

Rolf Zerfass

Emberséges lelkipásztorkodás

Prugg Verlag 1986

Rolf Zerfass

Emberséges lelkipásztorkodás

A lelkipásztorkodásban működő
papok és világiak lelkiisége

Prugg Verlag 1986

A német eredeti címe és kiadója:

Menschliche Seelsorge. Für eine Spiritualität von Priestern und Laien im Gemeindedienst. Herder, Freiburg-Basel-Wien 1985.

Fordította Teleki Béla

Egyházi jóváhagyással. — Druck: Eisenstädter Graphische GesmbH, 7000 Eisenstadt, J. Haydngasse 10, Österreich.

TARTALOM

Előszó	5
I. Lelkipásztorkodás mint vendéglátás	9
1. Az emberi szempont	10
2. A teológiai szempont	13
3. A gyakorlati szempont	16
II. A pap emberi helyzete napjainkban	24
1. Témánk súlya	25
2. Tünetek	25
3. A megoldás ára	35
4. Lépések a szabadság felé	38
III. Papok és világiak a lelkipásztorkodásban	53
1. Új lelkipásztori szolgálatok	54
2. Az egyházi gyakorlat mércéje: Jézus érintkezési stílusa	58
3. Miben áll a lelkipásztorkodás?	62
4. A papok és a lelkipásztorkodó laikusok közös lelkiisége	67
IV. Lelkipásztor, a megsebzett orvos	71
1. Ki a lelkipásztor?	71
2. Messiási legenda a megsebzett orvosról	72
3. Gyakorlati következtetések lelkipásztorok kiképzésére	77
V. Ki az illetékes az ígehirdetésre?	81
1. Bibliai szemléltető minta (Iz 50,4-7)	82
2. „Illetékesség” a társadalomtudományokban	85
3. A hagyomány hangja	90
4. Ígehirdetés és küldetés	96
VI. A keresztelési oktatás terhe	103
1. A katekétá nehézségei	105
2. Nehézségek a haligatóság miatt	108

3. A helyzetből adódó zavarok	110
4. Összefoglalás	112
VII. Uram, küldd le bölcsességedet, hogy munkám- ban velem legyen. (Elmélkedés a Bölcsesség könyve 9. fejezetéhez)	114
Jegyzetek	121

ELŐSZÓ

„Egy életművész többet ér
ezer könyvmolynál” – Eckhart m.

Könyvünk elsőként a lelkipásztorokhoz szól. Tapasztalataikat segíti újra átgondolni, amelyekre a betegség és telefon mellett, gyűléseken és családlátogatáskor, oktatás vagy éppen nyaralás közben tettek szert. „Tapasztalat”-nak igazából csak azokat az élményeket nevezhetjük, amelyeket érdemes utólag is szemügyre venni, átdolgozni és – ellentéteikkel valamint fogyatékságaikkal együtt – elfogadni. Ehhez persze hitre van szükségünk. Ilyen értelemben tárgyalunk itt a lelkiségről.

Aki manapság lelkiséggel foglalkozik, hamar abba a kísértésbe esik, hogy – nosztalgiából vagy bölcsességből – inkább azt az irányt kövesse, amely a meditációhoz és elmélyüléshez, és nem a mérlegeléshez vagy politikához vezet. A harmadik világ egyházai azonban igazolják, hogy a valóságban itt mégis szó ellentétekről.

Szemelvényeink az utolsó tizenöt év lelkipásztori hívásaira adott feleletek. Ennek megfelelően olyan lelkiséget igyekeznek bemutatni, amely egyházas és kiegyensúlyozott. Azaz: egyszerű, valóságű és éppen ezért bírálható.

Mikor egyszerű a lelkiség? Amikor átfogja a lelkipásztori tevékenység különböző területeit és egyesíti azokat a lelkipásztor személyiségében. Valóságű pedig, ha nem idegenít el a mindennapi lelkipásztorkodástól; ellenkezőleg, mindjobban bevezet abba. Más szóval segít bennünket, hogy az adott lelkipásztori feladatokat pontosabban észrevegyük és elevenebben, nagyobb kíváncsisággal és higgadtsággal át is éljük. Végül bírálható, ha nem igyekszik ájtatos szólamokkal „leszerelni” az ellentétes tapasztalatokat, hanem kész változtatni önmagán az új ismeretek alapján. A lelkiségnek ugyanis „hasznosnak” kell lennie.

Amit az egyházi hivatások területén lelkiségnek mondunk, azzal más foglalkozásoknál (orvosnál, pedagógusnál, újságírónál, politikusnál) „hivatás-etika” néven találkoznak. Ezen bizonyos magatartásformát értünk, amibe

huzamos hivatásgyakorlás során nőhetünk bele. Ugyanakkor azt eredményezi, hogy önmagunkat hivatásunk szempontjából értelmezhesük, másrészt hivatásszerepünket énünk teljességével tölthessük be. Biztosítja a tudatosságot is, mit miért teszünk. Illetve mit miért nem teszünk többé?

Az ilyen „hivatásbeli azonosság” feltételezi, hogy a személy már kiformálta énjét, amit majd beépít munkájába. A szakmunka és hivatásetika nem védenek meg a személyi érettség fogyatékoságaitól, ami jelentkezhet pl. a nemi szereppel kapcsolatban. Ilyen gyöngéink ismételten kihathatnak hivatásszerepünkre, sőt zavarják is.

Az egyházi hivatások lelkiisége nem kárpótolhatja az élet és hit terén fellépő érési zavarokat sem. A sajátos lelkiiség ugyanis csak minden keresztény általános hivatásának hitére épülhet. Ebben az alapfelfogásban a lelkiiség az a keresztény magatartás, amely a Krisztus-követésben Lelkének tárja föl önmagát. A szóelemzés szerint ugyanis, a „lelkiiség” kifejezést levezethetjük a latin „spiritus”, a görög „pneuma” és a héber „ruah” formákból. Ez az a teremő életerő, ami Istentől származik. Ennek köszönhető minden élő a földkerekségen.

A lelkiiség már gyökereiben kizár mindenféle szűkre szabott értelmezést. Nem korlátozhatjuk pl. a gondolkodás körére, mert magába foglalja a teljes életvitelt: a részleteket, az apróságokat is. Ugyanígy nem szűkíthető le pusztán a hivatás teljesítésére sem, mert egy mélyebb és megelőző szintről kiindulva éppen azt akarja elevevebbé tenni. Végül, nem kizárólag azonos a hivatási öntudattal sem, mert a lelkiiség teremő módon áttöri a „ranghoz illő életstílus” korlátait.

Ez utóbbiból ered a „klasszikus” papi lelkiiség egyik-másik kritikus pontja. Ennek tisztázásához szeretne könyvünk hozzájárulni.

Mindaddig ugyanis, míg a lelkiiséget osztály- vagy különleges lelkiiséggként értelmeztük, nehéz volt visszavezetni keresztény gyökereire. Sőt olyan központi ígéreteket sajátítottunk ki a papság számára, amelyek általában illetik a hitéletet. Ezzel karöltve járt az Isten népének bizonyos leértékelése. (Gondoljuk meg, hogy hány címet nem vonatkoztattunk a népre: pl. lelki testvér, szent, pap, lel-

kipásztorkodás, egyház, hivatás.) Mindez oda vezetett, hogy az utolsó évtizedben kialakult laikus, világi lelkiséget titkon a papi lelkiség ellentétéként értelmeztük. És hiába esküdöttünk az ellenkezőjére! Ez a két mentalitás éppen ott ütközik napjainkban, ahol leginkább igényelnénk kettőjük összhangját: a papok és laikusok együttműködését az egyházközségben.

Ezt a háttérrel szem előtt tartva tárgyalunk a papok és világiak közös lelkiségéről a lelkipásztori szolgálatban. A pap ugyanis ma már egyetlen területen sem képes egyedül és eredményesen dolgozni (ha ez valaha is lehetséges volt!). Ahol viszont a papok és világi hívők (főhivatásúan vagy önkéntesen szolgáló férfiak és nők) együttműködését komolyan vették, ott olyan tapasztalatokra tettek szert az utóbbi években, amelyek háttérbe szorítják a lelkiség régi, „rendekre” összpontosító szemléletét. A közös út ugyanis sokkal fontosabb, mint a kiindulópontok különbözősége; a meglepő közös eredmények jelentőségteljesebbek, mint a különféle felhatalmazások.

„Az Egyház útja az ember” (Redemptor hominis). Így szövegezte meg a sorsdöntő felfedezést II. János Pál pápa. Könyvünk címe ezért nemcsak jelzi a lelkipásztorkodás egyik vonzó oldalát, hanem megadja végső teológiai mércéjét is: Az ember emberré válását Isten színe előtt! Hisz éppen ezért lett emberré az Isten. Ennek megvalósítását szolgálja a lelkipásztorkodás. Ehhez kellenek az olyan lelkipásztorok, akik maguk is emberek: emberséges emberek.

A központi kérdés, amit szemelvényeink végigvezetnek, így hangzik: Milyen eshetőségei vannak annak, hogy a laikus, pap vagy püspök ember maradjon? Helyesebben: Emberré váljon! — a jelenlegi lelkipásztorkodás feltételei mellett — az egyházközségi szolgálatban, a kórházban vagy a főiskolán.

A könyvet három hetvenéves életművésznek ajánlom. Nevezetten: P. Teophil Lammnak, Dr. Johannes Bournak és Éva Maria Grätznek. Egyszerűen azért, mert nem hagytak magamra e könyv kényes kérdésének vizsgálásánál.

Rolf Zerfass

Würzburg, 1985. januárjában

I. LELKIPÁSZTORKODÁS MINT VENDÉGLÁTÁS

Milyen legyen napjaink lelkipásztorkodása? Ezer indok késztet arra, hogy elgondolkozzunk ezen. Vegyük a lelkipásztorok újszerű tapasztalatait az elvilágiasodott környezetben. Vagy gondoljunk a modern egyetemi klinikákra. De beszédes maga az a tény is, hogy világiakat alkalmazunk lelkipásztori szolgálatra. Másrészt, a hívek szemében alapvetően megváltozott az Egyház képe.

Ezek a tapasztalatok azonban nemcsak új lelkipásztori módszereket követelnek. Új eszményképek után is kutatnak, és sürgetik a lelkipásztorkodás lelkiiségének megújítását. Mind az eszményképeknek, mind a lelkiiség formáinak azonban számolni kell Egyházunk adott helyzetével a mai társadalomban. Ugyanakkor épüljenek bibliai alapokra és nyújtsanak eligazítást a lelkipásztoroknak mindennapi tapasztalataikban.

Azt hiszem, hogy a vendéglátás ősi indítékaiban megtalálhatjuk a lelkipásztori eljárás egyik modelljét. Persze csak akkor, ha ismét sikerül felfedeznünk, mit jelent az igazi vendégszeretet (1). Szomorú, de nem látjuk már világosan, miben rejlik a vendéglátás. Több okból kifolyólag. Elvesztettük az idegenekkel való bánásmód kultúráját.

Magam egy bretagne-i utazáson fedeztem fel ismét a vendégszeretetet. Méghozzá késő este. A Loire folyó alsó folyásán, St. Maur kolostorban, amely családi nyaralóhelynek is szolgál.

Előre be voltunk jelentve ugyan, de alaposan elkésztünk. Ennek ellenére fél órán belül ott ültünk a hosszú ebédlőasztal végén. Vacsoránk főmelegítve, valamennyi elő- és utóétellel. Éjjeli szállásunk persze szerény volt a kibővített kolostorcsűr öreg tölgyfagerendái alatt. Felejtethetetlenül szép a napfelkelte: csodálatos szíporakázás a Loire-ra telepedő felhők felett. A kolostor mellett feltűnt az üdvözlő felirat. Ez fedte fel előttem az emberségesség ezen kis szigetének titkát.

Közénk jössz? Isten hozott!

A St. Maur-i közösség örül, hogy utadon pihenőként szolgálhat.

Ne elégedj meg azonban azzal, hogy hasznodra vagyunk mi, az apátság lakói.

Engedd meg, hogy nekünk is hasznos lehessen az, ami életedet irányítja, amit tudsz és az, amiben reménykedsz.

Szívesen látunk! Ennek fejében ajándékozz meg minket jelenléted adományával.

Csak egy a vágyunk: jelen találkozásunk vezessen el a társalgáshoz és javaink kölcsönös megosztásához.

A St. Maur-i apátság azzá lesz,
amit mi együtt teszünk!

Ez a szerény felirat találóan körvonalazza azt, hogy mi volt valamikor a vendéglátás és mit kell ismét megtanulnunk.

A vendégszeretetnek nincs sok köze a másik ember fényűző kiszolgálásához. Mellékes kérdés az is, megtérítjük-e a vendégeskedést vagy sem. Lényeg a barátság! Azaz: társi viszony, a javak megosztása, ajándékozása és elfogadása. Ilyen helyen az idegennel nem mint üzletféllel tárgyalnak, aki szállást vesz pénzén. Úgy fordulnak feléje, mint aki valami értékeset hozott: önmagát. Nem alacsonyítják le tehát fogyasztóvá, hanem úgy figyelmeztetik felelősség-résztelére, hogy azok a napok, amelyeket házigazdájánál eltölt, mindkettőjük számára értékessé váljanak.

Az így értelmezett vendéglátás lehet a lelkipásztorkodás egyik modellje. Olyan légkört teremt ugyanis, aminek köze van a megváltáshoz. Milyen jólesne az embereknek, ha ilyen szellemet találhatnak egyházközségeinkben. S tulajdonképpen nem várhatnák ezt el tőlünk joggal?

Meg akarjuk érteni a lelkipásztorkodást a vendégbarátság szempontjából? Akkor első helyen tanuljuk meg, hogy mi az igazi vendégszeretet.

1. Az emberi szempont:

*Minél mozgalmasabb lesz világunk,
annál fontosabb
megkockáztatni a vendégszeretetet!*

Mindig kultúrproblémát jelentett az idegenekkel való bánásmód. Általában ellentétes élmény kísért: ígért és kockázat. Az utóbbi évek kiéleződött gazdasági helyzetében elsődleges társadalom-politikai kérdéssé lépett elő (2). A gazdasági krízissel növekszik a félelem az idegenektől és fokozódik az idegengyűlölet. A politikusok arra kényszerülnek, hogy védekező törvényeket hozzanak. Az egyházak pedig úgy érzik, hogy állást kell foglalniuk, be kell vetniük magukat az idegenek szociális védelmére. De azon-

nal rádöbbennek, hogy maguk sem értik eléggé a kérdés politikai vonatkozásait, és képtelenek egyházuk tagjainak erkölcsi tartalékait mozgósítani a helyes politikai megoldás érdekében (3). Az előítéletek szerkezetéről és a hátrányosan megkülönböztetődő törekvésekről folyó parázs viták rádöbbentik az Egyházat, hogy neki is nehezebbre esik az idegenekkel törődni. Így pl. az ifjúság idegennek érzi magát benne. A távolállók pedig Höffner bíboros találatlanul jellemezte „egyháziidegenek”-nek (*J. Höffner: Pastoral der Kirchenfremden. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, Bonn 1979*). S milyen nehéz bekapcsolni a közösségbe az újonnan érkezett, költözködő híveket! Falvainkban szinte soha sem sikerül! Vagy éppen az a tény, hogy „békebontóknak” tekintjük az idegeneket, nyithatja fel a szemünket arra, hogy az Egyház küldetését ebben a társadalomban újra saját feladatunkként gondoljuk át?

Amit mi zavarként értelmezzünk, nem peremjelenség, hanem annak a tünete, hogy idegenek között élünk. Olyan emberek világa ez, akik folyton úton vannak: Hivatásból vagy tanulás céljából, turistaként, katonaként és vendégmunkásként, menekültként vagy éppen kivándorlóként. Egy azonban közös mindegyiküknél: el vannak vágva hazájuktól, kulturális és szociális háttérüktől, de a családjuktól és barátaitól is. Így azután kívánnak saját természetes környezetükből, élettörténetük kereteiből. Végül elszakadnak Istentől is.

Idegenek világában élünk, mert a modern ember ínségei — a névtelenség, szorongás, elmagányosodás, a tájékozódás elvesztése — nagymértékben következményei társadalmunk horizontális és vertikális mobilitásának. Ennek módoszatait azonban nem válogathatjuk ki magunknak, mivel mindez egy átfogó szociális változás kifejezője.

Bizonyos, hogy ennek következtében jobban elviseljük egymást, mint valamikor. Ugyanakkor azonban növekedett az óvatosság, bizalmatlanság, gyűlölködés. Vagyonunkat, politikai vezetőinket, repülőtereinket állandóan nagyobodó pénzösszegekkel és személyzettel védjük. „Belső biztonságunk” égető politikai téma. De még tantermeinkben és tanműhelyeinkben is növekszik a versengés, a feszültség és az ellenségeskedés. A munkanélkülistől való félelem tévútra viszi a fiatal embereket: akadályozzák egymás fejlődését és megghiúsítják a közös mun-

ka célját. Az ilyen gyűlölködő légkörben azután füstbe mennek a nagyszerű újjítási elképzelések: a hatalmas párbeszédről és a résztvevőkre összpontosított tanulásról. Mert az ember ellensége embertársának.

Jó tisztázni, hogy ilyen esetekben ősi szorongás vesz erőt az emberen. A régi kultúrák szerint, az idegen mindenekelőtt ellenség, aki hirtelen beront életünk áttekinthető világába. Már azzal megkérdőjelezi ezt a világot, hogy különbözik „tőlünk”. Másképp öltözik, más nyelven beszél. Más módon imádja az Istent is. Az egészen korai kultúrák emiatt könyörtelenül megsemmisítették az idegent. A klasszikus előtti latinban is pl. a *hostis* szó egyszerre jelentett idegent és ellenséget.

Ezek után egészen világos, hogy az antik és bibliai vendégszeretet semmiképpen sem származik az ún. romlatlan ősnépek eredeti nemeslelkűségéből. Ellenkezőleg, az idegenekkel való bánásmód kultúráját mutatja be. Azt a modort, amely megfékezi és szabályozza az ember agresszióját az idegenekkel szemben.

Mélylélektani magyarázat szerint, az idegen személy „tabu”, az istenek oltalma alatt áll. Éppen azért, mert a megsemmisítés vágyát váltja ki! Emiatt azután ezek a kultúrák törvénnyel védelmezik a vendégeket. Így jutottunk el oda, hogy a görög *xenos* idegent is és vendéget is jelent.

Az idegenekkel való bánásmód ezen új kultúrfoka arra a tapasztalatra épül, hogy előnyösebb, ha az idegent nem öljük meg, hanem hasznot húzunk belőle. Például információt és árút cserélünk vele, de mennyet is nyerhetünk általa (vö. *R. Friedli: Fremdheit als Heimat*, Zürich 1974; *E. Lévinas: Die Spur des Anderen*, Freiburg 1983).

Ahol létrejött ilyen szívélyes vendéglátás, ott értékes emberi energiák szabadultak fel. Példa erre Ábrahám, aki körüludvarolja a három idegent (Ter 18,1-10), gondoskodik sajnó tagjairól, eltűnik a sátrában, hogy Sárát munkára serkentse. Végül — mintavendéglátóként — borjúhússal, aludt- és friss tejjel kínálja ismeretlen vendégeit, akik közben élvezhetik terebélyes fája árnyékát. — Tökéletes gasztronómia, s ugyanakkor a kíváncsiság, a tárgyalásmód, az életöröm és az életre költött idő mesteri keveréke. Villámként megvilágítja az ilyen szöveg, mennyit veszítet-

tünk emberségességünkéből, mióta munkalázás társadalmunk arra vetemedett, hogy az idegenkérdést hivatásos vendéglátókkal – szállodással, otthonvezetőkkel – oldjuk meg. Méghozzá minden igény szinten! Egészen a szociális gondozóig, aki a város „idegenmenhely”-ét vezeti.

Nem, nem azért káros ez a fejlődés, mert az idegenforgalom szakemberei rosszul végzik munkájukat. A baj gyökere, hogy a hivatásos vendéglátás, bizonyos értelemben, elveszítette a tápláló talajt lába alól: Az idegenekkel való bánás kultúráját, ami pedig a mindennapok életművészetének része.

2. A teológiai szempont:

*A vendégszeretet mélyen benne gyökerezik
a keresztény hagyományban
és a lelkipásztor tevékenységét a
keresztény cselekvés alapszerkezetéhez köti!*

Ha visszalapozunk a keresztény hagyományban (4), „az irgalmasság hét testi cselekedete” (vö. Mt 25 és Tób 1,17) között találjuk a vendégszeretetet. De az ilyen erkölcsi teológiai rendszerezés gyakran annak a jele, hogy feledésbe merült az eredeti „életbe helyezés”. Világossá válik ez a sajátos társadalmi összefüggés, ha megvizsgáljuk a közösségi katekézis két újszövetségi tanúságát.

**A vendéglátás „újszerű életstílusa”
(Róm 12,13)**

A Róm 12,13-ban úgy jelenik meg a vendégszeretet, mint annak az újszerű életstílusnak a kifejezője, amit a keresztények megvalósítottak a Lélek erejében. „Ne hasonuljatok a világhoz, hanem gondolkodástokban megújulva alakuljatok át, hogy felismerjétek, mi az Isten akarata, mi a helyes, mi kedves előtte és mi a tökéletes... Segítsetek a szenteken, ha szükségben vannak, gyakoroljátok a vendégszeretetet. Áldjátok üldözőiteket, áldjátok, s ne átkozzátok!” (Róm 12,2.13.14)

Eszerint az ősi közösség vendégszeretete nem az irgalmasság cselekedeteinek magángyakorlása. Inkább az új környezet része, amely ott jön létre, ahol helyet kap az

Isten uralma. Így azután Krisztus Egyházának ismertetőjegye: egységes, szent, katolikus, apostoli és vendéglátó. Az ősi egyház valóban a „hajlékok egyháza”. A számtalan keresztény és a sok keresztény közösség vendégszeretete nélkül egyáltalán nem érthetjük meg a hit rohamos terjedését az első századokban. Gyakorolták a vendéglátást. Ebben rejlett a kereszténység varázsereje az antik világban. És oda vezetett, hogy menedékházakat és népkonyhákat szerveztek a városok első egyházi közösségei.

A vendégfogadás akkor még kockázatos volt, mert nem létezett semmilyen személyazonossági igazolvány, sem rendőri ellenőrzés. De az ősi keresztény közösségek mégis bátran gyakorolták. Hisz maguk is idegeneknek, másodrangú polgároknak számítottak. Nem élveztek semmilyen védelmet, képtelenek voltak biztosítani polgári jogukat. Erre nem is törekedtek, mert tudták, hogy polgárjoguk „a mennyben van”, onnan várták „az Üdvözítőt is, Urunkat, Jézus Krisztust” (Fil 3,20). Így vendégszeretetük eszkatológiai jámborságot fejezett ki. Azaz annak az egyháznak gyakorlatát, amely meggyőződött arról, hogy „nincs itt maradandó hazánk” (Zsid 13,14). Önmagát – ószövetségi példára – „Isten vándorló népé”-nek tartotta. Ezért átvette az idegenekkel való bánás ószövetségi kultúráját, mint saját közösségeinek etikáját: „Az idegent ne nyomd el. Tudjátok milyen sorsa van az idegennek, hiszen ti is idegenek voltatok Egyiptomban” (Kiv 23,9).

Vendéglátás: istenélmény (Zsid 13,1)

Az ószövetségi tapasztalatokhoz kapcsolódik a Zsidókhoz írt levél 13. fejezetének első verse. De azt is kifejezi, hogy a vendéglátást nem szűkíthetjük le az irgalmasság cselekedeteire. „Ne feledkezzetek meg a vendégszeretetről, hisz ilyen módon némelyek tudtuk nélkül angyalokat láttak vendégül” (Zsid 13,2). A vendéglátás tehát nem a szentté válás eszköze, hanem a szenttel való találkozás. Maga „az Úr megjelent neki (Ábrahámnak!) Mamre terebintjénél, amikor a meleg napszakban sátra bejáratánál ült” (Ter 18,1). A hőn epedett ígéretet – amire Ábrahám egy életen át várakozott – akkor nyerte el, amikor vendégül látta a három idegent. Akkor kezeskedett az Isten, hogy Sárának jövőre fia lesz. Így mutatja be az Ábrahám-

esemény azt, amiről sok mítosz is vall: Magával az Istennel találkozunk az idegen személyben. Jézus szavai mögött is ez cseng: „Idegen voltam és befogadtatok” (Mt 25,35). Mert az idegen, akivel találkozom, titokzatos mélység, mérhetetlen, mint maga az Isten. Ugyanakkor az Ő képmása, ezért lehet az Isten megjelenésének helye.

Azzal, hogy társadalmunk szakított a vendégszeretettel, elvesztettük a vallásos tapasztalatok egyik alapvető lehetőségét. Tudatára ébredtünk ennek? Nemcsak az egymással való meleg és alkotó kapcsolat eshetőségeit szűkítettük le tehát. A másik személy más milyensége előtti tisztelet révén, „tapasztalatból tanulhatnám meg”, ki igazán az Isten (Róm 12,13). Az Isten, akit nem mi gondoltunk ki, aki nincs a mi képünkre és hasonlatosságunkra „teremtve”, és nem valami családi bálvány, aminek helyet adunk házi oltárunkon.

Nincs éppen itt annak az alapja, hogy az egész karácsonyi történetből egyetlen részlet sem lett olyan erős visszhangra a népi vallásosságban, mint éppen a szállás-keresés mozzanata? Nem húzódik meg az eifel-i parasztok ősi szokása mögött is az a félelem, nehogy ismét elszalasszák Istent az idegenben? Ezért a szentestén égve hagyják a ház valamelyik lámpáját, és egész éjszaka nyitva marad az egyik ajtó.

Hasonlót állíthatunk — a maga módján persze — a húsvéti történetekről. Egy esemény sem cseng vissza erőteljesebben az ikonográfiában, mint az Emmauszba vezető út jelenete. Idegen személy társult a tanítványokhoz, aki végül is felfedte magát: Ő a Föltámadott!

Az ősegyház vendégszeretete tehát bemutatja a korai keresztény lelkiség reményre épülő társadalmi formáját. A „kivonulás új közössége” ugyanis szétszórásban él a pogányok között. Összetartozásuk kifejező formája a vendéglátás. Azaz: mindannyian várják az „Ország” eljövetelét Jézus Krisztusban. Méghozzá „türelmes várakozással” és „üldöztetés közepette” (Jel 1,9).

A vendégszeretet tehát nemcsak az irgalmasság cselekedete, hanem az Istennel való találkozás lehetősége is. Miközben — a nagy szabadság jegyében — nyitva marad a kérdés: Az idegen vagy a vendéglátó személyében tűnik elő az Isten? Így pl. Jézus hasonlataiban Isten gyűjti egybe az idegeneket, szegényeket és nyomorékokat (Lk 14,21

kk). Ő ígéri meg a virrasztó szolgáltnak, hogy felövezi magát, asztalhoz ülteti őket, és megy, hogy kiszolgálja őket (Lk 12,37). Ezt egyébként meg is tette Jézus a búcsúzás órájában (Jn 13,1-15).

3. A gyakorlati szempont:

A lelkipásztorkodást, mint vendéglátást tanulni kell!

Azaz fogadjuk el a másik személyt készségesen, teremtünk neki szabad életteret, tartsuk partnerünknek és időben meghatározott módon fordulunk feléje.

Ez az életstílus felszabadító lendületet ad a közösség életének és a mindennapi lelkipásztori tevékenységnek.

Ismét felfedezzük napjainkban a vendéglátást, mint hatásos tanúságtételt. Ráébredünk arra, hogy éppen ez lelkesít egyeseket (R. Zeffass: Gastfreundschaft – Menschen in unser Leben hineinnehmen, in: Mehr Leben als du ahnst. O. H. Pesch, Mainz 1981, 33–46), ihleti a kiscsoportokat és a szerzetesi közösségeket (5), és végső soron képes megváltoztatni a lelkipásztorkodást is. Mégpedig nemcsak a gyógyfürdők vagy turisták pasztorációjának és a külföldiek lelki gondozásának szűkre szabott keretei között (6). Célja ugyanis az, hogy ezen sajtáságos területeket ismét bekapcsolja az egyházi élet teljességébe, mivel kitartóan kérdezi: Vajon tényleg befogadtuk-e az idegenek millióit, akik éppen közöttünk élnek? Vagy megelégszünk azzal, hogy ellátjuk őket szülőföldjükről hozott lelkipásztorokkal? Hogyan viselkedünk például az idegen vallások körünkben élő tagjaival szemben? Megtaláltuk-e már azt a plébániai nagytermet, ahol pl. a törökök vagy pakisztániak kiteríthetik imaszőnyegeiket? Valószínűleg van elég üres helyisége egyházunknak, ahol szállást adhatna. Vagy jobbnak tartjuk, ha a muzulmánok vallásossága elvész iparvárosaink elvilágiasodott környezetében?

Ne feledjük! Kitűnő missziós ereje van a vendégszeretettől áthatott pasztorációnak. Éppen azért, mert elveti az erőszakos térítgetést. Ha ugyanis a lelkipásztorkodást a vendéglátás jegyében értelmezzük, mindenki felismerheti benne az emberségesség őszinte gesztusát, az embermentés kísérlétét és az üdvösség ígértét. Milyen jó tehát ott, ahol megérti az Egyház, hogy az „egyháziidegenek” részei ennek a világnak, az idegenek világának. Nem kivé-

telek, hanem „normális esetek” napjainkban, legalábbis városainkban. Sőt számuk állandóan növekszik. Az ilyen lelkiületű Egyház nem fog tehát szemrehányásokkal fordulni feléjük, hanem elfogadja őket, „hátsó gondolatok” nélkül (2Kor 4,6)!

„Krisztus lelevelévé” tenné közösségeinket az a vendéglátás, amiben részem volt St. Maur rendházában. „Olvassa és megérti minden ember — ezt a levelet — amelyet, . . . nem tintával, hanem az élő Isten Lelkével írtak, nem is kő táblára, hanem az élő szív lapjaira” (2Kor 3,3). Ilyen általánosan érthetőnek és emberi életérzéssel közvetíthetőnek kell lennie a lelkipásztorkodásnak. Hisz a főparancs valóban az emberek üdve! Ezért a vendégszerető lelkipásztorkodás lemond arról, hogy misztériumokra hivatkozva igazolja önmagát. Ellenkezőleg! Világosan közli a mértékeket, amelyek alapján kiértékelhetjük. Nem tartózkodik szégyenlősen a társadalmi nyilvánosság vagy a saját magára vonatkozó humán tudományok kritikájától sem.

A vendégszerető lelkipásztorkodásnak jellegzetes arculata van:

kész arra, hogy befogadjon.

Sajnos, nem az a benyomásom, hogy már mindenütt megértettük volna ezt. Megvilágításként csak két példát említek.

New York város Szent Péter templomának bejáratánál a hirdetőtáblán olvastam 1979 szeptemberében:

„Ez az Isten háza! Lép be és legyen otthonoddá! Szerezzel meghívni a Szent Péter templom hívei: időzzél itt imádságban és elmélkedésben. A teljesebb életet keresed. Kapcsold hitedet a miénkhez.”

Ugyanakkor a würzburgi Mária-templom bejáratánál ez a tábla fogadott:

„A Mária-kápolna Isten háza, és nem múzeum! Isten házának méltósága tiszteletet, mélységes csendet és megfelelő magatartást követel. Tilos nézelődni az istentisztelet alatt!”

Képzeljük el, hogyan érinti ez a „köszöntés” az idegent, aki — a zsúfolt áruházból jövet — gyanútlanul belép ebbe a templomba? Pedig évente annyi ezer emberről van szó!

Mit teszünk mi? Összetrombitáljuk a pénzt a drága javításra, de szegény a fantáziánk! Franciaország legeldugottabb faluja román templomában hangszalagról barokk zene köszönti a belépőt vagy korális melódia teszi kellemessé a teret (*R. Zerrass: Die Kirchenführung in der Urlaubseelsorge* — in: *Diakonia* 8 (1977), 167–178). Ugye, nekünk ilyesmi eszünkbe sem jutna!

Igen barátságtalan benyomást tesz az átlagos plébánia-épület — bocsánat: plébánia hivatal! Előfordul ugyan, hogy a zsúfolásig megrakott íróasztal mögött ülő személy nem intézi el ügyünket kurtán-furcsán, — hanem csodákcsoadájára — ártessékel a fogadósobába. De rendszerint ez a terem is a barátságtalanság elrettentő példaképe: ősi, kiszolgált asztal, vagy a leghitványabb székek, összevagdalt terítő, vagy csak a csupasz asztalfedél, halom fűzet, egyházmegyei lap, imakönyv. Esetleg a sarokban gubbaszt még valami kopott masina és egy óriás hamutartó az asztalon (15-éves műemlék!). A plébános úr közben a számadást bújja vagy éppen levelet ír, esetleg aktatáskájával kezében indul hittanórára. Vonagló szemöldökei elárulják: „Mi nyomja a szívedet, kedves Keresztény? Gyorsan, ki vele! Sok a dolgom! Mivel? — kérdezed. Hát az aktákkal, amint látod! Az irodavezetéssel, ami gyilkosa lelkipásztorkodásunknak! . . .”

A vendégszerető lelkipásztorkodás gyökeres ellentéte a társadalmunkban szokásos magatartásnak. Éppen abból indul ki, hogy rohanó világunkban semmire sincs nagyobb szüksége az embernek, mint olyan helyre, ahol kifújhatja magát, fellélegezhet, felcsaphatja sisakrostélyát, leteheti fegyvereit. Még hozzá azzal a jó érzéssel: Itt nem kell semmit sem produkálnom! Felengedhetek, nincs mit félnem, hogy hátrányt szenvedek.

Kifejező R. Kunze versikéje:

Hívogató egy csésze jázmin tea-ra

Tessék belépni,
és keserveit kipakolni,
bár itt csendben is maradhat!

A vendéglátásként értelmezett lelkipásztorkodás szabad teret alkotó odafordulási mód a másik emberhez.

Szabad teret teremteni a mi rohanó, zsúfolt, zavaros világunkban több mint művészet. Szinte teológiai értelemben vett csoda: ördögűzés. Mert határidőnaplárunk ördögi játéka éppen az, hogy az egész életünket már előre úgy eltervezi, hogy nincs helye az igazi meglepődésnek, az idegen sem juthat be hozzánk igazán.

Szabad teret biztosítani a másiknak ebben a hajszolt és zűrzavaros világban, hasonlít a rendőr erőfeszítéséhez, aki a fölbolydult tömegben igyekszik utat vágni a mentőautónak, hogy az elérhesse a kórházat.

„A vendégszeretet sajátossága abban áll, hogy légüres teret igyekszik létrehozni. Nem félelmetes, hanem csalogató légüres teret! Betérhet oda az idegen, és felfedezheti, hogy szabad embernek van teremtve: Szabadon énekelheti saját dalait. Szabadon beszélheti anyanyelvét. Szabadon táncolhat úgy, mint odahaza. És szabadon távozzhat, hogy követhesse azt, amire hivatott” (H. J. Nouwen: *Der dreifache Weg*, Freiburg 1984).

„Gastvrijheid” = vendéglátás, hollandul. Szó szerinti fordítása: vendégszabadság. Jelentése: barátságot kínálunk fel a vendégnek, de nem kötjük őt magunkhoz. Szabadságot adunk neki, de úgy, hogy nem hagyjuk őt magára.

Hogyan néz ki tulajdonképpen a lelkipásztorkodás mint vendéglátás? A már említett R. Kunze így jellemzi:

Plébánia-épület
(V. plébános részére)

Talál itt a meggyötört:
falakat
és tetőt,
de nem parancsolják, hogy imádkozzék.

Ha a lelkipásztorkodás vissza akarja nyerni az embereket, számolja fel titkos igényeit. Világosabban: A vendégszeretet nem azt szolgálja, hogy megváltoztassuk az embereket, hanem olyan teret kínál fel nekik, ahol lehetséges a változás. „Nem az a célja, hogy mellénk állítsa a férfiakat és nőket, hanem felkínálja azt a szabadságot, amit a megszokott korlátok nem veszélyeztetnek. Semmiképpen sem igyekszik sarokba szorítani felebarátunkat, hogy ne maradjon más választása. Ehelyett feltárja a lehetőségeket

sorozatát, hogy megkönnyítse a szabad választást és döntést. Nem szándéka a vendégszeretetnek továbbá a tekintélyi megfélemlítés kísérlete jó könyvekkel, jó történetekkel vagy jó cselekedetekkel. Ellenkezőleg: felszabadítja az aggódó szívet. Ezzel készíti elő a talajt, amelyben a szavak gyökeret verhetnek és bőséges termést hozhatnak. Az sem célja pl., hogy a mi Istenünket és életcélunkat a boldogság sorsdöntő mértékévé tegye. Inkább lehetővé akarja tenni az embernek, hogy megtalálja a saját Istenét és a saját életmódját“ (Nouwen, i. h. 65).

A vendégszerető lelkipásztorkodás arra törekszik tehát, hogy *kölcsönös egyensúly alakuljon ki az adás és az elfogadás között*. Azaz: kész tanulni az egyháziidegenektől is. Tisztelettel és komolyan veszi és mint ajándékot fogadja el őket. Tévednénk, ha azt gondolnánk, hogy csak a vendéglátó ad, a vendég pedig pusztán elfogadja a felkínált javakat. A valóságban mindketten adnak és ugyanakkor kapnak.

Ez a kölcsönösség azonban igen könnyen csorbát szenvedhet. A vendéglátó a saját négy fala között „erősebb“ és betervezheti azt a színteret, ahol a találkozás lejátszódik. Szavak nélkül is megértheti a vendég, mire értékeli őt vendéglátója és mennyiben várja el, hogy „befektetését“ méltányolja. Azaz: a vendégtől, aki amúgyis idegen területen szerepel, éppen azt várják el, hogy elfogadja azt a programot, amit a vendéglátó „olyan nagy szeretettel készített.“ – Ha valóban így állna a dolog, akkor vendégnek lenni vagy vendégeket fogadni nem jelentene kilépést társadalmunk csúnya játékából. Csak folytatnánk azt más vonalon. Nem, St. Maur szerzetesei nem ezt tették! Ők meg akartak ismerkedni vendégükkel: Tudni akarták, mit tapasztalt, mi célból él, mik az álmai. Azaz olyan ajándéknak tekintették a vendéget, aki által maguk is gazdagodnak.

Csak az válhat barátunkká, aki a lelkipásztori találkozásakor átélheti, hogy ő is adhat valamit. „Ézért többet árt mint használ, ha valakiről igazi vendégszeretet nélkül gondoskodunk. Könnyen vezethet manipuláláshoz és leigázáshoz: rabsághoz gondolatban, szavakban és cselekedetben. Akkor igazi ugyanis vendégszeretetünk, ha az érkezőt az ő feltételeivel és nem a sajátunkkal hívjuk be világunkba. Ellenben ha leszögezzük: vendégem lehet, ha

hiszi azt, amit én, ha úgy gondolkodik, amint én, és ha átveszi az én életmódomat! — akkor függővé tesszük a szeretetet feltételeinktől. Illetve, árat követelünk érte. Ez komoly kizsákmányolást teremt és a vendégbarátságot vendégkereskedéssé teszi.

Földünkön mind gyakrabban igen sok vallásfelekezet, világnézet és életmód kerül egymással kapcsolatba. Fontosabb tehát, mint bármikor, hogy belássuk: A keresztény lelkiség lényegéhez tartozik embertestvéreink szívélyes fogadása. Vagyis ne kényszerítsük rájuk, hogy átvegyék vallásunkat, világnézetünket vagy viselkedésünket; ne legyen ez barátságunk, szeretetünk és gondoskodásunk feltétele" (Nouwen, i. h. 92). Jézus figyelmeztet: „Amikor ebédet vagy vacsorát adsz, ne hívd meg barátaidat, sem testvéreidet, sem rokonaidat, sem jómódú szomszédaidat" (Lk 14,12), hanem a szegényeket és nyomorultakat. Majd kiderül, mi történik ilyenkor és ezzel a tapasztalattal folytathatjuk utunkat.

Egyeseknél viszont szédülést válthat ki már maga az a gondolat, hogy Jézus ezen tanácsát necsak egyes keresztények vegyék komolyan, hanem a keresztény közösségek, képzőintézetek, egyházmegyék is. Vagyis necsak politikai barátait, ökumenikus ismerőseit hívják meg, hanem üljenek le politikai ellenfeleikkel és világnézeti vetélytársaikkal is. Éppen ez fog hozzájárulni közösségeink, vérszegény egyházi intézményeink, valamint egyházmegyénk dinamikájának megelevenedéséhez. Többet segít, mint a sok „javaslat" és „segédeszköz", amit a jól fizetett művelődési felelősök gondoltak ki íróasztalaik mellett. Drágán állították elő és díjmentesen talicskázták be — kéretlenül is — a plébániákra.

A vendégszerető lelkipásztorkodásnak minderre nincs szüksége. Témáit az eleven emberekkel való találkozásból szerzi. Még az idegen emberekben is bízik, mert rendelkezik a megdöbbenő tapasztalattal, hogy az Isten napjainkban is az idegenekben találkozik velünk.

A vendégszerető lelkipásztorkodás — mint általában a vendéglátás — *határidős ajánlat*. Ezzel is kiemeli, hogy komolyan veszi a másik embert, mint személyt.

Bizony ebben is képezni kell magunkat! Mert nem a végláthatatlan ülésezés vezet el az egyént odáig, hogy végén — talán — mégis megnyíljon, hanem az együttlét vi-

lágos és szabadságára hivatkozó korlátozása. Magától értetődő volt az ilyesmi az ősi vendéglátásnál. Innen ered a közmondás számos változata is: „Akármilyen kedves vendég, három napig úntig elég.” Tanzániában pedig így mondják: „A harmadik nap után adj kapát vendéged kezébe!” Azaz: Figyelmeztess a saját felelősségére. Vagy menjen útjára, vagy járuljon hozzá eltartásához.

A korszerű tanácsadóknál mindenütt ügyelnek is az időhatárookra. Ezzel védik a tanácsadót a fizikai és pszichikai kimerüléstől. De mindennek előtt segíti a tanácsot kérő személyt is, hogy térjen a tárgyra és ne halogassa ügye feltárását.

A vendégszerető lelkipásztorkodás tehát egyáltalán nem érzélgős. Nincs benne hely az üres időtöltésre, és szembeviszi a másikat is az idő korlátaival. Tudatosítani akarja benne, hogy ő maga a hősé élettörténetének; arra van hivatva és Isten hűségétől felhatalmazva, hogy saját lábán álljon, és járja a saját útját. Az a higgadság is, amivel elköszönünk tőle, kifejezi: hisszük és reméljük, hogy Isten vele van. Isten, aki egy időre összehozott minket, és akinél semmi sem lehetetlen.

A keresztyén vendégszeretet alapvető gyakorlására épülő lelkipásztorkodás végül is segíti a lelkipásztort. Különösen attól a kísértéstől óvja, hogy a hivatásos tanácsadók és krízismegoldók köntösében lépjen fel a vallási problémák szakembereként. A lelkipásztort ugyanis nem jellemzi sem a sajátosságos módszeres program, sem a háta mögött álló tökeerős egyházi apparátus, hanem a reménytelenség. Ezzel enyhíti az „üldöztetés” (Jel 1,9) megtapasztalását. Általa azután elviselhetővé lesz a megpróbáltatás (a *hypomone* jelentése: kibírni, megmaradni benne).

A lelkipásztorkodás, amely a keresztyén vendéglátást veszi alapmagatartásnak, ellenáll a „szakosodási áramlatnak” és túljut rajta. A jövő embere ugyanis azáltal és akkor satnyul el, ha már csak szakemberekkel találkozik!

Akkor tanuljuk meg a vendégszerető lelkipásztorkodást, ha a vendéglátó szerepéből az idegenébe helyezzük magunkat.

Valószínűleg nem lesz jó vendéglátó az, aki még soha sem volt vendég. Talán éppen azért olyan silány a vendég-

szeretet helyi egyházainkban, mert távol állnak attól, hogy maguk is vendégek legyenek. Sőt, úgy vélik, hogy erre igazán semmi szükségük. Pedig, ha igaz, hogy egyházunk a diaszpóra útjára lépett, ez segíthetne. Általa összekapcsolhatnánk tapasztalatainkat az ősi egyházzal, és kifejleszthetnénk az idegenek fogadásának új kultúráját. Vitathatatlan: szükségünk van bátorságra, hogy idegen talajra lépjünk. Mindig jobban kell a bátorság. Mert a modern iskolák, kórházak, hírközlő eszközök és a turizmus többé nem a saját környezetünk, hanem idegen felségvizek. Még örülhetünk, ha megtűnnek bennünket. S ki tudja, meddig. Valójában azonban jó kiindulópontja lehet a lelkipásztori beszélgetésnek pl. az a tény, hogy „kopogtatnom” kell a betegszoba ajtaján, és ha tetszik, a beteg beenged. Először tehát azt kell megtanulnom, hogy tiszteljem a szabadságát és bízzam a másik emberben. Hisz elfogadhat vagy elutasíthat. De ezzel azt is lemérhetem, hogy mit jelent, ha ő szolgáltatja ki magát az én szabadságomnak: megbízik bennem. Gondoljuk meg: Nem éppen ez az útja annak, hogy lelkipásztorkodásunkban megnyilvánulhasson Isten ereje gyöngeségeinken keresztül?

A vendéglátás előtt azonban meg kell tanulnunk az ősi egyháztól az „idegenség” lelkiségét, a „paróikia-tudat”-ot. Ez még akkor fejlődött ki, amikor a kereszténység kisebbségi sorsban, szétszórva, a pogányok között élt. A Dioignétosz-leveleiben olvassuk: „Minden keresztény a saját házában él, de csak úgy, mint idegen. Minden terhet úgy viselnek, mint polgárok, de a javakban csak úgy részesülnek, mint idegenek. Ezért minden idegen szülőföld számukra, és minden szülőföld idegen.”

Az ősi egyház szerzetesi szelleméből is okulhatunk. Elsjátíthatjuk, hogy az élet az „idegenben” is lehet a krisztuskövetés egyik formája. „Értékesebb az, hogy idegenek vagyunk, mint az, hogy idegeneknek szállást biztosítunk” – hangzik az Atyák-korabeli mondás. Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy osztozunk Jézusnak, az idegennek sorsában. Tanítványait már meghívásukkor figyelmeztette, hogy a rókának van odúja és a verébnek fészke, míg neki semmije sincs, ahova lehajthatná fejét (Mt 8,20).

Jézus szavainak ereje nem éppen ezzel „az erőtlenséggel” függ össze? Átgondoltuk már eléggé, hogy nem a házigazda, hanem a vendég hatalom nélküli helyzetéből

szól az Úr mindenütt: Péter házában, a kánaí menyegzőn, Lázár, Simon farizeus és a vámos Zakeus otthonában? Nem lenne az Egyház szava is hitelesebb, ha bátrabban beállna Jézus nyomába, és jobban ráhagyatkozna azokra, akikhez Mestere küldi? „Menjetek! Úgy küldelek benneteket, mint bárányokat a farkasok közé. Ne vigyetek magatokkal erszényt, se tarisznyát, se sarut. Az úton senkit ne üdvözljétek. Ha betértek egy házba, először azt mondjátok: Békesség e háznak!” (Lk 10,3-5)

Kezdhethénk talán egészen szerényen. Azzal, hogy a nyári szabadság idején jobban kiszolgáltatjuk magunkat a „véletlennek”. Nem hagyatkozunk az utazási irodák biztonságos irányítására, sem a szállodák kényelmére. Ehelyett rábízunk magunkat az emberek és közösségeink vendégszeretetére, akik szeretnének találkozni, beszélgetni velünk és megosztani javaikat. Kölsönösen gazdagíthatnánk egymást azzal, ahogy élünk, amit tudunk és amit remélünk!

II. A PAP EMBERI HELYZETE NAPJAINKBAN

Az egyházi kórházak arcéléről folyt a vita. Az egyik sebész felsorakoztatta azokat a stresszeket, amelyeknek minden nap ki van téve a sebészeten: megbeszélések az osztályon, vizit, műtétek, rendelés. Majd hozzáfűzte: „Rossz jegyeim és viharos életvitem miatt elővett az elfoglalt, szorgalmas apám. Éppen az érettségi előtti évben. Én viszont azt szerettem volna vele érzékeltetni, hogy életstílusam nem vonzó számomra. Megkérdeztem tehát: „Az utóbbi tíz évben átéltél te egyáltalán valamit, apám?” Úgy látszik, rossz napja lehetett, mert éppen semmi sem jutott eszébe. – De ma már én is ott tartok, ahol ő volt akkor.”

Ez a vallomás fényt derít a hivatás és az élet közötti feszültségre. Jól ismerik ezt a jelenséget a lelkipásztorok, és könnyen – amint azt az orvos és édesapja tette – hivatásbeli kötelezettségeik számlájára írják. Pedig az az orvos, aki már csak „dolgozik”, de nem él, nemsokára betegait is kiábrándítja, nemcsak feleségét és gyermekeit.

1. Témánk súlya

Még inkább érvényes ez a papra, legyen ő püspök, plébános, káplán vagy főiskolai tanár. Emberi helyzete nem állhat hivatásbeli feladatain kívül vagy azok peremén, hiszen az hivatásának egyik központi eleme. Azaz: emberi helyzetének egyik alkotó eleme a hivatása. Megbízásának célja sem bármelyik „nagy ügy”, hanem az emberek emberré válása.

„Mentségünkre közénk szálltál!” — mondja a Tedeum arról, akinek küldetésében osztoznak a papok. De mire „mentik” ők meg az embert? — Isten gyermekeinek fontos szabadságára, amit Isten kezdettől fogva tervezett számunkra, de az ember Jézusban jelent meg beárnyékolatlanul és leplezetlenül (2Kor 3,17; 4,6). Jézus emberiségében, az ő személyében, az ő csodálatos szabadságában tárult fel számunkra Isten dicsősége.

A pap emberi helyzete nem peremtéma manapság. Teológiai jelentősége elsőrangú. Miért? Mert Jézus ember volt a összentsége és mércéje az Egyház életének. A kérdés tehát ez: Hozzáférhetőbbé vagy rejtettebbé teszik-e papjaink Istent a világban? Serkentik-e az embereket a hitre, vagy inkább elriasztják őket, mert annyira embertelen az életük? „A hit útja — mondja Heinz Zahrnt — mindig a mindennapi tapasztalatok és a szokásos emberi körülmények istállóajtaján át vezet. Legalább is a megtestesülés óta.” Ha jobban szemügyre vesszük ezeket a tapasztalatokat és körülményeket, láthatjuk kapcsolataik alapján, hogy bizonyos fokig egyediek, összetéveszthetetlenek és megismételhetetlenek. Éppen ezért nem vázolhatjuk fel a mai pap emberi helyzetét a maga teljességében, legfeljebb néhány szempontra mutathatunk rá. Ezek azután segíthetnek egyeseket, hogy saját jelenlegi, személyi helyzetüket jobban áttekintsék; szabadabban és bátrabban nekilendülhessenek ott, ahol akarják és tehetik.

2. Tünetek

Ellenszél

Tevékenységük eredménytelensége miatt jobban szenvednek ma a papok, mint régebben. Igaz, a sikertelenség konfliktusa mindig tárgya volt a papi létnek. Új viszont az a keménység, ahogy szemük elé táruul tehetetlenségük.

Belefektethetnek a vasárnapi istentiszteletbe, amit csak akarnak, törekedhetnek megmenteni az ünnepeket. Lelekipásztori erőfeszítéseiket mégis aláássa a gépkocsi, a szomszédos üdülőhely kiépítése, a munkanapok és hétvégek üteme. Mindez ugyanis lerombolja a közösség vasárnapi eukarisztia-ünneplésének feltételeit.

A tájékoztatási eszközök térhódítása pedig az öntudatot változtatja meg: megzavarja az emberek alapvető képességét a vallási tapasztalatokra és csökkenti vállalkozó szellemüket a hit terén. Ezzel párhuzamosan elburjánzik a szabadidőben a tétlen és fogyasztói magatartás, amibe a modern társadalom szinte belekényszeríti az embert. Fokozódik tehát a vágy az ún. „kín-terület” és a „játék-terület” elválasztására – ahogy az amerikaiak mondják. A munkaidő ugyanis temérdek stresszt termel. Ebből származik a modern ember kísértése, hogy szabadidejét „játék-terület”-ként értelmezze. Olyan időszak ez számára, amikor már senki sem követelhet tőle semmit, és amelyben megvásárolja vágyai teljesülését a kemény munkával szerzett pénzén. Ezzel kapcsolatos a templomlátogatók és a szentségekhez járulók számának csökkenése, ami már évek óta folyik. Nem olyan átmeneti jelenség ez pl., mint az Egyház elnyomása a náci időben. Annak végét előre láthattuk. Remélhettük, hogy a sanyargatást túléljük szorosra fűzött nadrágszíjjal is. A jelenlegi helyzet inkább az erdőkihaláshoz hasonlítható. Már az első tülevelek lehullása jelzi az ökológiai rendszer megbomlását. A baj okai azonban olyan sokrétűek és oly nehezen lelelhetőek meg, hogy talán el is késtünk már az erdők mentésével. Ilyenkor nevetséges az egyoldalú vádaskodás: „A család a hibás! Mindezt a tájékoztatási eszközök felelősek! A Zsinat okozta a zavart!” De az ősuta vagy az erdész miatt nem halnak el az erdők.

A mai papi nemzedék már nem a háború utáni „kedvező szélben” lelekipásztorkodik. Működésük az általános társadalmi változások „ellenszelébe” ütközik. Ezek kezdik ki a vallásos élet alapjait. A haszonra összpontosított gondolkodás és a gazdasági számítás, mint valami élősködő (1) egyre jobban áterjed a közgazdaság területéről a társadalmi élet tereire. Ez a szellem mindent fölfal: az emberi kapcsolatokat, az érett vallási hagyományokat, a falu légkörét, a vidék arculatát. Csak egy kérdést, ismér-

vet tart szem előtt: Milyen anyagi haszonhoz juthat? Mit nyerünk azzal, ha gyermeket szülünk? Mi előny származik a barátságból? Mit ad a vallás?

Aki ilyen körülmények között lelkipásztorkodik, úgy érezheti magát, mint valami utolsó ember. Csak így értethetjük meg azt a mély és tudatalatti fásultságot, ami hatalmában tart sok lelkipásztort. Természetesen, még nem adták fel a harcot. Sőt úgy tűnik, hogy papjaink középkorosztálya rendkívüli erőbevetéssel válaszol: Azért is! Ezzel azután kitermelik a második tünetet: a lelkipásztorkadásban eddig ismeretlen „üzemiesítést”.

Üzemiesítés

Az egyházmegyei központok vezetnek ebben is. Viszont a lelkipásztorkodás egyetlen részlege sem fejlődött akkora lendülettel az utóbbi 20 évben, mint a pasztoráció „középrétege”. Egyszerűen azért, mert ennek a területnek átszervezése nagyon sürgetett. Különbözik az Egyház nem töltötte volna be szerepét a mindig bonyolultabb társadalomban. Házunkba hívtuk tehát az üzemi tanácsadókat: elképzeléseket szőttünk, tervezőirodákat nyitottunk. A pénz? Az már kéznél volt. Végeredményben, átszerveztük a lelkipásztorkodást: Plébániákat számoltunk fel, kialakítottuk a lelkiesszolgálatok szövetségét, szakosítottuk a lelkipásztorkodást és kerületi központokat nyitottunk. A nagyobb eredmény reményében rendelkezésre bocsátottuk a tájékoztatási eszközök kész és csak feladásra váró „csomagjait”.

Vitathatatlan: mindez nagyon is szükséges és hasznos. Az alapvető igazságokat azonban bénító gyanútlanossággal hagytuk figyelmen kívül. Visszatekintve állapíthatjuk meg: milyen árat fizetünk, ha a modern piac szabályainak vetjük alá a lelkipásztori tevékenységet! Mert a pasztoráció megújításának is ugyanaz lett a titkos törvénye: Hogyan működhetnénk hatásosabban? Más szóval: Mindig többet, jobbat, gyorsabban és minél kevesebb emberrel!

Szép és jó, ha csoportokkal foglalkozunk. Hisz bonyolult társadalmunkban az emberek nem élnek már hagyományos szociális kapcsolatok között, csak résztvevők a különböző rendszerekben. Azaz: minden reggel felaprítják és befűzik magukat a társadalom meghatározott alrendszereibe. Ilyen alrendszerek: az érettségizők, a magányos

anyák, a hallássérültek, a turisták, a katolikus értelmiségiek... Az Egyháznak feltétlenül el kell látnia ezeket a szektorokat. S az így kialakult helyzet következményei: a programok, a felelősök hosszú névsora, tanácsadó központok, egyházmegyei és országos munkaközösségek, és sok, sok költség!

Mindezzel csak megbirkóznánk. Az igazi nehézség abban rejlik, hogy ilyen szakcsoportok nem törik át szövetvényes társadalmunk gettóképzését. Eljárásával az Egyház nemhogy megszüntetné ezt a törekvést, hanem jóváhagyja és megerősíti. Az idősek-délutánja az aggok otthonában és az óvodák gyerekünnepei még nem keresztény változatai a társadalomnak! Hisz ilyen „ellátó tevékenységeket” végez a munkásjóléti hivatal is. Az ilyesmik akkor válna egyházivá, ha megkövetelnénk, hogy az összehozott emberek és gyerekek fölbátorítsák egymást az életre! De hiszen, van még valakinek arra ideje, hogy ilyen lehetőségek is eszébe jussanak? A végeredmény tehát: tevékenységeink valutája a „semmi vagy minden”. Vagy mire szolgál pl. az autó? Úgy látszik, a karambolok elkerülhetetlenek. Ki ügyelhet minden egyes gyalogosra?!

Az óvatosabb emberek nem a gázpedálban, hanem a határidő-naptárban bíznak. Ez teszi lehetségessé a lehetetlent is. Pusztán időpontoktól vagy hosszú távlatú tervek-től függ minden. Ezért a határidők szennyes áradata hétről hétre előnti a zsebnaptár tiszta lapjait. Jó hat hétre előre megtömjük napirendünket határidőkkel. Persze, a jelentősebb emberek nem jönnek ki hat héttel. Már legalább fél évre „teljesen foglaltak” – állapítják meg a gond és elégedettség keverékével.

Idővel teljesen beleszokunk: ügyelünk a határidőkre, bár ezeken kívül már szinte semmire sem figyelünk. Nem vesszük észre munkatársnőnk kisírt szemeit, betegünk hangjának fátyolos rezgéseit, ami elárulná, hogy az „igazit” még nem mondta el. A fiatalot sem látjuk, aki háttérbe húzódik, mert nem mer előállni. Egyébként is, már készülünk a következő határidőre: temetésre, beteg áldoztatására, tárgyalásra az elsőáldozók megvendéglésének felelőseivel... Elő a város térképét! Világos?

Nem elérhetők ma már papjaink, amikor éppen szükségünk lenne rájuk. Legjobb akarattal is, leghamarabb a következő hét végén fogadhatunk. Előbb még a Szentlélek-

nek sincs semmilyen esélye, pedig hát ő ott és akkor fúj, amikor akar!

Jobb, ha nem is beszélünk arról, mit teszünk mi papok az emberekkel az ilyen modern lelkipásztori módszerrel. Elég bajt okozunk mi önmagunknak is: Életünk a határ-idők állandó feldolgozásának áldozata lett. „Felmorzsolódunk” — szoktuk mondani. Szétforgácsoltuk életünket. Ezért panaszkodunk fűnek-fának az időhiányról. A sok stressz okozza! Nincs papi összejövetel, ahol egyesek ne késnének. Mások pedig idő előtt távoznak: sürgős lelkipásztori esetek miatt. No, no! Ne áltassuk magunkat. Tulajdonképpen saját képtelenségünkről van itt szó. Nem tudunk távolságot tartani, képtelenek vagyunk nemet mondani, kikapcsolódni, nyugodtan maradni. Nem vesszük tudomásul, hol is állunk valóban. Találóa jellemezte P. K. Kurz azt a törvényt, ami minket sújt:

Idő

A fészken ülő madárnak van ideje.
Meg a töröknek is van ideje.
Istennek is van ideje.
De a plébánosnak már nincs ideje.
Hisz ő igazi német.

Hogyis mondja Pál? „Azt sem tudom, mit teszek, hiszen nem azt teszem, amit szeretnék, hanem amit gyűlölök. De ha azt teszem, amit nem akarok . . . valójában nem is én cselekszem, hanem a bennem lakó bűn. Így ezt a törvényt látom: bár a jót szeretném tenni, a rosszra vagyok készen . . . Én boldogtalan! Ki vált meg a halálra szánt testtől?” (Róm 7,15-24)

A hatalom, amit naptárunk gyakorol életünk felett, fölveti a kérdést: Miben hiszünk mi tulajdonképpen?

A modern naptárok egyikének neve: „Successus” — siker! Ez az, amiben hiszünk? (2) „Amihez ragaszkodik és amire hagyatkozik szíved, valóban, az Istened” — mondja Luther (Grosser Katechismus (1529), Bonner Ausgabe IV; 4,21-32).

Az együttműködés kerékkötői

A papi hivatás és élet feszültségének másik tünete a papok és — főállású vagy önkéntes — világi munkatársaik

kapcsolatában tapasztalható és jelentős veszteséget okozó *súrlódások*. Igaz, hogy felnőtt papjaink új nemzedéke nyitottabb képzést kapott, többet mozoghattak a modern világban. Gyakrabban nyílt lehetőségük arra, hogy nőkkel is kapcsolatba kerüljenek. Ennek ellenére, alapjában véve, hallatlan a kölcsönös elégedetlenség papok és laikusok között.

Semmiképpen sem a teológia ennek az oka (ha az egyáltalán kihatott erre!). Ekléziológiánk nem a hatalom szemszögéből értelmezi az Egyházat. A hatalmat Isten egész népének szolgálatába állítja. Másrészt, minden szinten létesítettünk testületeket a társfelelősség jegyében és valóban sok lelkipásztori munkatársat szereztünk a világiak sorából. De mindez nem könnyíti meg a pap munkáját. Ehelyett — így panaszkodnak egyik oldalon a papok, a másikon pedig a laikusok — minden idegölőbbé vált! Temérdek energiát emésztenek fel a védekezési ügyeskedések, a „felőrlő” érvelési sorozatok, amelyek csak egyet szolgálnak: Szeretnék megértetni, miért lehetetlen az, amit a másik éppen „kiagyalt”.

Persze maguk a papok között sem sokkal virágosabb a közreműködés. (Kivételek mindig erősítik a szabályt!) Előnyük az, hogy ők ügyesebben kitérnek egymás elől. És, világos, minél kevesebb a pap, annál kisebb a súrlódás lehetősége is.

Különböző okokból megghiúsultak a csoportlelkipásztorkodás és a papi közösségek szerény kezdeményezései. A plébániák szövetségét pedig inkább a püspöki helynökségek, mintsem az érintettek tekintik a jövő megoldásának.

A pasztoráció munkásai mind jóakarató emberek; semmi kétség! Mégis, hogyan juthatnak ennyire holtpontra? Mi az alapja az ellenállásnak? Hogyan érthetjük meg az ellentmondást? Egyrészt mindenki a túlterheltségre panaszkodik, ugyanakkor mindegyik legszívesebben egyedül végezni az egész munkát. Vagy éppen azért dolgozánk örömezt egy szál magunkban, mert túlhajszoltak vagyunk?

A kelletlen közreműködés egyik fő oka talán az a félelem, hogy végül is még elfoglaltabbak leszünk. Elképzelhető! De veszések a következményei: A védekezés az idegen javaslatoktól egyre nagyobb — főképp a másoktól való — elzárkózásba kerülget. Ritkán merjük bevallani magatar-

tásunk igazi indítékait. Éppen ezért, ami részemről szükséges védekezés, azt a társam úgy fogja fel, mint közönséges ellenlábasságot, munkájának lebecsülését. Esetleg olyan vaskalaposnak tart, aki meglovagolta a hatalmat. Minden esetre beteges jelenségek ezek, amelyeket nem fogadnak el az önkéntes munkatársak. A főállásúakat pedig arra készítjük, hogy ők is mindenképpen igyekezzenek kisajátítani saját felelősségük területét. Azzal a szándékkal, hogy „zavartalanul dolgozhassák magukat.“

A nehézkes közreműködés másik gyökere lehet a *törekvés a teljes tökélyre*. „Csak akkor intéződik a dolog simán, ha mindent magam végzek. Végül is az enyém a felelősség, illetve a végső felelősség” – halljuk az érvet. Nagyon kevés pap veszi azonban észre, hogy ez a magatartás nem más, mint a félelem egyik válfaja. Azért törekszük mindent ellenőrzése alatt tartani, nehogy meglepje a zűrzavar. A félelem merevvé teszi, tekintélyének délibábos fényt ad. Nem a dogmatikus vezetőstílus az ilyen felfogás alapja, hanem a kétségbeesés. Az illető reszket az elképzelt következmények miatt. Mi követheti a plébánia lelkipásztori tanácsának javaslatait? Igyekszik tehát megelőzni a bajt, meggátolni a „legrosszabbat“. Pedig minden gátlás életidegen. Nemcsak a szexualitás területén, hanem szociális téren is. Rügyében folytja el az életet. De következményei is rombolóak. Ha valakit ugyanis elkeseríttek, egy pillanat alatt megmered életenergiájának löktetése. Pedig virágozhatna, és szeretne éppen itt és most virulni. Az ily módon lefékezett energia nem tudja, merre irányuljon: rosszindulatúvá és kiszámíthatatlanná válik. Vagy erőszakban tör ki, vagy befelé rombol. Olyan szépen fejezi ki anyanyelvünk: Az emberek „besavanyodnak“; szomorúan, csalódottan visszahúzódnak.

Jelen esetünkben mindennek előtt nem a pasztorális károk a döntők, melyek ezúton keletkeznek. Jelentősebbek azok a veszteségek, melyeket önmagának okoz az, aki másokat gátol, „lefagyaszt“. Szorosan követik egymást ugyanis a túlterheltség, a közreműködés megtagadása és az elmagányosodás. Sok pap azért „kénytelen“ mindent egyedül végezni, mert nem engedi, hogy segítsenek neki, és mert úgy érzi: „Mindent nekem kell csinálnom!“ A túlhajszoltság, csalódottság, bizalmatlanság és az újabb túlterhelés ördögi köréből nagyon nehezen törhet ki a magára maradt ember!

Érzelmi elszegényedés

Az előbb vázolt lelki folyamathoz tartozik az is, hogy a biztonsági szelep többé nem működik. Pedig ez teszi képessé a szervezetet, hogy elkerülhesse a stresszeket.

Maga a sok munka még nem jelent stresszeket. Von Eiff (3), bonni stresszkutató szerint csak akkor keletkezik stressz, amikor az emberek nem élvezik munkájukat. Ebben az esetben a feszültség szakaszait nem váltják fel a feloldódás időszakai. Az egyensúlynak szervezetünkbe beépült természetes szabályozói: a vegetatív idegrendszer, az álom, az érzelmeket rendező erő felmondják a szolgálatot.

Szentelésük előtt nem titkolták el a papok előtt, hogy a cölílbátusban élő embernek itt sajátságos nehézségei lehetnek. De hogy ez mit jelent valóban, azt maga a személy érzékeli minden újabb évztizedben. Egyetlen 25 éves sem képes elképzelni, milyen fáradt lehet valaki negyvenedik évében, és mit fog akkor jelenteni, hogy nincs élettársa, aki bátorítaná: Bizzál, megtaláljuk a megoldást!

A jobbik eset az, amikor ott jelentkezik a fájdalom, ahol a baj rejlik. Aggasztóbb a helyzet, ha nem ismerem be magamnak fájdalmamat, mert érzelmeim szálait számtalanszor mintegy elvágтам. Mit tehet ilyenkor a melegség és elismerés utáni igényem? A „megoldás”: Álcázom magam! Embertársaim valami érthetetlen munkaszenvédelyt tapasztalhatnak nálam; érthetetlen érzékenységet, értelmetlen mozgáskészítést, pl. állandó rohangálást az autóval, ami azonban nem az erő, hanem az inség jele. Irracionális pl. az érzékenységem, amikor válaszaím hevéssége semmiképpen sem egyezik az inger erősségével. Bizony itt a gyökere sok teológiai bizonygatásnak, számos erőszakos összeférhetetlenségnek munkatársainkkal, az ifjúsággal, sőt még a gyermekekkel szemben is. Ez a jelenség világosan kimutatja, mennyire nem különíthető el a pap emberi helyzete hivatásbeli tevékenységétől. Mert, mint minden embernél, az ő cselekedeteit és szavait is befolyásolják a tudatalatti érzelmi indítékok. Nem véletlenül alkalmazzuk a mindennapi beszédben az „emberi” és „emberséges” jelzőt, hogy kifejezzük érzelmi világunk légkörét (Az emberséges előljáró! A lakásberendezés emberi hangulata!). Másrészt, éppen abban áll a kényszerhelyzetek, pl. a modern kórház embertelensége, hogy az érzelmi elem a háttérbe, a pusztá „alkalmasság” mögé szorul.

Tudatunk ezen felszínalatti érzelmi hajtóerők világában él. S ezzel nemigen számolunk a mindennapok során.

Freud a tudatos és tudatalatti arányát 1 : 7-re értékelte és a jéghegy hasonlatával magyarázta. Egyhetede látható, de a tényleges mennyiség hathetede láthatatlan. A legtöbb összeütközés természetesen a vízszint alatt történik. A mindennapi ellentétek — különösen az ismételten visszatérő, idegölő sűrűlódások — leginkább abból erednek, hogy nem ismerjük eléggé, mi rejlik lelki világunk felszíne alatt. Azaz: saját otthonunkban sem igazodunk el. Mert nem vagyunk hajlandók beismerni, hogy vannak igényeink az elismerésre, az önmagunkról alkotott elképzelés védelmezésére, a hatalom gyakorlására . . . S azt sem vesszük észre, hogyan hat ránk a félelem a közelségtől és a rettegés a távolságtól.

És kívül beszélhetnek papjaink létük ezen rejtett területeiről? Ki érteti meg velük, hogy mindez náluk is valóság, hozzájuk tartozik, mint az árnyék, mint erős tulajdonságaik visszája? Olyan valóság ez, amit el kell fogadni és tiszteletben kell tartani! Annál több kárt okoz ugyanis, minél kevésbé vesszük tudomásul.

Az érzelmi terület elhanyagolása egyáltalán nem új témája a papi életnek. Napjainkban mégis fokozott figyelmet követel, mert összeroppant az egyéb támaszok tömege. A paplak pl. — minden korlátozottsága ellenére is — olyan környezet volt valamikor, ahol emberileg „történt” valami. Hisz oda tartozott a házvezetőnő mellett az idős édesanya, a besegítő leány és esetenként a káplán is. Ezzel adva volt az emberi kapcsolatok tere, — vonzalmakkal és ellentétekkel — amint ez hozzá tartozik minden valóságos otthonhoz. Mi változott meg a pap emberi helyzetében, amikor a hatalmas plébániaépületben már csak az idős édesanya vagy bejárónő tesz-vesz? Bizony szeretném, ha papjaink is jelen lehetnének, amikor a pasztorálkurzuson a paplak témája kerül sorra (s ez igen gyakori eset!). Mennyire lehangoltan beszélnek a gyakornokok a „galambdúc”-ról, a telefon és csengő által megszaggatott étkezésekről, a személyi légkör és a rövid visszavonulás lehetőségének hiányáról: „Így nem tudnék élni!” Nem nagyképpen nyilatkozik az a fiatalember, aki erre a megállapításra jut. Inkább szomorú és levert. Hisz örülök: nem akarja megtagadni hivatását, de képtelen magáévá tenni ezt az életstílust.

Bibliailag igazolt a kérdés: „Mester, hol lakol?”. „Gyer-
tek, nézzétek meg!” — mondta tanítványainak Jézus. „El-
mentek vele, megnézték, hol lakik, s aznap nála is marad-
tak” (Jn 1,38-39).

Vonzó-e a mai fiatal számára a plébános személyisége,
a lakása?

Tengődés

Még nem szenteltek pappá, amikor 1959 táján, talál-
koztam Rhöndorf akkori plébánosával. 60–70 között lehe-
tett, kissé egyénies volt, de valahogyan mégis vonzó. Meg-
kérdeztem tehát: „Igaz, hogy olyanok maradunk egész
életünkben, amilyenek vagyunk a szemináriumban?” A
plébános válasza: „Buta beszéd! Életemben egészen dön-
tő változások történtek.”

Igen fiatal és túlzottan derék voltam még akkor, s nem
kérdeztem meg: Milyen változásokról van szó. Egyszerűen
megelégedtem a válasszal. Idővel azonban rájöttem, miért
volt számomra olyan észbomlasztó és nyomasztó a tétel:
Életreszólóan olyan marad az ember, amilyen volt a pap-
nevelésében! Mert ez a kijelentés múltunkhoz ragaszt,
ahelyett, hogy „reménységgel teli jövőt szánna nekünk”
(Jer 29,11). Aki tehát a kérdéses tézis értelmében ír sír-
feliratot a másiknak, maga is halott.

Bizony, testületeinkben nem egyszer találkozunk ezzel
az élettelenséggel. Gyűrött arcú emberekkel, akik na-
gyon jelentősek, jól tájékozottak, rendkívül fontosak, de
halottak. Teljesen beleadták magukat a nagy feladatokba,
de életrajuk nincs. Semmi egyéni sincs felelősségük és
szerepük mögött. Nincs kívánságuk, nincs élük, nincs ba-
rátjuk. Semmi sem lepheti meg őket, mert minden a múlté.
Semmi sem kísérti őket, kivéve az újabb kinevezés a kö-
vetkező fokozatra. Tulajdonképpen már kifejezhetetlenül
öregék. Nem ismerik többé sem a mélységeket, sem a ma-
gasságokat. Nincs sem tekintély-, sem cölibátus-, sem hit-
válságuk, de már évek óta hiánycikk személyiségük növe-
kedése is. Az ilyen emberek nagyon megbízhatóak, mert
semmilyen kockázatot sem jelentenek. Hisz búcsút vett
lőlük az alany, az egyed, az ember. Kizárólag „a nagy ügy”
hordozói. A szavazati döntéseket nem teszi bizonytalanná
személyes lelkiismeretük igénybevétele. Változtatás nélkül
adják tovább felfelé az előírásokat és irányelveket.

Az utolsó harminc évben felengedett ugyan a nagy dogmatikai merevség és erkölcszociológiai vagy egyházi megrögzöttség a klérusban. De vajon eredetibb, bátrabb, elevenebb és színesebb lett-e ezáltal? Vagy pusztán azért lazult a dogmatikai merevség, mert megjelent az újabb szorító: A tisztségviselők bürokrata modellje? Megszűnt a hierarchikus ranglétra, de az újabb bizottságok, a papírhalmaz és a mindenre kiterjedő joghatóságok úgy elárasztanak bennünket, hogy nem szükséges többé vállalni azt a „kockázatot“, hogy élünk is. Olyan számos a hivatali kapcsolatunk, hogy nem vagyunk többé kitéve a személyes találkozás „veszélyének“. Annyi döntést hozunk és olyan sokat irányítunk hivatalból, hogy észre sem vesszük: milyen határozatlanok vagyunk a legegyszerűbb életkérdésekben, és mennyire gyakorlatlanul kezeljük a hétköznapi viaszságokat. Máskor nem vagyunk képesek a kiegyezésre, vagy nem tűrjük az előre nem látottat. Egy szóval: a lelkipásztori tisztség bürokratikus értelmezése fölöslegessé teszi az életrajtot. Sőt még arra is lehetőséget nyújt, hogy síránkozhassunk: Miért is van mindez így?!

„Az utóbbi tíz évben átélte te egyáltalán valamit, apám? Elmondhatnál valamit, ami boldoggá tett vagy kizökkenett kerékvágásodból?“ Ezt kérdezi a fiú apjától: Pusztán csak „dolgozott“, vagy talán — ha a fiával nem is, de legalább önmagában, egy rejtett sarokban — élt is?

Nem tépelődhetünk emberi helyzetünkön anélkül, hogy ne kérdeznénk: Hol ragadtam én meg személy szerint az utóbbi tíz évben? Idősebb, vagy ifjabb lettem? Elevenebb, vagy halottabb? És ha valaki kénytelen beismerni: Kínosan őrlődtem! Olyan tulajdonságokat fedeztem fel magamban, melyek elrémitenek! Olyan tapasztalatokra tettem szert, amelyenről álmodni sem mertem volna! ... Bizony ez igazán szomorú történet lenne, de azért még mindig történet. Az illető még eleven. Nem vészett el. Nyíljon meg és keresse saját útját.

3. A megoldás ára

Miképpen tarthatja ma kezében a pap saját helyzetét? Hogyan szabadulhat fojtogató bilincseiből, melyek elveszik tőle a levegőt, és fáradttá, öreggá teszik idő előtt?

Az említett főorvosnak a következő megoldás jutott eszébe beszélgetés közben: „Feltétlenül növelnem kell a

személyzetem. Két segédorvosra van szükségem s levegőhöz jutok!”

Társai kételkedtek: „Ha személyzeted növeled — mondták —, jobban és gyorsabban végzed a műtéteket. Még több beteg jelentkezik. Következő lépésként követeled a fekhelyek számának szaporítását. Végül ugyanúgy szorít a stressz, mint most. Csak tevékenységed magasabb szintjén.”

Az ilyen megoldásokat Paul Watzlawick „elsőfokú rendezésnek” nevezi. Halom változtatással járnak, de csak ugyanazon rendszeren belül (*P. Watzlawick*, és társai: *Lösungen*, Bern 1974; ua.: *Anleitung zum Unglücklichsein*, Frankfurt 1983). Ezeket a „rendezési típusokat” lelkiileg beteg családokon tanulmányozta Watzlawick. Megállapította, hogy a lelki zavarokat milyen fokban nem írhatjuk az egyénnek, hanem a beteg környezetnek a számlájára. Tanítása szerint a páciens a betegség tünetének csak hordozója. Az igazi beteg maga a csalárendszer: problémáit, amelyeket képtelen megoldani, a leggyengébb családtag nyakába varrja, csakhogy ne kelljen változtatnia magán a rendszeren. Hajlandó megtenni temérdek dolgot a „beteg” családtag javára. A félelem viszont pokoli: Nem meri megváltoztatni azon játékszabályokat, melyeket közösen „dolgoztak ki”, és amelyek oda vezettek, hogy „meghibásodott” a lánc leggyengébb szeme. Tehát kizárólag a „másodfokú rendezések” segítségével juthatunk csak tovább, mert ezek a megoldások szüntetik meg a gonosz játékot. Ez persze csak akkor lehetséges, mondja Watzlawick, ha kiállunk a megkezdett „játékból”. Azaz: szétrobbantjuk a rendszer kapcsolatait.

Hogyan vihetem ezt végbe? Hisz éppen az a bajom, hogy képtelen vagyok kiállni a játékból. Ez talán igaz, de az ördögi kör megszüntetését egyedül ebben a kilépésben kereshetjük. Pontosabban: önmagunkban, mint egyedben, énem szorongatottságában!

„Csodálatosan megalkotta és még csodálatosabban megújította Isten az embert.” Akkora a méltóságunk, hogy nincs hatalom, mely elvehetné. Nem sors tehát a helyzetem, amibe belekerültem, hanem olyasvalami, amire én mondom ki az utolsó szót. Mert ember, személy vagyok, enyém a végső „igen” vagy „nem” joga. Helyzetem csak ezután válik egyértelművé és lesz élettörténetem részévé.

Éppen ezért az „én” a legfelsőbb hatalom bennem. Az a hely, ahonnan kiindulhatnak a változások. A szabadság helye és ezért a kegyelem fészke is.

A döntő kérdés tehát ez: Hol az Isten akkor, amikor sarokba vagyok szorítva? Azok pártján áll, akik elnyomnak, vagy pedig velem van szorongatásaimban? Minden ínségemben mellettem van? Akkor is, amikor azért jutottam bajba, mert Isten ügyét próbáltam képviselni? És abban a nyomoromban is, amibe azért kerültem, mert nem képviseltem az Úr ügyét? Érvényes reám a megváltás túlhajszoltságomban is? Hogyan viszonyul hozzám ilyenkor az Isten? Akkor is ügyvédje élettörténetemnek, amikor az már majdnem teljesen elvesztette minden körvonalát? Mondhatom-e neki: „Istenem, sziklám, hozzád menekülök. Védőpajzsom, üdvösségem záloga, mentsváram” (18 Zsolt 3)? Ha hiszem ezt, kezdődhet a „kivonulás” a szolgaságból, az Isten gyermekeinek fönséges szabadságára.

„Ha Isten velünk, ki ellenünk? Aki saját Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért áldozatul adta, hogyan ajándékozna nekünk vele együtt mindent?” Ezután Pál az első személyt használja: „Biztos vagyok ugyanis benne, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmasságok, sem magasság, sem mélység, sem egyéb teremtmény el nem szakíthat bennünket Isten szeretetétől, amely Krisztus Jézusban, a mi Urunkban van” (Róm 8.31-39).

Ezeket a szavakat csak akkor értjük meg igazán, ha beismerjük, hogy nincs nehezebb, kockázatosabb a világon, mint a rabságból a szabadságra vezető út. Mert ez szüntelen vándorlás a pusztában, tele aggódással: Helyesen cselekedtem, amikor elindultam? Így mindig a szülés, a kimerülés, a kétség útja. „Az út ára pedig — mondotta Sh. B. Kopp (Triffst du Buddha unterwegs — Fischer TB 3374) — ártatlanságod, vágyálmaid és biztonságod feladása.” Más szóval: Amikor felkerekedsz, akkor döbbsz rá, mik voltak eddigi álmaid. Bizonytalanságnak teszed ki magad, és mindezért te leszel a „hibás”. Otthon maradatsz, s ezzel megőrzöd ártatlanságodat és biztonságodat, de álomvilágodat is. Például azt az elképzelésedet, hogy te vagy a kegyetlen összefüggések szerencsétlen áldozata. Pontosabban: időhiányod, elszigetelődésed, érzelmi elszegényedésed és a félreértések mind olyasmik, amit má-

sok vagy a sors kényszerített rád. A kivonulás viszont az-
zal a fájdalmas belátással kezdődik: Mindenki saját szük-
ségeinek megfelelően rendezi élete folyását! Nem mások
szorongatnak, hanem én gyakorolok nyomást magamra!
Minderre azért van szükségem, hogy önmagam előtt igá-
zolhassam magamat. Nem mások ingerelnek, hanem én
hajtom önmagamat. Magam választottam a kapkodást,
mert túlságosan félek még problémáim igazi, tényleges
megoldásától, helyzetem komoly változtatásától.

Kivonulásom ezzel a kérdéssel kezdődik: Milyen tit-
kolt előnyöm származik abból, hogy mindeddig nem mer-
tem, nem akartam rászanni magamat semmilyen igazi
megoldásra? Félttem az összetűzésektől, amiket esetleg
kiválthatok? Ezzel teremtettem meg azt a környezetet,
amiben élek? Pont ez a bűnöm! Nem mások miatt kalló-
dom el, magam rohanok vesztembe! De még azzal is kell
számolnom, hogy Isten első kérdése életem végén nem
így hangzik: Mit tettél másokkal? Ehelyett így fordul majd
hozzám: Mit tettél magaddal? Mert vele jár a személy méltó-
ságával, hogy felelős önmagáért: „Mi haszna van az em-
bernek, ha az egész világot megszerzi is, de lelké (életé!)
kárárt vállalja? Mit adhat az ember cserébe a lelkéért (életé-
ért!)?” (Mt 16,26)

4. Lépések a szabadság felé

Minden indulás kezdete a megtérés. Természetesen
hasznos helyzetem társadalmi tényezőinek elemzése, de
ez nem ment fel saját ballépéseim keserű felismerésétől.
S igazol a Szentírás, ha kétkedem: sikerülni fog-e valami-
kor is kitörni abból az ördögi körből, amit mások vétkei
és saját bűneim teremtetek, és ami most fogva tart. „Én
boldogtalan! Ki vált meg a halálra szánt testtől? Hála az
Istennek, Urunk Jézus Krisztus által” (Róm 7,24). Ő ment-
het meg minket! Oltalmába veszi méltóságunkat ott és
akkor is, amikor már teljesen kicsúsztattuk kezünkől.
Legyen hála Istennek, aki elszántan megszabadít minket
minden szorongatásból, akár más vétke, akár önhibánk-
ból érjen az minket.

Tegyük különbséget Isten és az Egyház között

Különbséget tehetek Isten és az Egyház között, ha
Isten a sziklám, mentsvárom és üdvösségem záloga. Ebbe

a megkülönböztetésbe azonban a papok nem gyakorolták bele magukat eléggé. Sőt veszélyesnek tartják és küzdenek ellene, amikor megjelenik a „kívülállóknál” pl. ebben a formában: „Isten igen, Egyház nem! Krisztus igen, Egyház nem!”

Az ilyen szembeállítás tényleg téves. De minden eretnekségben felfedezhető egy szem igazság. Esetünkben pedig éppen hitünk központi igazsága: Egyházam nem az Istenem! Annak a végső mértéke, amit teszünk, vagy amit kerülnünk kell, illetve annak, ahogyan élünk és amint dolgoznunk kell, nem a II. Vatikáni Zsinat, sem az általános Szinódus, még az új kódex sem. Jézus szavai a mérvadók: „Ti elsősorban Isten országát és annak igazságát keressétek, s ezeket mind megkapjátok hozzá” (Mt 6,33).

Pap vagyok az Egyházban, de ugyanakkor közvetlen kapcsolatban állok az Istennel Krisztusban. Mondhatom Istennek: „Abba, Atyám!” És ez kizárólag neki szól. „Mert egy a ti Atyátok, a mennyei” – figyelmeztet Jézus (Mt 23,9).

Azért mert az Egyház papja vagyok, nem szükséges kiborulnom, ha valaki nincsen megelégedve az Egyházzal. Védekező állásba sem kell azonnal vonulnom, hanem nyugodt lelkiismerettel igazat adhatok az illetőnek. Hisz maga Jézus kijelenti: „Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak az Isten” (Mk 10,18-19)!

Mint az Egyház papjának, természetes, kötelességem komolyan venni törvényeit és rendelkezéseit. De ugyanakkor a hivatásom: „Legyetek hát tökéletesek, amint menygyei Atyátok tökéletes! Aki fölkelti napját jókra és gonoszokra is, esőt ad igazaknak is, bűnösöknek is” (Mt 5,48. 45). Beszélgetésünk közben tényleg szerényen, de öntudatosan fejezte ezt ki egyik norvég pap: „Nem az Egyház szolgálja vagyok, hanem Krisztusé az Egyházban.”

Az Egyház és az Isten országa közötti különbség nem csak biblikus-teológiai finomság. Kiemelkedő a lelkiiségi és gyakorlati jelentősége is. Olyan kritériummal, mércével rendelkezünk ugyanis, ami nagyobb az Egyháznál, érvényesebb és maradandóbb, mint az Egyház. Mert az Egyház megszűnik, amikor maga az Isten jön el dicsőségben. Az Egyház – alapvető értelemben – előfutára ennek az Isten-érkezésnek. Így hát az Isten országa – aminek eljövételét naponta kérjük – mértékkel szolgál, amellyel azután ellenőrizhetjük a játékszabályokat, amelynek az

Egyházban engedelmeskedünk. Lemérhetjük vele az elvárásokat, amelyekkel közösségeinkben találkozunk: „Az emberek kedvét keresem vagy az Istenét? Talán az embereknek akarok tetszeni? Ha még emberek tetszését keresném, nem volnék Krisztus szolgája” (Gal 1,10).

Habár alapvetően hűséges vagyok az Egyházhoz és helyi közösségemhez, mégis bátran és szabadon mondom Pállal: „A magam részéről nem törődöm azzal, hogy ti vagy más emberi bíróság mint ítélték felőlem. Hiszen önmagam fölött sem ítélekem... Az Úr mond fölöttem ítéletet” (1Kor 4,3.5). Olyan támpontra találtam, amely kitartást ad még tehetetlenségem esetében is: „Mivel Isten irgalmából ez a hivatásunk, nem veszítjük el bátorságunkat. Elutasítjuk a gyalázatos alattomossgot, nem alkalmazunk cselt, és nem hamisítjuk meg az Isten szavát, hanem az Isten jelenlétében nyíltan hirdetjük az igazságot, s rábízunk magunkat az emberek lelkiismeretére” (2Kor 4,1-2).

Nem szabad átadnunk az ún. kívülállóknak az Isten országa és az Egyház, az Isten útjai és az Egyház útjai, valamint az Isten Lelkének hatásköre és az egyházi hivatalt területe közötti megkülönböztetést. Ez ugyanis vigasztaló és felszabadító igazság minden pap és világi számára, akik hordozzák az egyházi közösségek terhét. Miért? Mert a lelkipásztorkodást Isten országának távlataiba helyezi. Ezáltal pedig lehetővé válik egy olyan lelkipásztori munka, amelyikben mi is, mint emberek találunk támaszt.

Éljünk Isten jelenében

Az Isten uralmának távlataiba helyezett lelkipásztorkodás felszabadít arra, hogy újszerűen kezeljük az időt. Mert „úgy van az ember az Isten országával, mint amikor magot vet a földbe. Utána akár alszik, akár ébren van, éjjel vagy nappal, a mag kicsírázik és szába szökik, maga sem tudja hogyan. A föld magától terem, először szarát, aztán kalászt, majd telt szemet a kalászban” (Mk 4,26-28).

Az Isten uralmának távlatában úgy jelenik meg lelkipásztorkodásunk minden kapkodása, amilyen az a valóságban: a korszellemnek, a teljesítmény és „mindenhatóság” mítoszának fizetett engedmény. Ez bővíti el tudatunkat olyannyira, hogy mindig abban a félelemben élünk: nincs végrehajtva az, amit nem mi tettünk. Az Isten országában

más a helyzet. Míg a földműves alszik, termést hoz a föld „automaté”, azaz: önmagától. A szántóvető „maga sem tudja hogyan” (27. s.). Mivel azonban nem hiszünk már ebben, nem vagyunk képesek nyugodtan aludni. Aki hisz, az úgy alszik, mint XXIII. János, a parasztyerek, Péter székében. Tőle ered a csodaszép mondás: „Segítségére siet az Úr azoknak, akik nyugodtan, méltóságteljesen és türelmesen teljesítik kötelességüket. Akik nem aggasztják magukat olyan dolgok miatt, melyek holnap vagy a jövőben történhetnek.”

Aki képes hinni, hogy segítségére siet az Úr, vagyis: Ő készíti az emberek útjait, az megszabadul a kényszer-től, miszerint „mindent magamnak kell megtennem”, és „mindig és mindenre készen kell állnom”. Ezek a szövegek ugyanis a felületes pasztorálás jellegűek. A mindenütt jelenlévőség Isten tulajdonsága. Ha ebben kíséreljük meg utánozni őt, akkor rettenetes áljelenlét alakul ki: a hiányos, megosztott figyelem. Az egyik evangélikus káplán elbeszélése szerint így jellemezte ezt a jelenséget egy idős hölgy: „Káplán úr nincs mindig közöttünk, de amikor velünk van, akkor tényleg itt van. A plébános úr mindig közöttünk tesz-vesz, de soha sincs itt.”

Aki számol az Isten uralmának eljövételével, az azt is megengedheti magának, hogy helyel-közzel ne legyen itt. Elfogadja ezt másoknál is, ami pedig önállóságukat mozgítja elő. Megszerzi azt a bátorságot is, hogy határokat emeljen ott, ahol már képtelen mások rendelkezésére állni. Pl. világosan közli: „Egy órám van az ön számára.” A letelt óra után pedig az Istenre bízva az illetőt. Nem aggodalmaskodik: Nem mulasztottam-e el valamit?

Aki szem előtt tartja Isten segítségét, az áttekinthetően rendezi mindennapjait, meg meri mondani a rábízott híveknek is (s azok ezt tudomásul veszik), hogy a gazda pihenőre tér este 10 órakor.

Közösségeinknek nincs szükségük fejetlenül kapkodókra, de beképzelt „Übermensch”-ekre sem. Egyszerűen embert igényelnek! Istennek is csak emberek kellene. Ezer év Istennél „annyi, mint a tegnapi nap” (90 Zsolt 4).

Mi a kötelességünk időnkkel szemben? Tanúskodnunk kell az idő másfajta, szabad döntésre építő és megváltott kezeléséről. Pusztán egymagunk nem érhetjük ezt el. De egyházközségünk lehet az a hely, ahol begyakoroljuk

az újszerű időbeosztást. Ott kell megbeszelnünk, hogy miért aggodalmaskodnak tévesen az idő miatt, és ott kell sarkallnunk egymást, hogy ne a holnapi napról gondoskodjunk (Mt 6,34), hanem éljünk Isten jelenében.

Ennek az újszerű és társadalomkritikai időbeosztásnak a begyakorolására az első színhely a liturgia, a szent idő, amit Isten előtt töltünk el, akinek kezében nyugszik az időnk (31 Zsolt 16).

Egyik templom kapufeliratán olvasható: „Itt ütközik össze a sietség az idővel!” Igaz, mert sehol sem rombol annyira a papok kapkodása, mint a sebbel-tobbal végzett istentiszteleteken. Azaz: az áljelenlétben, amivel gyakran hamisítjuk meg előljárói szolgálatunkat az eukarisztianál. Úgy mondják egyesek a misét, hogy féllábbal már a másik plébánia eukarisztikus asztalánál állnak, esetleg a második karácsonyi misére, húsvét-vigília szertartására, a túlszűfölt délelőtt második bémálására gondolnak.

Kinek jutna eszébe az a badar gondolat, hogy vacsorára menjen egy családhoz, de egy óra múlva ezzel a kifogással vegyen búcsút: Hivatalos vagyok még egy másik családhoz is vacsorára! Ilyen emeletes képtelenségtől óv bennünket szervezetünk is. És milyen bántó, gorombán visszautasító kezelése lenne embertársaink jelenlétének! Azt hisszük, hogy mégis így kezelhetjük az „Úr vacsoráját”? Szentesíti a jó cél az eszközt? . . .

Ezzel önmagunkat csapjuk be. Visszaélünk lehetőségeinkkel. Mert érvényes a közmondás: „Bolond az, aki többet ad, mint amije van.” És nem ment fel semmilyen „opus operatum”! Eljárásmódunk többé nem Krisztus képviselete. Ő nem rohant a vámosok és utcanők egyik ebédjéről a másikra. Nem is halt meg szívinfarktusban.

Félrevezetjük önmagunkat, ha a szívinfarktust a papok hősi halálának kiáltjuk ki. Ez a halálmód inkább azt fejezi ki, hogy behódoltunk a korszellemnek, megfertőződünk bacilusaitól (vö: W. Thissen: Der Augenblick ist mein. Für einen menschlichen Umgang mit der Zeit, Freiburg 1984.). A mai társadalomaktól „előírt” halállal halunk meg, pedig legyőzhetnénk azt a föltámadt Krisztus erejével.

Semmit sem ér, ha csak a szertartáskönyv kifejezései-vel tetszelgünk: „A betegek kenetének ünneplése”, „A kiengesztelődés ünneplése”. Pusztá máz, címkerajongás ez, ha az elnökök nem értenek az ünneplés művészetéhez.

Ha csak másoknak tartunk éjjeli misét Karácsonykor, de mi már képtelenekké lettünk ünnepelni a karácsonyt.

1960 karácsonyán voltam először lelkipásztorként kisegítőben. Amikor hazaértem a leányegyház éjjeli miséjéről, a lakószoba asztala mellett találtam a plébánost. Vilányégőket aggatott a karácsonyfára. Elgondolkodtam: Hogyan üljük meg mi papok a karácsonyt? Mit teszünk az istentisztelet után? Ha ilyenkor semmi sem történik, akkor liturgiánk „csak zengő érc vagy pengő cimbalom” (1Kor 13,1), hamis tények színlelése.

Jól emlékszem egy másik esetre. A húsvéti nagymise előtt történt. A plébános összetűzött a második ministráns-sal. Ledobta a miseruhát, és reszkető hangon kijelentette: „Még egy eset és mondhatjátok a hárompapos misét nélkülülem!” Tudtam, hogy a kimerültség az ünnepekre rendszeresen kihozza sodrából ezt a papot. De képtelenség így ünnepelni. Ilyen eljárással nem képviselhetjük Krisztust a közösségben, nem érzékeltethetjük, mit jelent Isten országa. Pedig ez lenne a liturgia értelme.

Kezdjünk új stílust

Felszabadít az Isten uralmával számoló lelkipásztorkodás. Itt és most, nem pedig meghatározhatatlan „akárhol” létezik az Isten országa. „Nem mondhatjuk: Nézd, itt van! vagy: Ott van! Mert az Isten országa bennünk van!” Vagy feltűnik szemeim, lábaim előtt, vagy sehol. Jelen van az emberekkel való bánásmódban: hangomban, stílusomban, figyelmességemben. Az a mód, ahogy Jézus találkozott az emberekkel és hozzájuk fordult, fedte föl, ki az Isten. Így nyilatkoztatta ki Istent Zakeusnak, aki a fára mászott; a házasságtörő asszonynak az írástudók körében; a vérfolyásos asszonynak a tömegben; a bűnös nőnek, aki Simon házában megmosta az Úr lábait. Azzal, ahogy ezekkel az emberekkel bánt, feltárta előttük, ki nekik az Isten. Magatartásával mintegy lehozta közéjük az Istent, lehetővé tette, hogy higgyék: szereti őket az Úr.

Mekkora változásnak lehetnénk tanúi, ha ily módon lépnénk fel egyházközségi képviselő-testületünk ülésein, a lelkipásztori kisegítőkkal folytatott megbeszélésen! Esetleg így kezdenénk a tárgyalást a béralkozókkal vagy a felszolgáló asszonyokkal: „Nagyobb az esélyed, mint gondold. Nem is szólva Isten kifürkészhetetlen terveiről.”

Nem elevenedne meg közösségünk? Nem szaporodna meg segítőink száma?

Bernhard Honsel plébános elmondja, hogy az első egyházközségi ülésen Ibbenbürenben kijelentette: nem él plébánosi vétőjogával és sohasem fogja igénybe venni (*B. Honsel: Der rote Punkt, Düsseldorf 1983*). Abból indul ugyanis ki, hogy ebben a körben komolyan megfontolják a dolgokat, és soha sem fognak úgy dönteni, hogy az ellenkező a hittel vagy az Egyház erkölcsi tanításával. Nem fogják tehát a plébánost sem kényszeríteni olyasmire, ami lelkiismeretével ellenkező.

A bizalom előlegezése megtörte a jeget. Honsel plébános megnyerte a közösség bizalmát és tekintélyt szerzett magának. Ugyanakkor híveinek átláthatóvá tette, ki az Isten, és hogyan óhajtja ő érvényesíteni uralmát: senki se zsarnokoskodjon mások fölött, hanem a szeretet legyen úr közöttük.

Szereljük le tehát magunkat. Az a fegyver, amit viselünk, gátol bennünket papi szolgálatunkban, és elmagányosít mint embereket. Isten, aki mellettünk áll szorongatottságainkban, szabadít fel, hogy lerakhassuk fegyvereinket. Ahogy Dávid is levetette Saul fegyverzetét, mert észrevette, hogy az csak gátolja őt: „Nem tudok benne járni, mert még sosem próbáltam” – mondta (1Sám 17,39). Fegyver nélkül – az Úr nevében – vonult Góliát elé.

Éppen így küld minket, tanítványait, az emberek közé Jézus: „Ne vigyetek magatokkal erszényt, se tarisnyát, se sarut... Ha betértek egy házba, először ezt mondjátok: Békesség e háznak! ... Gyógyítsátok meg ott a betegeket s hirdessétek: Közel van hozzátok az Isten országa!” (Lk 10,4-5.9)

Bizony félünk még ettől. Ingadozunk Saul fegyverzete és Dávid parittyája között. Félünk, hogy a rövidebbet húzzuk. Ezért biztonságot keresünk, távolságot tartunk, előrejeljesítést várunk. Ahelyett, hogy vállalnánk a szegénységet „Isten nevében”, amit pedig boldogságként hirdetett Jézus. Mert a szegénység csodával határos folyamattal kölcsönös felszabadulásra készítet, ha engedjük megtagasztalni, hogy mennyi ajándékot kapunk, amikor képesek vagyunk lemondani arról, hogy mindig csak magunk adjunk. Boldogság tölt el, ha képesek leszünk ajándéknak tekinteni azt is, amit mások kötelességből adnak.

Valóban jobb adni, mint kapni. Leginkább azzal teszünk boldoggá valakit, hogy lehetővé tesszük: adja, amit adhat. Legjobban úgy segíthetjük elő a gyermek vagy fiatal fejlődését, ha komolyan engedjük magunkat megajándékozni azzal, amit a gyermek, diák, gyakornok éppen adhat.

Amikor beindul az ilyen csere, létrejön az Isten csodája, amit közösségnek nevezünk. Megteremtjük a jóakarati légkörét, minden személy méltóságának tiszteletét. Adottságaink — amelyek bennünk lappangtak — kivirágzanak. Csak azért rejtgettük őket eddig, mert féltünk: nem lesznek megfelelőek (4). Felfedezzük, hogy szemünk előtt éppen az történik, amiről a 65. zsoltár beszél: „Isten patakja tele van vízzel . . . A földet is előkészítetted: barázdáit megöntözted, göröngyeit símára porlasztottad, esővel fellazítottad, és a sarjadó vetést megáldottad. Jóságod koszorújával koronáztad az évet, kocsid nyomában jólét jár és bőség“ (10-11. s.).

Nyíljunk meg az élet előtt

Nekem — a papnak — is szárnva van ez a bőség. Csak meg kell tanulnom, hogy kinyíljak előtte. Szükséges kinyitnom a zsilipeket, hogy belém áradhasson és belőlem tovább hömpölyöghessen. A zsilip zára nem a fej, hanem a szív: érzelmi világunk. Legnemesebb sajátosságaink közül mennyi nem fejlődött a fej irányítása szerint: terv és előírászerűen, hanem pusztán „véletlenül“, mert ez a zár nyitva állt, minden nevelési terv és ellenőrzés ellenére. Számos jellemvonásunk, amelyek a szó igazi értelmében szeretetre méltóvá tesznek minket, nem a módszerek eredményei. Szerencsés következtetlenségekből származnak, mert lyukak és repedések voltak a rendszeren. Ezeket átkitörhetett az, ami bennünk rejtett, amit az Isten bölcsőnkbe helyezett.

„Nem tudom, kinek írom, de az bizonyos, hogy miért írok. Azért, hogy igazoljam magamat. Ki előtt? Az előtt a gyermek előtt, aki valamikor voltam.“ Ezeket a sorokat George Bernanos írta, századunk nagy, szenvedélyes keresztényeinek egyike. Meggyőződése, hogy hosszú, viharos élete során Franciaországban, Spanyolországban, Brazíliában és Tuniszbán semmi olyan lényeges tapasztalatot és belátást nem szerzett, amiben — legalább magjában — nem részesült már gyermekkorában. „Mi életem jelentő-

sége? Azt szeretném, hogy életem hűsége maradjon a gyermekekhez, aki valaha voltam.“

Attól függ kapcsolatunk a gyermekekhez, helyet kap-e a gyermek bennünk. Valljuk be őszintén: mikor játszottunk utoljára? Futballt, fogócskát vagy éppen zongorán, mindegy! Mikor voltunk utoljára hangversenyen? (Nem arra a fellépésre gondolok, amit saját templomkórusunk rendezett!) És mikor olvastunk regényt utoljára? Csak úgy, pusztán élvezetből, nem kiértékelés céljából. Vagy amikor volt a kezünkben könyv az életről. Olyan zamatos, ellentmondásos, humoros, mint pl. Alexis Sorbas.

Láttam egy középkori miniatűrfestményt erre a zsoltárversre: „Lelkem, miért vagy szomorú és miért háborgasz?“ (42. Zsolt 6) Ott kuporog az árva lélek „kivetetten a szív hegyén“ (R. M. Rilke) és sír, mert nem élhet, nem énekelhet, nem tarthatja fontosnak mindazokat az apró dolgokat, amelyek olyan értékesek számára (Beuroner Kunstverlag, Best. Nr. 5227).

A papra is alkalmazható kép. Azzal kapcsolatos számos elkeseredése, lelkesedés hiánya és életét lehengerlő szomorúsága, hogy gyötri saját lelkét. Nemcsak a gyermek él a férfiben, hanem a nő is (mint ahogy a nőben a férfi). C. G. Jung mélypszichológiájának maradandó megállapítása: Csak olyan mértékben válhatunk teljes emberré — különösen életünk második felében —, amennyiben érvényesülni engedjük magunkban a másik nemre jellemző tulajdonságainkat (5).

Mindezt nem olcsó vigasznak szántuk a cölibátusban élőknek. Alapvető feltétele ez annak is, hogy a házasságok el ne satnyuljanak az élet második felében. Ugyanakkor nem szorgalmazhatjuk a házasságok érzelmi világának ápolását, ha magunknál hagyjuk azt tönkremenni.

Ha figyelmesek vagyunk a bennünk „élő“ gyermekekre, kiteljesülésre segítjük az „animát“ és ápoljuk az érzékelő képességünket, akkor Isten országának eljövételén dolgozunk. „Mert szeretsz mindent, ami van, és mit sem utálsz abból, amit alkottál. Ha gyűlöltél volna valamit, meg sem teremtetted volna... De te kímélsz mindent, mert a tiéd, életnek barátja“ (Bölcs 11,24.26). Jézus is azért jött, hogy életünk legyen „és bőségben legyen“ (Jn 10,10). „Bizony mondom nektek, mindenki, aki értem és az evangéliumért elhagyja otthonát, testvéreit, anyját, apját, gyermekeit,

vagy földjét, százannyit kap, most ezen a világon otthont, testvért, anyát, gyermeket és földet — bár üldözések köze-pette —, az eljövendő másvilágban pedig örök életet“ (Mk 10,29-30).

Ha valamelyik papnak az lenne a benyomása, hogy Jé-zus ígérete reá nem érvényes, akkor tudnia kell, hogy va-lami nincs nála rendjén. Úgy látszik még nem tért meg. „Az Isten Fia, Jézus Krisztus ugyanis . . . nem volt Igen is meg Nem is, hanem . . . Isten valamennyi ígérete Igenné vált benne“ (2Kor 1,19.20).

Vetközzünk ki félelmünkéből

„Bízzunk az életben, mert velünk éli azt Isten!“ Ez volt a jelszava az 1984-es Német Katolikus napoknak. Egyéb-ként Alfred Delp, a vértanúpap szavai ezek. Különösen ott érvényesek, ahol legmélyebben veszélyeztetett az élet, ahol büntudat nehezedett ránk.

Sok papot elcsábít és megzavar az élettelenység. De az a félelem is gyötri, hogy büntudat támad benne, ha sza-badabban él. Igazat kell adni ennek az idegenkedésnek és szorongásnak, mert az élet tényleg kockázatos: nem az értelem függvénye és ellentmondásos. Felszabadulhatnak nemcsak „erős jellemvonásaink“, hanem a „viharkeverő lehetőségeink“ is. „Az út ára ártatlanságod, álmoképeid és biztonságod.“

Megőrizheted ártatlanságodat, ha otthon maradsz. De magas az ára: nem élsz! Ez lesz azután a bűnöd: mint a példabeszédbeli szolga földbe ástad életedet (Mt 25,14-30). Nem Iusta szolgáról van itt szó, csak szorong szegény: „Uram, tudtam, hogy kemény ember vagy . . .“ Éppen ab-ban rejlik a példabeszéd nagyszerűsége, hogy kimutatja: Isten nem hitelesíti az ilyen aggodalmaskodást. Nem any-nyira adósságunk lehetősége zavarja őt, mint a bizalmatlanság az élettel szemben. Úgy veszi, hogy ezzel őt támad-juk, hisz ő az „életnek barátja“ (Bölcs 11,26). Mindig kész, hogy megbocsásson, ha melléfgotunk, amikor élni bátor-kodtunk. Ha nem bízunk az életben, habár ott van velünk az Isten, akkor Istenben sem bízhatunk, aki ebbe az életbe helyezett minket. Jól tudta, hogy ez az élet kockázatos. Hitünkhöz tartozik tehát az a 'készség, hogy elfogadjuk az életet kettősségeivel, válságaival, töréseivel. Mindezzel számol az Isten életrajzunkban: a pangásokkal, a görbe

utakkal, az árnyakkal is (6). Csak a mi véleményünk, hogy nem vállalhatjuk ezeket.

Megkönnyebbülve látjuk — és ezt is fölírtá a Jóisten a számlára —, hogy különleges nehézségekkel küszködnek ezen a téren a teológusok és az „egyháziasok”. Bizonyosan összefügg ez a „férfiak egyházának” logikájával, amely csak akkor megelégedett, ha a „papíron” minden rendben van: a dogmatika és a jog szabályai szerint. És nemcsak a papnak, az egyházi vezetőségnek is végtelenül nehezebb esik, hogy árnyoldalai tudatában éljen. Gondoljunk például az évszázadok — és köztük a mi századunk — történelmi terhére. Vagy arra a tényre, hogy az északi földteke egyháza gazdaságilag, politikailag és tudatvilága szempontjából az igazságtalanság égbekiáltó bűnébe gabalyodott a Harmadik Világgal szemben. Az egyházi vezetőség találja meg a kiengesztelődést azokkal, akik őt — úgy érzi — cserbenhagyták, mint pl. az elváltak, a kilépett papok. Mintegy szorongva tagadja ezzel, hogy az ember tragikus helyzetbe, megoldhatatlan konfliktusok kilátástalanságába kerülhet? Éppen azoktól távolodik el, akiknek legjobban szükségük lenne jóindulatára? Évente csak egyszer — húsvét szent éjjelén — meri hangosan bevallani, hogy létezik a „felix culpa” is, mert van Isten!

Olyan férfiak és teológusok vagyunk, mint azok az emberek, akiket kettős akadály szorogat. Bizonyos fokban függünk az erkölcszteológiai érvek és az egyházi törvényhozás teljességre törekvő pontosságától. Ezért csak problémát jelent számunkra Isten fennkölt következetlensége. Nem tudunk ennek örülni, s azt sem engedjük, hogy megváltson általa minket. Gondolok itt Isten szeretetének következetlenségére: megbosszulja Ábelt, de ugyanakkor megbocsát Kainnak; ítéllettel fenyegeti népét, és ellentmond saját szavának: „Hogyan vethetnék el, Efraim, hogyan hagyhatnám el, Izrael? . . . Szívem elváltozott, egész bensőm remeg. Nem hagyom, hogy fellobbanjon haragom: Efraimot nem pusztítom el többé, mert Isten vagyok, nem ember; a körödben élő Szent, és nem szeretem a pusztítást” (Oz 11,8-9).

Hála legyen az Úr anyai oktalanságának! Áldott balgaság, mert józanabb az emberek bölcsességénél! Általa sikerült olykor-olykor kimentenie Istennek a magunkfajtákat a félelem és bűntudat kétségbeejtő köréből.

Johannes Taulernél († 1361) ezt olvashatjuk erről: „Trágyát termel a ló az istállóban. Szennyes és kellemetlen a szaga. De ugyanaz a ló kicsipeli a trágyát a mezőre. Ezen nő! a nemesen szép gabona és belőle kapjuk a szűztiszta bort. Mivé lennének a trágya nélkül? Fogyatékoságaid a te trágyád. Nem küszöbölheted őket ki, nem győzheted le, nem szabadulhatsz tőlük. Hord ki hát megfeszített erővel és szorgalommal az Isten szeretetteljes akaratának mezejére. Bátran, igaz hidegvérrel! Szórd szét a trágyádat e nemes mezőn. Kétségkívül ezáltal az alázatos nyugalom által, tiszta, élvezetes gyümölcs fakad belőle“ (Predigten I, Einsiedeln 1979, 43. kk.).

Hallatlan benső szabadság szavai ezek, melyek bíznak az életben, mert Isten velünk éli azt. Hatszáz évvel megelőzték C. G. Jung tanítását „árnyvilágunk“ kibontakoztatásáról. Lehetséges ez a szemlélet, ha merjük hinni, hogy gazdag az Isten irgalmassága. Mindenható Ő! Nem csak azért, mert mindent megtehet. Inkább azért, mert még a rosszat is jóvá változtathatja!

Hol is kezdjük?

Megváltozik-e valami az életben, határozottan attól függ, helyes ponton tettük-e meg az első lépéseket. Persze ez a pont személyenként változó. Senki sem mutathatja meg azt nekünk. És senki sem ismeri jobban azt, mint mi magunk. Ez az a pont, ahol már régóta titkos fájdalom honol, mert ismételten elhanyagoltuk azt. Pedig ez is, mint minden fájdalom, az élet egyik jele. Tapints rá saját kínjaidra! Mutasd sebeidet! Túlságosan begyakoroltuk már, hogy a lekipásztorkodásban félretegyük a sebhelyeinket, az ellentéteket és feszültségeket, ahelyett, hogy tanácsot kérnénk. Ez a végzetünk! Mert napjaink papi nemzedékének összehasonlíthatatlanul nagyobb a lehetősége, hogy szakavatott segítségre találjon, mint az idősebb testvéreinknek valaha is. Ha valaki igazán szembesülni akar önmagával, segítséget kaphat ehhez (7). Ezért végül is, figyelmünket egy képre irányítanám, amely indulásra serkent. Ugyanakkor felkínálja a pihenést is, amelyre szükségünk lesz, hogy kitarthassunk a megkezdett úton.

A papok kyllburgi otthonában, az egyik – társalgónak berendezett – padlásszoba falán találunk egy parasztos Krisztus-képet, a Fájdalmak Férfiának egyik változatát.

Ül, állát tenyerébe temeti. Ahogyan Walter von der Vogelweide ábrázolja, vagy újabban A. Rodin a Bölcselet.

Mi a különös ezen a merengő Krisztuson? Eszünkbe juttatja a középkori szenvedés-áhitat értékes elemét és a „Krisztust megfosztják ruháitól” keresztúti állomás változatát. Idős Hans Holbein „Szürke Passió”-ja a ruháitól megfosztott Krisztust ábrázolja: Ül a kereszten, könyökére támaszkodva, körülötte kínzói. A kép címe: „Krisztus megpihen.”

Azt hiszem, hogy a nagy zűrzavar közepette, ami a ma papját körülveszi és nyomasztóan veszélyeztet, nincsen szükségesebb, üdvösebb és felszabadítóbb, mint egy pillantás erre a nyugodt Krisztusra. Tőle származik a mondat: „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye vállára keresztjét és kövessen” (Mt 16,24). De azt is megmutatja, hogy szorongatásunk közepette, ráülhetünk keresztünkre, és pihenhetünk: „Gyertek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok, s akik terhet hordoztok – én megkönnyítelek titeket. Vegyétek magatokra igámat, és tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű, s megtaláljátok lelketek nyugalalmát. Az én igám vonzó, és az én terhem könnyű” (Mt 11,28).

Utóirat: Az első visszhang

Szövegünket megtárgyalta a Cursillo mozgalom egyik női csoportja. Tagjai mind elkötelezték magukat plébániai közösségeikben. Észrevételeik segíthetnek, hogy megvilágítsuk a pap helyzetét a világiak, pontosabban, nők szemszögéből. Olyan személyek szólnak itt meg, akik újra felfedezték a hitet és az életet az Egyházzal.

Íme néhány megjegyzés csoportunk vitájából. Rendetlenül, tarkabarkán, fontossági sorrend és megrostálás nélkül:

Széles mosollyal rögzítjük az első észrevételt: „Hogyan írhatta le ilyen pontosan a helyzetet, hiszen egyáltalán nem ismeri plébánosunkat!” Majd elmélázva állapítottuk meg: „Hogyan írhatott ilyen helytállóan, hiszen egyáltalán nem ismer engem!” Egyszóval: A tárgyalt nehézségek nemcsak papi problémák. Olyannyira érintik az

elkötelezett keresztényeket, hogy mindenki számára elgondolkodtatók.

Mindennel egyezünk, ami a „válságoktól való félelemről” és az „ellenszélről” szól. De állandóan visszatér a kérdés: Hogyan lehetséges az, hogy mindenki az ellenszélről beszél, és éppen a papok közül alig érzékeli és fogadja el valaki az üdítő hátszelet, amit a Szentlélek éppen napjainkban olyan bőkezűen szolgáltat. Kevés pap fordul őszinte érdeklődéssel a „kivonulások”, újrakezdések és reményjelek felé. Egyszerűen félnek attól, hogy szembe találják magukat valamivel, ami döntésre és elkötelezésre ösztönözne. Taizé? „Elzarándokolhatnak oda a káplánok az ifjúsággal! Fokolare, Karizmatikusok, Oursillo...? Kellemtelen rajongók, akik veszélyeztetik az egységet!” Az ítélet kész, mielőtt egy szempillantást is vetettek volna rájuk. Ezen a téren, úgy tűnik, mi laikusok kevésbé vagyunk félénkek. Könnyebben értékeljük, ha valaki rámutat: „Látjátok, már zöld — észrevettétek?”

„A közreműködés nehézségei.” — A súrlódások miatti veszteség kézenfekvő. A gyökerek azonban mélyebbre nyúlnak a félelemnél: nem lesz olyan tökéletes a dolog, ezért magamnak kell elvégeznem. A súrlódási veszteség, ami miatt majdnem minden elkötelezett súlyosan szenved, és ennek gyökerei a papi szerepkör elavult elképzelésében rejlenek: Én vagyok a pásztor, ti pedig a nyáj. Ti csak börtorkáljátok. A haladásért, az irányért és célért, tulajdonképpen mindenért én vagyok felelős. Itt az én helyem, ott meg a nyáj.

A közreműködés „mi”-je nincs megadva. Amikor plébánosunknál jelentkezem — még mielőtt szólnék — látom, hogy szeme elsötétül a félelemtől: „Mit akar ez a hölgy már megint? Mimindent kell nekem még megtennem? Hogyan védhetném meg magam?” Így természetesen lehetetlen az igazi közreműködés. Pont ezért is becsülöm annyira Cursillónkat. Ebben a papok és laikusok teljesen egyenértékű munkatársak: ugyanazon irányban nézünk, haladunk és dolgozunk. Ez minden. A csoport minden tagja — erejéhez mérten — könnyít a másik terhén. Ezt tartom helyesnek. Az utóbbi összejövetelünkről váratlanul lemaradt a papunk, mert meghalt az édesanyja. Pap után néztem. Várakozásom ellenére, hálára méltó gesztusként, plébánosunk vállalta a közreműködést. Megérkezett. Elő-

szőr a szervezési ügyeket tisztáztuk. Ezután meg akarta kezdeni, de én közbeléptem. Kértem, hogy előbb imádkozunk összejövetelünk eredményességéért. Megtettük: hangosan, személyesen és szabadon. Őszintén szólva, számomra lenyűgöző élmény volt. Az ő számára szintén. A plébánián ugyanis pap az előimádkozó, személyes elkötelezettség nélkül.

„Érzelmi elszegényedés.” — „Ez az én parancsom: szeressétek egymást.” Ezt tartom a kereszténység alapvető mondatának. De az egyszerű keresztények szerényen kérdezik: Kit szeret tulajdonképpen a Plébános? Tudom már! ... De mégsem! Nem szeret ő minket, csak irányít.

Keserően megdöbbenünk: Egyetlen egy szó sem létezik, ami kifejezné kapcsolatunkat plébánosunkhoz. Pálnál még „Szeretteim” voltunk, de amikor a plébános „Barátaim”-nak szólít minket az ambóról, legszívesebben visszaszólnék keserően: Hazudik! Mi csak „Hitközségi tagok” azaz: kartotéktételek vagyunk. Esetenként „Báránkyák”, igazából: buta libák. Néha „Gyermekeim”, másszóval: kis-korúak.

A katekéták egyik lelkinapján felvilágosított minket az egyházi méltóság viselője: Ne vonakodjunk a „békecsók” megadásától akkor sem, ha amúgy tartózkodnánk ettől vagy attól a mellettünk álló személytől. Nem kell annyira ténylegesnek és alapvetőnek tekinteni. Hisz ez csak olyan általános kifejezése jóakaratunknak, nem több! Mit gondolunk, hány miséző pap sem ajánlhatná fel különben a „békét”! — Hála Istennek, jónéhány jelenlevő asszony felháborodott erre a fejtegetésre. Minek tart minket ez a pap? Ha „békét” mondunk, akkor „békét” is értünk alatta, és ha „szeretetről” hallunk, akkor szeretetet is értünk alatta. Hogy azután nem sikerül mindig megvalósítani? Sajnos ez igaz! De emiatt még nem engedhetjük, hogy felhíguljon maga a cél.

És ki szereti a plébánost? A paplakok hideg lyukak. Mihelyt kinyitjuk az ajtót, megcsap a nyirkos, hideg levegő. Innen áradna meleg a közösségbe? Ha legjobb akarral mégis bemegyek, negyed óra múlva már megfagytam. Mitől? Ezzel megérkeztünk jeligénkhez:

„Félelem.” — Így jelölhetjük papjaink egyes tevékenységeit: védekeznek, visszautasítanak, mérlegelnek, az igazságosagra hivatkoznak. Pl.: „Senki házában sem eszem

semmit, mert holnap a másik már szememre is veti, hogy nála ezt sohasem teszem." Milyen bölcsen irányít: Védekezik a kellemetlenségtől. Védekezés? ... Ez a kifejezés pompás, nem tudok szabadulni tőle!

A kivétel erősíti a szabályt. Egy cursilló-csoportot létesítettünk, amely erőteljesen növekszik a bázisközösség irányában. Benne félelemmentesen élünk, az embereknél szokásos ingadozásokkal ugyan, de mégis nagyszerűen. Körülbelül így: Kis környezetet alkottunk magunknak, ahol a keresztény kódex szerint bánunk egymással. És plébánosaink? Keservesen hangzik, de igaz: nem élnek keresztény környezetben, mert az egyházközségek kifejezetten ennek a világnak mintájára formálódtak. Mint mindenütt a világban, itt is címeket osztogatunk, egymás terhére vagyunk, félrevezetjük egymást, bizalmatlanok vagyunk egymáshoz, bepalizzuk egymást, gyámkodunk egymás fölé. Egyházmegyei lapunkat megkérdezte egyik olvasó: Hogyan kell érteni az egyházi cím szerinti megszólításokat és a tiszteletbeli hivatalokat? A válaszoló pap (nagyon okos ember!) tücsköt-bogarat összehordott neki: keletkezésük történetét, jelentőségüket és a rövidítések helyes kiejtését. De nem figyelt fel arra, hogy az igazi kérdés ez: Hogyan lehetséges egyáltalán az, hogy mi keresztények is címekkel ékeskedünk?

Hogyan törhetünk ki ebből a bűvös körből? Elevenítsük meg, lassan változtassuk át régi közösségeink szerkezetét? Vagy már csak az segít, ha kivándorlunk és teljesen újra kezdjük? Egészen bizonyos, hogy a papok emberi helyzete a mi égető problémánk.

L. M.

III. PAPOK ÉS VILÁGIAK A LELKIPÁSZTORKODÁSBAN

„Papok és világiai a lelkipásztorkodásban” — olyan általános és békésen megfogalmazott téma, hogy akár harminc évvel ezelőtt is szolgálhatott volna mottóul valamelyik papi összejövetelnél. A világiai fontos szerepéről beszéltek volna akkortájt az Egyházban, a világiai apostolkodásáról, a világi kisegítőkről a lelkipásztorkodásban. Egyet azonban mindannyian aláhúztak volna: A tényleges

lelkipásztorkodás a papok természetadta ügye. Kizárólagosan ezzel az előfeltétellel tárgyalták volna akkor a papok és világiak kapcsolatát a lelkipásztorkodásban.

Persze, már nem az ötvenes, hanem a nyolcvanas éveket írjuk. A lelkipásztori kerettervek világát éljük. A következő évtizedre olyan számokat jeleznek, amelyek eloszlhatnak minden „épületes” és „rám nem vonatkozó” ködfátylat a témával kapcsolatban. E számok fényében láthatjuk: Tíz év múlva ott lesz még nevéhez méltó lelkipásztorkodás, ahol az a papok és világiak közös munkájára épül.

1985-ben a kérdés így hangzik: Mi kapcsolja össze a papokat és világiakat az igazi lelkipásztorkodásban? Óvatosan, alázattal, de józanul és hívő lélekkel akarunk erről beszélni. Józanul, mert tudjuk, hogy a következő években erőnek-erejével át kell állnunk. Hívő lélekkel, mert remélhetjük, hogy Krisztus Lelke éppen ezeken a szorítókon és nehézségeken át – amelyekben most élünk – bevezet a teljes igazságba. Ő erősít meg minket, hogy megvizsgálhassuk és fölismerhessük, mi az Isten akaratja (Róm 12,2).

1. Új lelkipásztori szolgálatok

A jelen pillanatban fennálló fejlődés mérőöldkövének tűnik a német püspökkari konferencia 1977-ben kiadott okmánya: A lelkipásztori szolgálatok rendje (1). Ebben a német püspökök határozottan közlik: „A jövőben nem akarunk megmaradni csak a papok és diakónusok mellett. Teljes munkaviszonyban akarunk alkalmazni a lelkipásztori szolgálatokban világiakat is. De ezek a laikusok által teljesíthető szolgálatok nemcsak a paphiány pótlását célzó kísérletek, hanem a holnap közösségeinek szerves részei. Kívánjuk továbbá, hogy ne csak férfiak, hanem nők is működjenek a lelkipásztori szolgálatban. Méghozzá azonnal, bár Róma magatartása tartózkodó a nők pappászentelésének bonyolult kérdésében. Végül igényeljük, hogy az akadémiát végzetek mellett vegyenek részt a lelkipásztori szolgálatban olyanok is, akik nem végeztek egyetemet. Elvetjük az egyházi munka meggondolatlan akadémiázását, ami a jelen neveléspolitikát kísértése.”

A püspökök ezzel megalkották a lelkipásztori szolgálat érvényes kategóriáit és alapvetően megkülönböztetik a „tisztséget”, a „hivatalt” a „szolgálatról”. Mindketten

Isten népének tagjai, és ugyanazon jézusi küldetésben járnak. A tisztségviselőknek és a világiaknak alapjában véve nem különböző, hanem azonos a feladatuk: folytatni Jézus Krisztus küldetését, mint Egyház a mai világban. Nem különböző dolgot tesznek, hanem ugyanazt, jóllehet, különböző felelősséggel, Isten népének más és más helyzetéből. Ezért ugyancsak más hangsúllyal és más-más helyen.

A papi tisztséget – és vele a diakónusit is – úgy értelmezzük, mint a közösség egységének szolgálatát. Ezért mindenekelőtt a közösség benső tereiben kap helyet. A pap lelkipásztori tevékenysége tehát lelket adó benső szolgálat, amit központi helyzetéből kifolyólag gyakorol. Hivatásánál fogva képviseli Krisztust a közösségben, s ebben az értelemben áll vele szemben. Ezért lett felszentelve.

A világiak pasztorális szolgálata nem gyökerezik felszentelésben, hanem keresztségi küldetés. Tulajdonképeni helye nem a közösség körének központjában van, hanem külterületén. Isten eljövendő országának szempontjából azonban semmiképpen sem peremterület ez. Ellenkezőleg, éppen a „behatolás” színtere. Az a hely, ahol az emberek élnek és szenvednek, elbuknak és talpra állnak. Itt van az az élő sövény és kerítés, ahol maga Jézus is lelkipásztorkodott és hirdette az igét; a sánták és bénák, koldusok és szegények telepe. Nekik szól az evangélium, és Jézus közössége is értük van.

A világiak lelkipásztori szolgálatát csak ebből az előre-tolt állásból érhetjük meg. Az Egyház és a társadalom felelősségeinek mezején élnek. Ez az otthonuk még akkor is, ha teljes munkájukkal állnak az egyházi szolgálatban.

Ez a szembeállítás világossá teszi, hogy az új egyházi szolgálatok valóban nem a paphiányt igyekeznek kiküszöbölni. Sokrétűségük inkább az Egyház bizonyos szervezeti válasza, a sokrétűvé vált világ és társadalom kihívására. Háttérre a helyi egyház és a helyi közösség újszerű vázlata. A II. Vatikáni Zsinat és a Pasztorális konstitúció ugyanis kifejezetten szolidaritásra hívnak fel az emberekkel örömeinkben és reményeinkben, gyászunkban és szorongásunkban. Így alkalmazkodik az Egyház azokhoz a társadalmi szerkezetekhez, amelyekben a mai ember élete lejátszódik. Minél jobban belevesznek az emberek a felaprózott tér részeibe, minél inkább kis csoportok építik

életüket, annál nagyobb kötelessége a lelkipásztorkodásnak kísérni őket ezen élettereken is.

Hemmerle püspök, az említett okmányról szóló kommentárjában, kijelenti, hogy a pap – cölibátusi életformája kapcsán – nem él a család és a munka közvetlen társadalmi viszonyaiban. Ezért a világi könnyebben megvilágítja az evangélium fényével azokat a helyzeteket, amelyekben a többi ember is él. „Nem szembenállás a tisztség szemszögéből, hanem ugyanazon állapotból és helyzetből segítheti az embereket, hogy az evangélium alapján rendezék be életüket a világban és az Egyházban.” Ezért a teljes munkaviszonyban lelkipásztori szolgálatot teljesítő világiakat „nem szabad meghatározatlanul, csak általános céllal bevetni a közösség életének szolgálatára. Hisz az a feladatuk, hogy kölcsönös kapcsolatot teremtsenek a hit és az élethelyzetek között a világban”. Ők kezeskednek azért, hogy az emberek tapasztalatainak kérdései bejuszanak közösségeink életébe. Éppen ezzel járulnak hozzá a közösség építéséhez.

Ragaszkodik a „tisztség” és a „szolgálat”, az „üdvösség szolgálata” és a „világ szolgálata” megkülönböztetéséhez. Az 1977-es „Lelkipásztori szolgálatok rendje” mérföldkö lehet más értelemben is az Egyház jövőbe vezető útján. Határozottan kimondja ugyan a különbséget pap és világi között, de mindkettőjük hivatásos működése először jelenik meg ugyanazon keretben, közös címszó alatt, a „lelkipásztori szolgálatok” fogalmaként. — Mindezt leszögezték, annak ellenére, hogy egyesek más véleményen voltak (2).

Közben néhány évvel tovább haladt Egyházunk, Isten vándorló népe, a megjelölt irányban. Világszerte nagy számban dolgoznak a lelkipásztorkodásban világiak teljes munkaidővel. Hallhatjuk közösségeink visszhangját: hogyan reagálnak pl. a kórházi betegek, akiknek nő a felelős „lelkipásztora”. Amikor beszélgetünk a lelkipásztori szolgálatban tevékenykedő világiakkal, láthatjuk, hogyan találják fel magukat új szerepkörükben. Akad olyan is közöttük, aki hirtelen és váratlanul „pápább lett a pápánál”. De legnagyobb részük még vergődik, hogy megfeleljen az elvárásoknak, amiket velük szemben támasztunk. Ugyanakkor érzik annak fontosságát, hogy megmaradjanak világiaknak, laikusoknak, amint ezt a püspöki okmány is kihangsúlyozza.

Ezek a tapasztalatok ismételten felvetik az alapkérdést: Tényleg lelkipásztorok ezek a világiak? Mi tulajdonképpen a lelkipásztor lényege? Az „üdvösség szolgálata”, szemben a „világ szolgálatával”? Hogyan választhatjuk szét ezt a kettőt? És mit jelent ez a megkülönböztetés a szakiskolásnak, akit öngyilkossági gondolat kínoz? Vagy mit jelent sen ez a különbségtevés a leukémiás betegnek, akinek élete hajszálon függ és látja, hogyan folydogálnak el utolsó hetei? Ha egyáltalán eljön hozzá valaki, hogy ezen a nehéz úton, a halál völgyén átkísérje, nem éppen mindegy neki, hogy ágya szélén egy pap vagy világi lelkipásztori munkatárs, férfi vagy nő ül?

Mi kapcsolja össze a különböző lelkipásztori szolgálatokat tartalmilag? Ebben a pontban tulajdonképpen fogytékos az 1977-es rendelkezés. Csak ez áll a bevezetőben: Az a lényeg, hogy lendületesen folytassák Krisztus és az Egyház küldetését. De mit jelent sen ez a mai világban? Mintha föltételezné, hogy ezt magunk is jól tudjuk. Azt azonban még sürgeti, hogy ne csak számos csoport alkossa közösségeinket, hanem az egyes csoportokat olyan személyek kísérik, akik tanúságtevő keresztények. Legyen tehát a lelkipásztori szolgálat, a „szolgálatok szolgálata”.

Igen ám, de hogyan értsük a „szolgálatok szolgálatát”-t? Ezen a helyen az okmány csak hagyományos szólamokat ismételi. Talán azért nem lép tovább, mert 1977-ben még az volt a törekvés, hogy az Egyházon belüli különböző feladatokat elhatárolják egymástól. Ilyen helyzetben azután kevés figyelmet szenteltek a püspökök annak a kérdésnek, milyen társadalomba küldik a különböző lelkipásztori szolgálattevőket. Csak azt figyelték meg társadalmunknál, hogy felaprózódottabb és áttekinthetlenebb. Nem mutattak rá eléggé, hogy ez a társadalom mindjobban elvilágiasodik. Azaz: nem igényli a hit és a vallás segítségét legétöbb problémái megoldásánál, mert számára „alapjában világosak a legfontosabb értékek”, amelyek biztosítják a békés együttélést. Olyan társadalom ez, amely a válást csak az egyes személyek határélményeinek feldolgozásánál tartja szükségesnek, de nem tart rá igényt a közös, társadalmi kérdések megoldásánál.

A szóban forgó okmány szintén keveset foglalkozik a vallással mint hivatással a mi modern társadalmunkban. Azaz: azok önazonosságának válásával, akiknek úgy tű-

nik, hogy társadalmuk csak addig hallgat a hitre és keresztény hagyományra, míg ezek nem gátolják a termelést és a javak elosztását, hanem inkább fokozzák a „termelés lármáját”.

Amikor tehát a hit és a keresztény mivolt értelmét már szinte nem tehetjük elfogadhatóvá ebben a társadalomban, akkor az egyházi tisztség, a lelki hatalom teológiája nem fektethet főleg arra súlyt, hogy világosabban elhatároljuk a papokat a világiaktól. Akkor lesz ismét lehetséges megfelelő teológia az egyházi tisztségről, ha sikerül megmagyaráznunk: mi a keresztény élet az elvilágiasodott társadalomban. Majd ha ismét tisztán látjuk, mi az az alapvető szolgálat, amire minden keresztény elhivatott a Jézus-követésben, akkor képesek leszünk megmagyarázni: milyen legyen a lekipásztorkodás, mint a „szolgálatok szolgálat”, és mi köti össze a lekipásztorokat: a papot és világit, akik a „szolgálatok szolgálatát” végzik.

2. Az egyházi gyakorlat mércéje: Jézus érintkezési stílusa (Lk 19,1-10)

Létezik egy aránylag egyszerű módja annak, hogy az Egyház feladatának tartalmát pontosabban meghatározzuk. Mivel gyakorlatilag Jézus küldetését szeretné továbbvinni, meg kell vizsgálnunk Jézus gyakorlatát. Ebből azután közvetlenül kiolvashatjuk, mi volt az ő célja. Világos, hogy ez csak példaszerűen történhet, de eredményesebb, mint a már kitaposott út: A prófétai, papi és pásztori hatalom magas kategóriáival megállapítani Jézus küldetésének tartalmát. Ezek ugyanis már értelmezései annak, amit Jézus élt és tett. Így azután elidegenítik Jézus küldetését és feladatát fogalmakkal, amelyek mindig mást jeleznek, mint ami ő volt és akart lenni.

Különböző alkalmakat ragadhatnánk ki Jézus életéből: találkozását az elszáradt kezű emberrel; vagy az asszonyt, aki Simon farizeus házában megkente az Úr lábát; a beszélgetést a házasságtörő asszonnyal. Mégis a Zakeussal való találkozást (Lk 19,1-10) választom. Ennek alapján teszem fel a kérdést: Mit tesz az egyik a másikkal ebben a történetben? Mi jön létre ezáltal? Hogyan változtatja ez meg mindkettőjüket? (3)

Itt van Zakeus, a vámos. Fönn kuporog a fa ágain. Önmagunktól kérdezzük: Hogyan került oda? Az írás vála-

szol: Kistermetű volt, de szeretete volna látni Jézust. Együtt-
érezhetünk vele, mert nem lehet valami élvezetes szóra-
kozás, ha az emberek rajtad taposnak. De miért nem állt
ki Jerikó valamelyik erkélyére vagy egyik barátja tetőkert-
jére, mint annakidején az öreg Dávid, amikor megleste a
mosakodó Batsebát? Talán nem voltak Jerikóban barátai,
mert vámos volt? És miért lett vámosossá? Miért állt a le-
igázók szolgálatába? Hisz ezzel elárulta népét. Miért te-
remtett magának karriert a vámosok között? Mert az Írás
azt mondja róla, hogy „tehetős ember“. Vagy talán az ker-
gette őt a vámosok közé, hogy ilyen kis, jelentéktelen em-
ber volt? Ezért lett a vámosok feje? Talán ez megmagya-
rázza, hogyan jutott eszébe a gondolat: fölmászok egy
fűgefára. Innen láthatott úgy, hogy őt magát ne vegyék
észre. Tehát elbújt a fán! A néptömeg elől, amely ki nem
álíhatta őt. Talán rejtőzött Jézus elől is, mint ahogy bűnbe-
esése után Ádám elbújt Isten elől a paradicsomban. Még-
hozzá annak ellenére, hogy „szerette volna látni Jézust“
– amint az Írásban áll. Úgy képzelem el ezt a Zakeust a
fán, mint valami nagyon elmagányosodott embert.

De nézzük a másik személyt, Jézust. Elmondja a Szent-
Írás, mi volt a szándéka: végigmenni a városon! Nem akart
Jerikóban megállni. Útban volt Jeruzsálem felé, értesít
bennünket Lukács. Éppen az imént közölte tanítványaival,
hogy azért siet a fővárosba, mert ott majd „kiszolgáltatják
a pogányoknak“ (Lk 18,31-32). Közvetlenül a Zakeus-törté-
net után olvashatunk bevonulásáról Jeruzsálembe.

Tehát nagyon kevés lehetőség volt arra, hogy ez a két
ember kapcsolatba kerüljön egymással. Az egyik elrejtő-
zik, a másik pedig siet. De – így értesít az Írás – amikor
Jézus a fa alá ért, „fölnézett és megszólította: „Zakeus
gyere le hamar! Ma a te házában kell megszállnom!“ No,
ilyet?! Nem kell Jeruzsálembe mennie, hogy ott elsen-
vedje a halált? Létezhet az ő számára valami más, sürge-
tőbb „kényszer“, mint az Isten akarata? Mi történhetett
abban a pillanatban, amikor Jézus megérkezett oda, ahol
Zakeus rejtőzködött? A Szentírás szűkszavú: „fölnézett“
– mondja. Mint valami kicsi a nagyra, mint aki kérni akar.
S ezt követi a mondat: Van fekhelyed számomra? Nálad
maradhatok? A többit már nehéz olyan gyorsan elmon-
dani, ahogy az lejátszódhatott: Zakeus leereszkedik a fá-
ról, átvágja magát a tömegen lakásáig. Az Írás tanúsítja:

„És boldogan fogadta.” Miért nincsen többé nehézsége a tömeggel, amely nem szívleli őt? Hogyan léphet egyszerűen Jézus elé a szavakkal: „Nézd, Uram, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcsaltam, négyannyit adok helyette?” Honnan merítette Zakeus ezt a csodálatos szabadságot? A lehetőséget, hogy lemondjon évek óta tartó fosztogatási vágyáról?

Kétségtelenül, ennél a találkozásnál, Jézusra nagyon jellemző esetről van szó. Nem gyógyítástörténet, semmi rendkívüli, de ennek ellenére csodának az ismertetése. Mi történt tulajdonképpen? Amikor erre a kérdésre keressük a választ, használhatatlanok a már bejáródott teológiai megkülönböztetések. A „világ szolgálatát” vagy az „üdvösség szolgálatát” végezte itt Jézus? Úgy kért-e szálalást magának, mint a legfőbb pásztor, pap vagy tanító? Jézus isteni vagy emberi mivoltának köszönhető, hogy a végén mindenki boldog, és az Úr kijelentheti: „Ma üdvösség köszöntött erre a házra?” Honnan a változás, ami Zakeus szívében lejátszódott? Mit tett Jézus tulajdonképpen? Mert vitathatatlan, hogy tőle ered ez a változás! Mindez egy szempillantás műve a Szentírás szerint. Jézus szemének pillantásáé; ahogyan rátekintett Zakeusra, ez visszanyerte méltóságát, tekintélyét, önbizalmát. Ettől a szempillantástól kezdve képes volt Zakeus változni.

Egyetlen mondatot sem olvastam erről a figyelemre méltó esetről valamelyik dogmatikai tanulmányban. De szerintem jól világítja meg a szociálpszichológia, amikor kimondja: Az ember a másokkal való kapcsolatával válik emberré! Akkor lesz valakivé, szabaddá és öntudatossá, amikor szeretettel, bátorítólag tekintenek reá. A gyermek azzá alakul, aminek nevezzük őt. A szervezet, amivel születünk, számtalan találkozási helyzeten keresztül fejlődik odáig, hogy „valaki”-nek nevezhetjük. Most már olyan létező, aki kapcsolatban áll önmagával és a világgal: ember, aki ismeri magát és értékeit, amiket mások hozzá fordulásából következtetett ki. Lényeges volt eközben, hogyan bánt vele környezete, amelyben növekedett: úgy fogadta el, hogy most önmagát is elfogadhatja. Igen, most már képes meg is feledkezni magáról, elajándékozhatja önmagát.

Persze, nem minden emberközi kapcsolatforma segíti elő az ember emberréválását. Léteznek olyan kapcsolatok

is, melyek tönkreteszik a személy önazonosságát. Megtörténhet ez a gyermekszobában, az iskolában, a hálószobában, a börtönben vagy a gázkamrában. Csak az a kapcsolatot segíti elő a személyi azonosságot, amelyben az érdekelték kölcsönösen tisztelik és feltétel nélkül elfogadják egymást. De ez olyan előfeltétel, amely emberi társadalmunkban soha és sehol sem adatott csupán a természetből. Ezért ismételten meg kell szabadítani azt a fennálló rend túlerejétől, a hatalmi viszonyoktól és érdekektől.

Éppen ezt teszi Jézus, amikor találkozik Zakeussal: Szembehelyezkedik Jerikó társadalmának nyomásával. Jerikó népével ellentétben, elfogadja Zakeus tényleges mivoltát, annak minden gazembersége ellenére. Igaz, hogy közreműködik az ellenséggel, semmirekélő, olyan ember, aki másokat kizsákmányol, — de még mindig Ábrahám fia, olyan valaki, akire Isten ígéretei vonatkoznak. Jézus felhívja Zakeus figyelmét azokra a lehetőségekre, melyeket nyitva tart Isten az ő számára is. Ezzel teszi őt szabaddá arra, hogy lemondjon önmagáról, megtérjen, új emberré legyen. Olyan valakivé, aki önmagát megbecsüli s rendelkezik önmagával, azaz: megtérhet. Végül is, ahelyett, hogy másokat kirabolna, most megajándékozhatja őket.

Mi jellemzi tehát Jézus érintkezési stílusát az emberekkel? Olyan valóságként közvetíti az embereknek — akikkel találkozik — az Istent, mint aki önmagukra ébreszti őket, föltárja előttük sajátos lehetőségeiket. Nincs többé arra szükségük, hogy mások „árán” legyenek nagyok! Jézus Istent adja az embereknek, s vele a lehetőséget, hogy Isten képmásaivá váljanak. Más szóval: Jók lehetnek másokhoz, amint az Isten is jó hozzájuk!

Honnan veszi Jézus azt a csodálatos erőt, ami Zakeusnak visszaadja a reményt és jövőt (Jer 29,32)? Miért mondhatja a tettenért házasságtörő asszonynak: „Senki sem ítélte el? ... Én sem ítéllek el. Menj, de többé ne vétkezzél!” (Jn 8,11)? Vagy hogyan mondhatja az elszáradt kezű embernek: „Állj középre!” (Mk 3,3)? S hogy „a szombat van az emberért, nem az ember a szombatért” (Mk 2,27)? Amikor feltesszük ezen kérdéseket, láthatóvá válik Jézus titka: Teljesen elfogadja őt Isten, mint szeretett Fiát, s az Atya ezen szeretetéből forrászik szabadsága, mellyel másokat megszabadít. Így érezteti másokkal, hogy szereti őket az Isten, minden gyarlóságuk ellenére.

Társadalmunkban sokféleképpen tapasztaljuk az elidegenedést és emberi nyomorúságot. Ebben a háttérben tartalmilag is meghatározhatjuk, hogy mire küld Jézus és milyen megbízatást ad nekünk. Wohlfahrt Pannenberg és Johann B. Metz szerint: Lehessen a lelkipásztor „valaki” Isten szeme előtt, fedezhesse fel saját hivatását. Lehesse ember Isten szeme előtt! Ébredjen föl Isten gyermekeinek szabadságára, amit számára előrelátott az Isten.

Ezek után beszélhetünk arról, mi a lelkipásztorkodás tulajdonképpeni célja.

3. Miben áll a lelkipásztorkodás?

Mit gyakorolt Jézus Zakeussal: lelkipásztorkodást vagy pusztán kézzelfogható felebaráti szeretetet? Hihetetlenül egyszerű ez a kérdés, de a válasz mégis bonyolult. Annyi azonban világos: nevetséges, ha megkíséreljük elhatárolni a különböző lelkipásztori szerepeket, mielőtt visszatérnénk az alapjelenségre, arra, ami a keresztény cselekvés lényege. A lelkipásztori tevékenység gyökerében keresztény cselekvés, magatartás. Mert már az egymás iránti keresztény kapcsolatban felragyog az Isten felszabadító jelenlétének teljes titka.

A lelkipásztori ténykedés – bármi legyen az – *nem több*, mint a keresztény cselekvés, hanem ennek szolgálatában áll. Kíséreljük meg külön-külön meghatározni: Mi a keresztény cselekvés? Ennek a háttérében kérdezzük: Mit jelent a lelkipásztori és mit a papi ténykedés a lelkipásztorkodásban (amennyiben a papi tisztségből hatalomból eredő cselekvés szemben áll a laikuséval)?

1) Jézus – bármi is volt még egyébként – mindenekeelőtt keresztény volt, mégpedig az első. A *keresztény cselekvést* tehát az jellemzi, hogy úgy végezzük, mint Jézus Zakeus esetében: Mások javára tesszük hozzáférhetővé az Istent, mégpedig nem elméletben, hanem gyakorlatban. Nem mutatott Jézus újjával a fára és nem magyarázgatta a népnek: „Milyen nagy az Isten! Még ezt a gonosztevőt is szereti.” Ez annyit jelentett volna, hogy Istenről előadást tart. Kihasználta volna a másik ember inségét, aki bűnbe esett, hogy példáján bemutassa, milyen jó a mi Istenünk.

Jézus még magának Zakeusnak sem mondja: „Szeret téged az Isten!” Nincs szó az Istenről az egész esemény során. Csak közli: „Szállásra van szükségem! Megálhatom

nálad?" És a „buzgók“ nagy megrökönyödésére Jézus betér Zakeushoz. Magatartásával tette elfogadhatóvá az Úr, hogy Isten jót akar Zakeusnak. Cselekedetével jeleníti meg Istent Zakeusnak. Ez az igazi keresztény cselekvés. Meggyőzni a másikat Istenről, bár minden ellene szólhat (4).

Átalmélkedtem ezt az eseményt egyik papi kurzuson. A résztvevők között volt egy káplán, aki – külsejére való tekintettel – egyáltalán nem tűnt volna fel Zakeus házában, de egy frankfurti diszkóban sem. Az elején nemigen beszélt. De – miután átalmélkedtük ezt az eseményt – így szólt: „Újabbán olvastam egy mondatot. Meghozza ezt: 'Több a lehetőség, mint gondolod, nem is szólva Isten hallhatatlan terveiről veled.' Ez a sor nem hagyott békén. Egy-két napig forgattam fejemben. S akkor kimentem az utcára. Belenéztem a járókelők szemébe és gondoltam: Több a lehetőség, mint gondolod, nem is szólva Isten hallhatatlan terveiről veled! Ekkor fogtam fel, miért is vagyok a világon, mi az én keresztény és papi feladatom. Éreztem, hogy ez a mondat felszabadított. Vallahogy másképp közeledhettem az emberekhez, mert olyasmit láttam bennük, amire maguk sem mertek gondolni: Lehetőségeket, amiket ők ugyan nem láttak, de az Isten kezükbe helyezett.“

Ilyen a keresztény cselekvés. Ahol megjelenik, ahol az emberek kölcsönösen így néznek egymásra – Jézus Lelkének erejéből –, a letaposott teremtmény talpra áll, közénk költözik Isten uralma. Mindenütt, ahol ily módon – föltétel nélkül – elfogadjuk a másik személyt, megjelenik Isten dicsősége, folytatódik Jézus küldetése, jelenvalóvá lesz ő a Szentlélekben. Mert ez a keresztény cselekvés, amittől nagyobb nem létezik.

Józanul fogalmazva: A keresztény cselekvés az, amit a keresztények tesznek, mint magánszemélyek, mint világialakok, mint nem-tisztségviselők, hanem egyszerűen személyes és életreszóló elhatározásuk révén. Vagyis:

- egymásnak – szeretettel – megmondják az igazat,
- megbocsátanak,
- bátran elviselik saját korlátozottságaikat,
- Istenre hagyatkoznak az imában stb.

Teológusok számára fontos tisztázni, hogy Jézus magatartása ilyen értelemben volt keresztény cselekvés. Azaz:

Egy személy cselekedete, amely mögött nem állt más tekintély. Jézus — a zsidó vezetőség szerint közismerten — „laikus” volt. És a hivatalos zsidó vallásos felfogással szemben kijelentette: „Hallottátok, hogy a régiek ezt a parancsot kapták... Én pedig azt mondom nektek...” (Mt 5,21). Ellenfeleit egyáltalán nem hatotta meg az, hogy közben az Istenre hivatkozott. Mindezt gonoszságként könyvelték el, mert meggyőződésük szerint, Isten az ő oldalukon állt. Hisz Isten képviselőinek képzelték magukat.

A keresztény cselekvés nem takarózik semmilyen tekintéllyel. Alapja a lelkiismereti felelősség, s mögötte az Isten. Ez pedig néha édeskevés, amikor vallási intézményekkel van dolgunk.

Éppen a másik személyét feltétel nélkül elismerő hit és szeretet az ember legmagasabb lehetősége. Ezért élt Jézus, ezért adta életét, és rendelte a szentségeket. E célból adta az Egyházat, mint olyan környezetet, amely elősegíti az ilyen életet, s ahol egy szívvel-lélekkel erre törekszenek az emberek.

2) Ezek után, mi az *egyházi cselekvés*, tevékenység? Szóhasználatunkban úgy beszélünk az Egyházzal, mint valami személyről, emberről. Ezért mondjuk pl., hogy az Egyház ma ünnepeli Mária születésének ünnepét, vagy az Egyházat üldözik, az Egyház szenved. Tulajdonképpen ez képes beszéd. Világos, hogy nem az Egyház hisz, hanem a keresztények, nem az Egyház szenved, hanem a hívek. Nem az Egyház lesz boldog vagy veszik el, hanem a keresztények. Ha szigorúan vesszük, akkor a méltóságnév: valaki, csak az embert illeti meg, az Egyházat nem. Az Egyház a hívők közössége, de az Isten képmása csak az ember, nem pedig „az Egyház”.

Csak az ember hihet, remélhet, láthatja Istent, elveszhet, vagy üdvözülhet, ha hívő lélekkel Istenre hagyatkozik. Ahol az ilyen emberek, Istenbe vetett bizalommal, kapcsolatban vannak egymással, olyan légkör keletkezik, amelyben az Isten műve: a szabadság, a szeretet és a bizalom nem ritkaság többé, hanem minden hívő lehetősége. Új légkör születik meg, amelyben — legalább is elvileg — az ilyen viselkedés egymás iránt az egész életvitel mintájává válik. Ezért emlékezetben tartják, az életben gyakorolják, a szentségekben ünnepelik, és nemzedékről nemzedékre átszármaztatják az ilyen kapcsolatmódot.

A papi cselekvés ebbe az összefüggésbe tartozik. Hivatalos cselekvés ez a közösségben. Olyan elkötelezettségben mutatja be az egyesek hitét, reményét és szeretetét, hogy kizár minden esetleges kétértelműséget. Intézményes biztosítás az, amellyel visszavezetünk mindent Jézusra az Írás által, a szentségek által, az Egyház felhatalmazásán keresztül. Az egyházi ténykedés azonban nem ment fel, hanem éppen kötelez a keresztény cselekvésre. Ezért bizonyos értelemben, önmagával kerül ellentétbe az egyházi tevékenység, ha ajkára veszi a „keresztény” nevet, de a gyakorlatban nem villantja többé föl az Isten gyermekeinek fontos szabadságát. Márpedig Jézus ezt tette! A lelki hatalomhoz kapcsolódó egyházi ténykedés („in nomine ecclesiae”) tehát a keresztény cselekvést szolgálja: támogatja, biztosítja és egyértelművé teszi.

Nem a szószék az egyedüli hely, ahol hitet ébresztenek vagy továbbadnak! De a szószékről kap irányt és eligazítást mindaz a hely — pl. a család —, ahol a hit továbbadása történik.

Nem a gyóntatószék az egyedüli hely, ahol megtérhetünk és megkapjuk a bocsánatot. De mégis ez az a hely, ahol a közösség sokrétű és láthatatlan bűnbánati gyakorlata szentségi formát ölt.

Nem az eukarisztia az egyedüli hely, ahol Isten önmagával ajándékoz meg minket. De ezen a helyen lesz láthatóvá és nyilvánul meg sokak hálája.

Ilyen értelemben kapcsolódik az egyházi cselekvés a keresztényihez, és válik a papi szolgálat az Egyházban annak kifejezőjévé, összfoglatává, amit a keresztények tesznek.

3) Mi ezek után a *lelkipásztori tevékenység*?

A lelkipásztori tevékenység mint a „szolgálatok szolgálata” meghatározott értelemet nyer, ha — bizonyos fokban — a keresztény és az egyház hatalmi cselekvése közé állítjuk.

Az tevékenykedik mint lelkipásztor, aki keresztény testvéreit bátorítja, hogy merészeljék követni Jézus érintkezési stílusát. Az ilyen lelkipásztorkodás szükséges, mert Jézus életstílusa kockázatos. Könnyen a rövidebbet húzhatom, mint ahogy Jézus is pórul járt, miközben föltétel nélkül odafordult az emberekhez. A lelkipásztorkodás tehát

a keresztény testvérek kísérése ezen a kockázatos úton: odahajlás az emberekhez, hinni nekik Isten nevében, szeretni őket Istenbe vetett bizalommal, bár nem méltóak a szeretetre. A lelkipásztorkodás az, amivel Jézus Pétert bízta meg: „Te erősíted majd meg testvéreidet” (Lk 22,32). Lelkipásztorkodással kísérjük az embereket fáradságos vándorlásukban, a mából a holnapba. A bátorítás szolgálata; mindenki hit- és szeretettanúságának szolgálata.

Természetesen az egyházi tisztséget csak lelkipásztori hatalomként értelmezhetjük: szolgálat, amellyel bátorítunk. Ha ez a hatalom képviselni akarja Jézust, akkor kötelessége Jézus segítő, bátorító, erősítő és vigasztaló gyakorlatának folytatása. Mert ő úgy élt közöttünk mint szolga (Lk 22,27). Ugyanakkor elképzelhetetlen, hogy a bátorítás és megerősítés szolgálatát kizárólag a tisztséggel felruházottnak tartsuk fent. Be kell látnunk, hogy az erősítés és bátorítás kegyelme a Szentlélek ajándéka. Ő pedig annak adja, akinek akarja.

Ezért semmiképpen sem idegen a beszédmód, amikor a szülőket mint gyermekeik első lelkipásztorát jelöljük meg az Egyházban. Nem átvitt értelemről van itt szó! Ők gyermekeik első lelkipásztorai, az ő lelkipásztori munkájuk nélkül a katekéták és papok mindig elkéstek. Nem szabad tehát vonakodnunk attól, hogy megadjuk nekik a lelkipásztor méltóságteljes nevét is. Hasonlóképpen nem azért lelkipásztorkodás pl. a lelki telefonszolgálat, mert pap ül a telefonnál, hanem azért, mert megnyitjuk vele a remény távlatait, amit Jézustól kaptunk. Többről van tehát szó, mint pszichológiai tanácsadásról. Mert a tanácsot kérő személy által el nem képzelt lehetőségekről beszélünk. Olyan lehetőségekről, melyeket ő maga nem képes észrevenni, de amelyekkel mégis megajándékozta őt az Isten. Viszont nem lenne többé lelkipásztorkodás a lelki telefonszolgálat, ha nem tárná fel ennek a reménynek a távlatait. Még akkor sem, ha a vonal másik végén pap ülne.

Fölfigyelhetünk korunkban egy újabb klerikális törekvésre, amely igyekszik fenntartani a lelkipásztori címet a papnak (5). Ezzel szemben rá kell mutatnunk arra, hogy milyen jelentős lelkipásztorkodást végeztek az ősi és középkori egyházban a (laikus) szerzetesek. Így pl. a haldoklók ellátása még a 17. században is egészen magától értetődően a laikusok feladata volt (6).

Bár megtérésekor már 30 éves volt Loyalai Ignác, még is 16 évet váratott pappászenteléséig. Ez idő alatt — mint laikus — a saját maga által kifejlesztett módszerrel állandóan adott lelkigyakorlatokat barátainak. Kinek jutott volna eszébe, hogy megtagadja tőle a lelkipásztori címet, vagy hogy csak pappá szentelése után ismerje el neki? (7)

A képesség a lelkipásztorkodásra ugyanis karizma, amit a Lélek szabadon ajándékoz (Ef 4). Az Úr ugyan az Egyházra bízta, de semmiképpen sem korlátozta a tisztségviselőkre. Még akkor sem, ha kívánatos lenne, hogy mindenki, aki lelki hatalommal van felruházva, legyen is lelkipásztor. A lelki hatalom jelentősége az Egyházban szervezeti: feladata, hogy az egyes közösségeket visszavezesse forrásukhoz és egymás között kapcsolatban tartsa. De semmiképpen sem célja, hogy helyettesítse vagy egyenesen elfojtsa közösségeink saját karizmáit. Sőt az a kötelessége, hogy ezeket a karizmákat fölkarolja és kifejlessze. **Am** ez a lelkipásztori szolgálat karizmájára is!

A könnyebb eligazodás kedvéért képzeljünk el három koncentrikus kört. A külső kör a keresztény cselekvés, a Lélek legátfogóbb működése. Lehetővé teszi, hogy azok az emberek, akik felbátorodtak Jézus gyakorlata láttán, olyan bizalommal közeljenek egymáshoz, ahogyan Jézus minket elfogad Istenben. A második kört a lelkipásztori tevékenység alkotja: A bátorítás szolgálata azok felé, akik úgy szeretnének élni, mint Jézus; ugyanakkor a kíséret szolgálat is azon nehézségek idején, amelyekbe belekerül az egyén, amikor követi Jézust. Végül a belső kör a keresztény és a lelkipásztori cselekvés összpontosítása az egyházi hatalom intézményes eljárásában. Intézményesen és kifejező erővel köteles gondoskodni arról, hogy mint Jézus közössége megmaradjunk Jézus útján.

4. A papok és a lelkipásztorkodó laikusok közös lelkiisége

Ebben a fejezetben azzal a kérdéssel foglalkozunk: Hogyan igazít el minket — papokat és laikusokat — közös lelkipásztori tevékenységünkben a Zakeus-történet?

1) Vegyük komolyan, hogy a keresztény cselekvés az elsődleges tanúságtevés, amire kötelezve vagyunk. Keresztény cselekvés nélkül érthetetlen az egyház tevékenysége,

sőt maga a szentségek kiszolgáltatása is. Ebből adódik a határozott következtetés: Tegyük kereszténnyé az egyház gyakorlatát, tevékenységét.

Életünk a sok személyes kapcsolat, egyéni és nyilvános kötelezettség, bensőséges viszony és istentiszteleti köteletség-teljesítés jegyében zajlik. A legfontosabb az, hogy minden szerepünkben legyünk keresztények. Azaz: – ha a Zakeus-történet áll szemünk előtt – Jézus példájára legyünk mások ügyvédjei. Hívatásunk, hogy mindenkin segítsünk: váljék azzá, amivé Isten kegyelméből lehetne. Segítsük abban, hogy emberré legyen, járhasa életútját Isten gyermekeinek fönséges szabadságában úgy, amint azt Isten eltervezte. Rendeltetésünk: Álljunk ember-testvérünk mellé, hogy segítségünkkel megtalálja saját útját a hitben, saját önazonosságát, saját arcát. Mondhassa Ő is Lisieux-i Teréz: „Édes Istenem, olyan arccal akarlak dicsérni, amilyent adtál nekem!”

Az első pillanatra kevésnek tűnhet: kereszténnyé tenni az egyházi gyakorlatot. Úgy hangzik, mintha a lelkipásztortól semmivel sem követelnénk többet, mint pl. a házastársaktól, akiknek szintén köteletségük kereszténnyé tenni házasságukat. Hasonlóképpen a betegápolóktól, politikusoktól és tanítóktól is elvárjuk, hogy Jézus Lelke szerint ápolják betegeket, foglalkozzanak politikával és neveljenek. És mégsem tűnik túlzottnak, ha arra figyelmeztetünk, hogy a legalapvetőbb és legjogosabb elvárás, amit az emberek velünk szemben támasztanak ez: találkozhassanak bennünk egy igazi kereszténnyel. Ha ehelyett csak egy tisztviselőt találnak, aki túl van terhelve az Egyház ügyes-bajos dolgaival, akkor nem találkozhatnak „az Úr dicsőségével”, amit pedig köteletségünk „födetlen arccal visszatükrözni... Isten ugyanis, aki azt mondta: A sötétségből támadjon világosság!, a mi szívünket is megvilágosította, hogy Isten dicsőségének ismerete (Jézus) Krisztus arcán felragyogjon nekünk” (2Kor 3,18 és 4,6).

Ezért semmiképpen sem kevés az, ha az adott társadalmi és egyházi keretek között bátorkodunk keresztényként élni. Hiszen ezekben a szervezetekben töltjük életünket és ezeket hirtelen nem is változtathatjuk meg. Nagy dolog, ha életstílusunkkal mutatjuk Jézus figyelemességét a másik ember iránt, és azzal kapcsolatban azt is, hogy most és egészen konkrétan mi az Isten terve vele.

Amilyen mértékben a papok és a laikusok a lelkipásztorkodásban erre összpontosítanak, olyan mértékben válik fölöslegessé sok hamis gond és elhatárolási törekvés.

2) Történetünk alapján akkor közelítjük meg Jézus lelkipásztori módszerét, ha van bátorságunk a „tehetetlenség” helyzetéből gyakorolni a lelkipásztorkodást. Illetve, ha képesek vagyunk elfogadni a tehetetlenség helyzetét, ami mindig jobban és jobban szorongat minket társadalmunkban.

Jézus idegen Jerikóban. Világos a Zakeus-történetből, hogy csak átutazó, nem lakástulajdonos. Vagy az eseményből merített képpel élve: Jézus lenn áll, Zakeus pedig fönn ül; Jézus a vendég, Zakeus a házigazda. Így minél jobban elvilágiasodik társadalmunk, annál inkább bele kell szoknunk új szerepünkbe. Egyházunk évszázadokon át gyakorolta a lelkipásztorkodást ilyen helyzetből: Amikor még nem állt biztosított alapokon, nem volt biztos talaj (saját temploma, saját lakása) a lába alatt. Idegen volt a világban, rá volt utalva mások vendéglátására. Ugyanez a szerepbizonytalanság gyötri ma a laikusokat, mert nincs tisztázva szerepük az egyházi szolgálatban. Ugyanakkor ez a helyzet termékeny talaj lehet a mai lelkipásztorkodás lelkiségének kialakulásában. Mivel hivatásképpük nincs annyira kirajzolva, mint a papé, jobban átélhetik, mit jelent tulajdonképpen: abból kiindulni valakinél, hogy keresztségük, mi vele az Isten terve.

3) A lelkipásztorkodás, amely Jézust követi, legyen nyitott arra, hogy mások megajándékozhasssák a lelkipásztori tevékenység folyamán. Jézus is szállást kért Zakeustól. Vajon vakmerő-e, ha történetünk végét kiegészítjük a kérdéssel: Jól aludt-e Jézus Zakeus ágyában?

Kérdésünk célja, hogy figyelmeztessen egy lényeges pontra: Mit jelent a lelkipásztorkodás számomra?

Hogy szállást kért Zakeusnál, pusztán lelkipásztori fogás lett volna Jézusnál? Vagy inkább tudatára ébredt saját „rászorultsága” egy részének, amikor találkozott a „nyomorult” Zakeussal? Elfogadva saját inségét, Zakeus eszébe juttatta, hogy ő is ajándékozhat! „Nagyobb boldogság adni, mint kapni” (ApCsel 20,35). Tökéletesen igaz! Ha tehát lelkipásztorkodásunkkal bátorítani akarjuk a másikat igyekezetében, hogy keresztény legyen, engedjük megéreznie, hogy adhat nekünk valamit. Leghatásosabban az-

zal serkenthetjük embertársunkat, ha megtapasztaltatjuk vele: Képes megajándékozni minket!

Még velencei pátriárka korában történt XXIII. Jánossal egy eset, amiről titkára így számol be: Egy napon jelentették Jánosnak, hogy egyik papja alkoholistá. Ezzel fordult titkárához: „Meg kell látogatnunk!” De a plébánián a szomszédos vendéglőbe irányították őket. János beküldte titkárát, hogy hozza ki onnan a papot. A titkár azonban ezzel a jelentéssel tért vissza: „Kalapja ugyan az akasztón lóg, de őt magát sehol sem látni.” Erre János: „Ha a kalap ott van, ott lesz az ember is.” S tényleg, néhány perc múlva megjelent a titkár a pappal. János palotájába hajtatott vele. Ott széklél kínálta: „Ülj le. Szeretnék ugyanis meggyónni nálad.”

Nem hiszem, hogy ez lelkipásztori fogás lett volna XXIII. Jánosnál! El tudom képzelni, hogy az utazás nyomasztó csendjének perceiben, miközben papja nyomorúságára gondolt, eszébe jutott saját ínsége is. S amikor megszólította ezt az embert, azt kérte tőle, amit még mint alkoholistá pap is megadhat: a feloldozást. Zakeusnak szabad volt Jézus rendelkezésére bocsátania saját otthonát és ágyát. Csak ez tette őt képessé arra, hogy vagyona felét szétossza a szegényeknek és négyszeresen térítsen vissza mindazoknak, akiket becsapott.

Jézus nyomdokaiban járva lelkipásztorkodni annyit jelent: bátorságot gyűjteni, hogy rábizzuk magunkat arra, akihez küldettünk, és attól tanuljunk, akit tanítanunk kell. A megbotlottak, „távolállók” és elváltak is adhatnak nekünk valamit!

Amikor a papok vállvetve lelkipásztorkodnak a laikusokkal — a nőkkel is, akik érzékenyebbek ínségükre —, ők maguk is jobban felfigyelnek saját szükségükre. Talán éppen így tanulják meg a papok, hogy ne üzenek rabló-gazdálkodást önmagukkal, ne bánjanak önmagukkal olyan kegyetlenül, hanem tiszteljék önmagukban Isten teremtményét!

Az idő, amit a laikusok önmaguk számára megkövetelnek, első tekintetre „üzemzavar a plébánián”. A papok a családra való tekintettel teljesítik az új munkatársak kívánságait, de saját maguknak még mindig nem engedélyezik ugyanezt! Ez az eljárás mód azonban minden lelkipásztor számára felveti a kérdést: Tisztelem-e magamban Isten

teremtményét? Ha nem vagyunk jók magunkhoz, hogyan lehetünk jóságosak másokhoz? Miután embertársunk megérzi, hogy nem merünk jók lenni önmagunkhoz, nincs-e igaza, amikor nem bízva ránk magát? Jézus azzal, hogy Zakeus ágyában aludt – vagy épp a bárkában a viharzó tengeren –, kinyilatkoztatta a lelkipásztorkodás tartó pillérét!

Papok és laikusok a lelkipásztorkodásban! Bizonytalán nem olyan program ez, amit bátor elszántsággal választunk. A papok és laikusok együttműködése a lelkipásztorkodásban tulajdonképpen „exodus”, kivonulás a megbízható keretektől. Isten sarkall erre, de nehezünkre esik, mert sok vonatkozásban bizonytalanná tesz és félelemmel tölt el. Mégis, ez az az út, amit Isten megáld, amire hív! Ezért szorongás nélkül haladhatunk tovább ezen az úton.

IV. LELKIPÁSZTOR, A MEGSEBBZETT ORVOS

1. KI a lelkipásztor?

Néha bizony a kisember tudja ezt legjobban. Az egyházi és teológiai eszmélődés emeletein boncolgatták a lelkipásztor fogalmát az utóbbi húsz évben. Megpróbálták helyettesíteni az „üdvgondozás” és „üdvszolgálat” fogalmaival. De lenn, a mindennapok egyházi és társadalmi földszintjén a lelkipásztor szó megőrizte tiszta csengését: A lelkipásztor olyan ember, aki közvetlen, bevetésre kész, titoktartó és megbízható, felelősségtudó és becsületes. Ért valamit az élethez és eligazodik útvesztőin. Nem sáncolja el magát paragrafusok mögé. Van saját lelkiismerete és bátran hivatkozik a másik személy lelkiismeretére is.

Mindezen tulajdonságok kapcsolatosak a lelkipásztor „személyiségével”. Azaz: gyökerei olyan talajban vannak, amit nem helyettesíthet sem a papszentelés, sem a pasztorálpszichológia társalgási technikája. Ha minden rendjén történik, ez az előfeltétele, hogy valaki tisztséget tölthessen be az Egyházban. De ugyancsak annak is, hogy a lelkipásztori társalgás módszereivel ne éljen vissza úgy, hogy a segítségkérőt kiskorúságban tartja.

Ennek alapján rájöhetünk, hogy kockázatos a lelkipásztorkodás. Különösen akkor, ha a másik személyt valóban kíséri, hogy átjusson a mából a holnapba. Márpedig pontosan ebben áll az életünk, hiszen nyílt látóhatáron haladunk a beláthatatlan jövő felé. Végeredményben minden ember maga lép át a jelenből a jövőbe: személyesen kell vállalnia a felelősséget. Ezért nem lehet a lelkipásztorkodás gondozás vagy gyámkodás. Igazi jelentése a kísérés. Azaz megkíséreljük, hogy embertestvérünk oldalán álljunk, mint ahogy Isten is megígérte, hogy velünk marad: „Vele-tek leszek!” (Kiv 3,12) Éppen ezért a lelkipásztor Isten közelségének az első „jele”, az első szentség! De nem a stó-lája vagy a társalgási technikája teszi azzá! Minél több ember elindegenedik az egyházi élettől, annál inkább a lelkipásztor emberségességétől és érettségétől függ, hogy visszatalálnak-e az Egyház egyes szentségeihez!

Erről és ilyen személyiségről kell itt beszélnünk. Nem elégedhetünk meg a végzettség jegyzékével és a képzés célkitűzéseivel. Mert végül is a kíváncsú szakismeretek csak annyit érnek, amennyire beilleszkednek az életrajz teljességébe. Amikor tehát a lelkipásztor személyiségéről szólnak, a lelkipásztor életrajzának, kerülőútjainak, válságainak és boldogságélményeinek fontos szerepével foglalkozunk.

Az ősi mítosz szerint Aszklepiosz isteni orvos. Önzetlenül segít a betegeken bár maga is sebzett. H. Nouwens is erre az ősmintára hivatkozik, amikor a talmudi messiáslegendát boncolgatva a sebzett orvorról szól. Mi is követjük ezt a képet. Eljárásunk semmiképpen sem kíván szembehelyezkedni azzal a modern törekvéssel, amely pozitív vonásokkal igyekszik megrajzolni a lelkipásztori hivatást. Inkább azt érzékeltetjük, hogy ezen törekvés a maga részéről megköveteli a bibliai hagyomány mércéinek tanulmányozását.

2. Messiási legenda a megsebzett orvorról

Ha a lelkipásztorkodás az embertárs kísérete a mából a holnapba való bonyolult átvonulásában, akkor vannak messiási vonásai. Mert mi másról lenne szó, mint hogy segít-sük Isten uralmának eljövetelét az illető személy nyílt döntési helyzetében. Végül is Istenben van minden emberi szabadulás és megváltás gyökere. Ezért mindaz, amit a

bibliai hagyomány a Messiásról elmond, segít bennünket, hogy megérthessük, mi is a lelkipásztori szolgálat.

„Josua Ben Levi rabbi találkozik Ilés prófétával.

Megkérdezi Ilést: Mikor jön el a Megváltó?

Ilés: Menj, és kérdezd meg őt magát!

Josua: De hol találom meg őt?

Ilés: A Város kapujában ül.

Josua: Miről ismerhetem meg?

Ilés: A szegények között ül és tele van sebekkel. A többiek egyszerre oldják fel összes sebük kötését, s azután minden sebüket egyszerre kötik be. De ő egyszerre mindig csak egy sebet old fel és azonnal be is köti azt. Mert így gondolkodik: Talán szüksége lesz rám valakinek! Mindig készenlétben kell lennem, hogy egy percet se veszítsek el!” (H. Nouwen: The Wounded Healer, New York 1979, 82. o. Sanhedrin-fejezet.)

Ennek a messiásképnak gyökerei mélyen az ószövetségi hagyományba nyúlnak vissza. Izrael megtisztult a számkivetés elrettentő tapasztalatai által. Nem közvetlenül a mennyből várja már a Messiást, hanem a törzsek legkisebbjéből, Judeából. Kínos terheléssel hordja ki őt Sion Leánya (Mik 5,2-4). Így ő lesz a „fájdalmak férfia”, aki „tudja, mi a szenvedés” (Iz 53,3).

Ha a lelkipásztor a Messiás Jézus művét akarja folytatni, nem végezheti azt az ég vagy magas egyházi és akadémiai méltóság felhőiből. A kapuban kell állnia, hogy elérhető legyen a szegények között. Meg kell osztania velük az „örömet és reményt, bánatot és szorongást” (GS 4). De amikor részt vesz életükben, hordja azokat a sebeket is, amelyeket ez az élet ejt. És kötelessége, hogy gondoskodik saját sebeiről is, amint ezt a többiek teszik.

Vegyük komolyan saját sebeinket.

Téved az, aki úgy gondolkodik, hogy neki mint lelkipásztornak nincs erre ideje, illetve nem engedheti ezt meg magának! Ellenkezőleg! Szemügyre kell vennünk saját sebeinket, és szembe kell néznünk saját korlátainkkal. Nélkülözhetetlen feltétele ez a lelkipásztori szolgálatnak.

C. G. Jung pszichológus mondja: Kétségtelenül jelentős erény, ha kiszolgálom a koldust, megbocsátok bántalmazómnak, sőt — Jézus nevében — még szeretem is az

ellenségemet. Krisztusnak teszem azt, amit a legjelentéktelenebb testvéremnek teszek. De mit tegyek akkor, ha észreveszem, hogy bennem van a mindenkinél kisebb, a koldusok legszegényebbike, a legkegyetlenebb sértegető, maga az ellenség? Én magam is rászorulok jószágom alalmazására.

Ilyenkor rendszerint megváltozik e keresztény igazság szabálya. Nincs többé szeretet és türelem. Kimondjuk a bennünk rejlő testvérré: Raka! Azaz: elítéljük önmagunkat és dühöngünk magunk ellen. Még azt is letagadjuk, hogy találkoztunk ezzel a „legkisebbel”. És ha ilyen jelentéktelen alakban közeledne felénk az Isten? Ezerszer tagadnánk meg, mielőtt a kakas szólna.

Minden terapistának kötelessége tehát, hogy a modern pszichológia segítségével ne csak páciense kullisszái mögé pillantson be. Tekintsen be mindenekelőtt sajátjai mögé is. Különböző közönséges csaló lenne. Amikor viszont megteszi ezt, be kell látnia, hogy a legnehezebb, szinte lehetetlen, elfogadni önmagunkat származásunk minőségünkben. Már a pusztá gondolatra kiveri az embert a verejték. Emiatt menekülünk saját magunk elől élvezettel és vonakodás nélkül a legbonyolultabb; azaz abba, hogy nem vesszünk tudomást önmagunkról, míg lázasan gondoskodunk másokról: nehézségeikről és bűneikről. Ebben találjuk azokat a „látható” erényeket, amelyek jótevően félrevezetnek másokat, de becsapnak minket magunkat is. Általuk szökik meg az ember önmagától, miközben azt mondja: Istennek legyen hála! (Jung: Die Beziehung der Psychotherapie zur Seelsorge. Olten, 1971, 24–27. o.)

A saját sebeink iránti érzékenységet nem szabad panaszkodásnak bélyegezni, mert nem idegenít el mások kínjaitól, hanem inkább hozzájuk kapcsol, és elvágja a menekülés útját, ami lázas elfoglaltságba vezetne. Válaszút elé állít, és ettől senkit sem menthet fel a becsületes lelkipásztor: menekülni vagy kitartani! A saját sebeimre való érzékenység tehát nincs ellentétben, sőt inkább szoros kapcsolatban van a mások sebeiről való gondoskodással. Ez az oka annak, hogy a Messiás egyszerre csak egy bet old föl. Saját sebe által közeledik mások sebeihez!

Amikor gyöngé vagyok, akkor vagyok erős!

Hogyan nézhet ez ki? Saját tapasztalataira támaszkodva, hogyan nyíthat meg a lelkipásztor mások szenvedésére?

dései felé? Úgy semmiképpen sem, hogy amikor szembeül más kínjával, siránkozni kezd saját szenvedései miatt: „Olyan leverte vagyok!” Vagy: „Tudja, a múlt tavasszal rajtam is erőt vett a levertség...” Ezzel csak saját sebeinket tárnánk fel, amikor éppen a másik mutatja nekünk az ő sebeit. Csak beszűkítenénk a látóhatárt, mert a másik személy keserveihez hozzáadnánk a sajátunkat, kicsinyhitűségéhez csatolnánk saját reménytelenségünket.

Amikor saját sebeimen okulva lépek a másik ember szenvedéséhez, akkor nem elégedhetem meg azzal, hogy felületesen megosszam tényleges gondjaimat és nehézségeimet. Saját vergődésem ugyanis arra szólít fel, hogy észrevegyem és elismerjem: jelen szenvedésem, mostani kínom abból a mélységből fakad, ami minden ember közös tulajdona. Más szóval: teremtményi mivoltunkból, teremtményi törekvésünkéből és összetörtségünkéből. Én csak akkor segíthetek embertestvéremen, ha bátran leereszkedem ebbe a mélységbe. Ezáltal arra sarkallom őt, hogy ő is ereszkedjék le, és lentről, az alaptól keresse az új utakat, legyen képes kézbevenni saját ínségét.

Nem az a lelkipásztor elsődleges feladata, hogy enyhítse a fájdalmat. Inkább mélyítse el; vezesse vissza mélységeihez, ahonnan megkezdődhetik a gyógyulás. Mert mit érnénk el pl. a halott gyermekét sirató édesanyánál, ha arra figyelmeztetnénk őt, hogy van még két erőteljes és egészséges fia. Gyermek elvesztése csak akkor tehet elintézett ügy számára, ha ez a kegyetlen esemény arra nyitja fel a szemét, hogy belássa: a halál ott leselkedhet életünk minden pillanatában. Vagyis ez az igazi és egyedüli valóság, nem pedig a mindennapokat uraló halhatatlanságvágykép. Ezért a lelkipásztorkodás rendkívül fontos szolgálat, mivel szembesíti a szenvedőt az emberi gyötrellem valóságos alapjaival.

Éppen ezért a lelkipásztor nem mondhat le a szenvedés megtapasztalásáról. Persze nem szükséges, hogy minden nehézséget átszenvedjen, amivel majd az életben találkozók. De nélkülözhetetlen, hogy legalább életének egy bizonyos területén szembetalálja magát az emberi lét korlátaival. Ha azután itt nem menekül, hanem megállja helyét, akkor mások ínsége láttán sem vesztí el a fejét. Ha már nem riad vissza többé saját szegénységétől és törődöttségétől, akkor képes lesz arra, hogy mások zavarával

is bátran szembenézzen. Így válik személyisége az eleven reménység jelévé. A lelkipásztor bátorsága enyhíti a zűrzavart: többé nem rettegés a mezőny egyedüli ura, hanem feltűnik a remény.

Ha így szemléljük a dolgot, a lelkipásztor gyöngesége nem hiányosság, hanem képesítés a lelkipásztorkodásra. Ezért dicsekszik Pál is gyöngeségeivel (2Kor 11,30) és hálás értük. Ezek juttatták el a tapasztalatra: „Amikor gyöngé vagyok, akkor vagyok erős” (2Kor 12,10). Ezért nem szabad menekülnie a lelkipásztornak saját szegénységétől, ha meg akarja tapasztalni, hogy – bár hihetetlennek hangzik – az ilyen szegénység tesz boldoggá (Mt 5,3). Ábrahám és Sára már nem voltak termékenyek, Pál mégis ebben a két öregben, aggastyánban látja a hívők ősképet. Megtapasztalták ugyanis, hogy gyöngeségeinkben mutatkozik meg Isten ereje, „aki életre kelti a halottakat, és létre hívja a nem létezőket” (Róm 4,17). „Még szenvedéseinkkel is dicsekszünk, mert tudjuk, hogy a szenvedésből türelem fakad, a türelemből kipróbált erény, a kipróbált erényből reménység. A remény pedig nem csal meg, mert a nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe az Isten szeretete” (Róm 5,3-5).

Így azután a keresztény közösség gyógyító környezet. Nem azért, mivel a sebeket mind begyógyították és a fájdalmakat megszüntették, hanem azért, mivel e közösségben minden sérülés és gyöngeség a megújult növekedés lehetősége. Joggal mondja az Apostol: „Nem sokan vannak köztetek olyanok, akik a világ szerint bölcssek, nem sok a hatalmas, nem sok az előkelő. Isten azonban azt választotta ki, ami a világ szemében balga, hogy megszégyenítse a bölcsesket, s azt választotta ki, ami a világ előtt gyöngé, hogy megszégyenítse az erőseket (1Kor 1,26-28).

Isten terve szerint senkit sem menthetünk fel – azok közül, akik felkeresnek minket – attól, hogy átvergődjenek gyöngeségeiken. Ezért saját életünk repedései nélkülözhetetlen képesítést jelentenek a lelkipásztorkodásban. Tisztánlátókká tesznek: sebhelyeink a szemünk.

Most vagy soha!

Mindezen dolgokat beláthatjuk, és mégis elszalaszt-hatjuk a pillanatot, amelyről szó van. Mindaddig nem értet-tük meg a történetet, amíg pusztán a Messiás önzetlen-

ségét csodáljuk, aki mindig csak egyik sebének kötését oldja fel, hogy ezáltal mások rendelkezésére állhasson. Nincs mindig lendületben, de mindig ugrásra kész. Ezért fordulhat elő az, amit az elbeszélés végén felismerhetünk:

„Amint Josua rabbi a Messiáshoz ért, így szólt hozzá: Békesség veled, Mesterem és Tanítóm!

Békesség veled is, Lévi fia! — válaszolta a Messiás.

Mikor jössz el? — kérdezte Josua.

Még ma! — hangzott a felelet.“

A megváltás nem holnap, nem a következő évben és nem akkor kezdődik, amikor a világ minden nyomorúsága megszűnik, hanem éppen a viszontagságok közepette és éppen ott, ahol állunk. Még ha valaki a megsebzett orvos képét a lelkipásztorkodás lelkiségének irányelvévé teszi is, akkor is rendkívül nehéz megérteni, hogy ez a megváltó cselekvés éppen most, tanácsatlanságunk közepette kezdődik. De gyöngeségeim elfogadásának bátorsága nem létezik, ha nincsen meg bennem már most. Ebben a percben, amikor önmagamát mint lelkipásztort túlterheltnek érzem. Éppen ez a lelkipásztorkodás próbaköve, hogy nem készülhetek fel rá és nem hangozhatom rá magam a nehézségekre. Váratlanul állít szembe vele embertársam. Ilyenkor érvényes különösen: Ne futamodj meg! Állj helyt! Josua Ben Lévi rabbi azonban nem értette meg ezt, mert a legenda így végződik:

„Illés megkérdezte Josua rabbit, amikor ez visszatért a Messiástól:

— Mit mondott a Messiás?

— Becsapott! Még ma jövök — mondotta, de nem jött el! — válaszolta Josua rabbi.

— Dehogy. Azt közölte veled: — Ma, amikor meghalljátok szavam! (95 Zsolt 7-9) — zárta a beszélgetést Illés.“

3. Gyakorlati következtetések lelkipászorok kiképzésére

A kiképzéshez (példa)képekre van szükségünk. Tökéletesebb eligazítást adnak ezek mindennapi cselekvésünkhöz, mint a szakképzettség hosszú jegyzéke. Föltételezve, hogy ezen képeket nem értjük és nem magyarázzuk félre! A sebzett orvos képe sincs biztosítva a félremagyarázással szemben. Ha abszolúte értelmezzük, felhasználhatjuk a kudarc dicsőítésére és misztifikálására. Mintha lelkiis-

meretfurdalást kellene éreznünk, ha a lelkipásztorkodásban valami könnyedén megy és szinte magától értetődően sikerül. Éppen ebben rejlik a kereszt teológiájának árnyoldala: mögé húzódhatnak a kesergésre hajlamos emberek, hogy elkerüljék az összeütközést levertségre hajlamos alkatukkal. Ilyen módon azonban ténylegesen megcsonkítjuk a sebzett orvos képét. Hogy jelen legyen ma és most, a Messiás határozottsága nem egyeztethető össze a nyafogással és a hamis szenvedésmisztikával. Ezzel szemben levezethetjük elbeszélésünkéből a lelkipásztorok képzésének és továbbképzésének legalább két tételét.

1) *A lelkipásztorkodás állandó megfontolást és kíséretet igényel.*

A sebzett orvos képe a maga módján igazolja tételünket: a lelkipásztori kiképzés igazán akkor lesz gyümölcsöző, ha gyakorlattal párosul. Mégpedig, ha a gyakorlatot tanácsadással kötjük össze és így biztosítjuk, hogy a kiképzés résztvevői ne rejtsék el sikertelenségeiket és tudatalattijuk rossz érzéseit. Ehelyett tudatosítsák és dolgozzák fel azokat, hogy többé már ne okozzanak zavart a tudatalattin keresztül és erőlközlésüket ne éljék fel szükségtelenül.

Talán a tapasztalatainkról készített jegyzőkönyv az egyik legjobb segédeszköz, hogy erősíthessük megfigyelőképességünket (pl. följegyzések a betegágyánál folytatott beszélgetésekről vagy beszámoló közösségünk tevékenységéről). Az ilyen jegyzőkönyvek az ellenőrzés magától értetődő eszközei a társadalmi munka minden területén. Szerepük kettős a lelkipásztori képzésben:

Azzal, hogy leírjuk a dolgokat, először is tisztességtelenséget nyerünk. Azaz szemügyre vehetem a helyet, ahol éppen most állok, a gyakorlatban képviselt értékrendemet és a súrlódások megoldására alkalmazott elképzeléseimet. Csak az jelölheti meg az irányt, ahová törekszük, aki képes megmondani, hol áll most. Nincs ugyanis út kiindulási pont nélkül.

Amikor ezeket a jelentéseket megbeszéljük az ellenőrző csoporttal, nemcsak arra döbbenünk rá, amit átéltünk, de az is kíváncsi, hogy élményeink mely részletei fölött siklott el figyelmünk. Minden megfigyelésünk természetesen „válogatás”; ennek irányelve pedig mindig az a

kép, amit önmagunkról alkotunk. Ezért adhatunk igazat H. Nouwen-nek: „Hol van az az ember, aki képes lenne megengedni, hogy minden tapasztalata saját egyéni tapasztalatává is váljon? Kinek van ereje, hogy minden örömét és elkeseredését, gyűlölet és ragaszkodás érzését, teljesen saját mása valóságaként fogadja el?” (H. Nouwen: *Creative Ministry*, New York 1978, 38. o.) Ha ugyanis saját tapasztalatainkat nem vesszük teljes valóságnak, akkor mások tapasztalatait sem közelíthetjük meg kellő mértékkel. Ha a bennünk lévő dolog félelemmel tölt el, elveszítjük fejünket akkor is, ha ugyanazzal találkozunk egy ember-társ problémájaként. Azért egyetlen, adatokra támaszkodó és gondosan kielemezett tapasztalat jobban előre segíthet, mint azok az évek, amelyeket meg nem értett élményekkel tölttem meg.

A jegyzőkönyv második lehetősége, hogy új teológiai kérdés és keresés kiindulópontja lehet. A kinyilatkoztatás második eleven forrása ez a Szentírás mellett. Egyezik ez Anton Boisen, az amerikai lelkipásztori mozgalom alapítójának gondolatával. A szenvedő embert a hit eleven okmányának nevezi, a bibliai és egyházi iratok szerint „halottak”. Ajánlja, hogy mindkét „okmányt” tanulmányozzuk. Különösen az ún. határeseteket a lelkipásztorkodásban (D. Stollberg: *Therapeutische Seelsorge*. München 1970, 163–191. o.). Ugyanis éppen azért lesz valami „szabályos határeset”, mert fölmondták a szolgálatot a szokásos megoldási minták. Nemcsak a másiké, az én tudományom is véget ért! Nemcsak ő, én is eljutottam az alapvető kérdéshez: mi értelme van ennek az életnek? Mi a bűn, és mi lenne a megbocsátás? Hol itt az Isten, és mi nem Isten?

Ezekről a kérdésekről nem mondhat le egyetlen lelkipásztor sem. „Sohasem korlátozhatjuk a lelkipásztorkodást a jó tanácsadó párbeszédre! – mondja H. Nouwen, idézett könyvében (63. o.). A lelkipásztorkodással ugyanis az Istent keressük annak az embernek az életében, akit szolgálunk. A lelkipásztorkodás hihetetlennek látszó valósága éppen az, hogy megtaláljuk az Istent annak az embernek az életében, akihez igyekszünk elhozni az Istent! Ha a lelkipásztor megtanulja, hogy lelkipásztori kapcsolatait saját hitének és szemlélődésének eleven forrása-ként szemlélje, akkor megtapasztalja, hogy azok gondoz-

zák őt, akiről gondoskodik." Mi segítheti őt előbbre egyéniségének érlelődésében, mint az a csodálatos tapasztalat, hogy így módon jön elébe az Isten?

2) *Türelem és imádság szükséges a lelkipásztorkodáshoz*

Azért kell a türelem, mert a növekedés olyan folyamatról van itt szó, amely az egész életen át tart. A növekedéshez pedig idő kell. Aki azután megszokja, hogy időt ad önmagának, jó lelkipásztor lesz. Képes lesz másoknak is meghagyni azt az időt, amire szükségük van. Ez az igazi „menyei” türelem!

Görögül a türelem hypomoné, az „alulmaradás” képessége. Pusztá ideológia az az elképzelés, miszerint az életnek állandóan felfelé kell haladnia. Még hozzá gyorsan és kerülőutak nélkül. A lappangási szakaszok azonban éppúgy a valóságos élet velejárói, mint a fejlődési iramok; ugyanolyan fontosak a pihenés időszakai, mint a nekilendülések.

„Becsülöm a kivonulást! De itt-ott igénylek egy szép kis padot.” Aki képes így beszélni, igazolja, hogy felfogta, mi a hit: Megszabadulás annak kényszerétől, hogy csak önmagunkban hihetünk (J. Moltmann).

Képtelen vagyok saját sebeimet gyorsabban behegeszteni, mint azok maguktól gyógyulnak; de fölfedhetem őket az előtt, aki minden seb gyógyítója. Főnséges egyszerűséggel emlékeztet erre Paul Gerhardt:

Te rendelkez utaiddal,
de arra, ami szívedet betegíti,
a leghűségesebb ápolást attól
kapod, aki kormányozza az eget.

Ami minket most „betegít”, azaz ami létünk közepét, szívünket beteggé teszi, elveszíti fojtogató, felfaló hatalmát, mihelyt merjük hinni, hogy Isten nem kényszerít minket egy meghatározott útra. Ellenkezőleg, hajlandó velünk együtt olyan utat keresni, amelyen képesek leszünk járni:

Aki a felhőknek, levegőnek és szélnek
utat, lendületet és irányt szab,
megfelelő pályát is ő ad,
ahol lábaid léphetnek.

Bízhatom ebben az Istenben, mert olyan eszközökkel és utakkal rendelkezik, amelyre én még gondolni sem me-

rek. Így lesz Paul Gerhardt lelkipásztori buzdításra szánt verséből imádság. Közvetlenül megszólítja Istent:

Utad ott van mindenütt,
eszközökben sem szűkölködsz.
Tiszta áldás ténykedésed,
derűs fény a járásod.
Művedben senki sem gátolhat,
munkád meg nem állhat,
mert gyermekeidnek igyekszel
megtenni minden üdvöset!

Lelki nyugalmat nyerek az ilyen vallomásból. Higgadt-ságom azután beragyogja annak a látóhatárát is, aki reám mint lelkipásztorra hagyatkozik. Nyugalmam, amit az ima kölcsönöz, számára is szerény hívás: horgonyozzon le az Istenben, – ne hagyatkozzék annyira a lelkipásztorkodásra. „Hiszen tudom, milyen terveket gondoltam el felőletek – mondja az Úr; ezek a tervek a jólétre vonatkoznak, nem a pusztulásra, mert reménységgel teli jövőt szánok nektek“ (Jer 29,11).

V. KI AZ ILLETÉKES AZ IGEHIRDETÉSRE?

Mire van szüksége ma annak, aki szeretné továbbadni Jézus örömhírét? Mit kívánjunk neki? És mindenekelőtt, mit várhatunk el tőle?

Illetékességen értjük mindazokat a képességeket, amelyek kívánatosak az igehirdető számára, ha napjainkban Jézus ügyét igyekszik terjeszteni. (Ennek a témának szentelte évi közgyűlését a Katolikus Homiletikai Társaság 1978-ban, Würzburgban. Vö. *R. Zerfass – F. Kamphaus: Die Kompetenz des Predigers, Comenius-Institut, Münster 1979*).

Egyes esetekben fontos lehet, hogy pontosabb különbséget tegyünk a lelkipásztor és hit hirdető, a hitoktató és katekéta között, de jelen tárgyalásunkban mellőzhetjük ezeket a megkülönböztetéseket. Hisz valamennyiüknek van egy alapvető közös vonásuk: a betegszoba, a teológiai tanfolyam, az istentisztelet, az iskolai hitoktatás mind olyan helyzet, amelyben az ember számára felmerül-

het az élet értelmének kérdése. Az összes említett „szolgáltatelljesítő” irányításként és megoldási lehetőségként Jézus Krisztus evangéliumát, az örömhírt viszi bele ebbe a keresési folyamatba.

Kérdezzük: melyek a megkívánt feltételek és milyen mércékkel rendelkezünk, hogy ezen feltételeken belül különbséget tegyünk a valóban szükséges, a hasznos és a fölösleges vonások között? A kérdés élét a mai negatív tapasztalatok adják. Ilyen például a lelkipásztor illetékelenségi érzése a kórházban, amely szakemberekkel és egyre bonyolultabb kezelési szolgáltatásokkal van tele. Vagy emlékezzünk a teljesítményre beállított mai iskolára: micsoda túlzott követeléseket támaszt a hitoktatóval szemben! Mit kezdhet a hitoktatás olyan környezetben, ahol nem a nevelés a legfőbb cél, hanem pusztán a tehetségek kiválasztása! Gondolhatunk az igehirdető tehetetlenségére; aki hiába igyekszik megtörni az ájtatosan hallgató istentiszteleti közösség kőfalát. Persze a tehetetlenség érzését egyesek az ellenkező irányban próbálják ellensúlyozni. Ilyen másik véglét pl. az egyes igehirdetők és ördögűzők bitorolt illetékessége vagy az a kínos öntetszelgés, amit Jézus és az Egyház nevében megjátszanak. A ködösítés és a diplomácia, kétértelmű beszéd szomorú művészete sem csökkent, még azóta sem, hogy a laikusok is szóhoz juthatnak az Egyházban.

Ki tehát az illetékes igehirdető?

1. Bibliai szemléltető minta (Iz 50,4-7)

Különösen fontosnak tűnik számomra egy diákéveimben történt látogatás. Találkoztam Paul Schneider evangélikus lelkész özvegyével Dickenschied/Hunsrück-ben. Férjének sírját mindig meglátogattam már gyermekkoromban is, amikor apámmal az ott élő rokonoknál tartózkodtam. Ezt a férfit kétévi kegyetlen kínzás után a buchenwaldi koncentrációs táborban ölték meg 1939. július 18-án. „Bűne”: nem engedelmeskedett, amikor a Gestapó eltiltotta a prédikálástól és megparancsolta, hogy hagyja el Rajna vidékét.

Amikor szemben ültem a „Buchenwaldi Prédikátor” feleségével, tekintetem a falon egy jelmondatra tévedt: „Reggelenként ő teszi figyelmessé fülemet, hogy rá hall-

gassak, mint a tanítványok" (Iz 50,4)! „Férjem kedvenc jel-szava volt ez" – mondotta Schneiderné. Hazatérve felkerestem az idézett helyet, az Úr szolgájáról szóló éneket (Iz 50,4-7). Amikor a hunsrücki falusi lelkész életének tanúságtételére gondolok, ez a szentírási idézet még ma is az igehirdető illetékessége rövid foglalatának tűnik.

„Isten, az Úr megadta a nyelvet,
a tanítványok nyelvét.
Hogy megfelelhessenek a fáradtaknak,
megadja ajkukra a szót.
Reggelenként ő teszi figyelmessé fületem,
hogy rá hallgassak, mint a tanítványok.
Isten, az Úr nyitotta meg fületem.
S én nem álltam ellen, és nem hátráltam meg.
Hátamat odaadtam azoknak, akik vertek,
arcomat meg, akik tépáztak.
Nem rejtettem el arcomat azok elől,
akik gyaláztak és leköpdöstek.
Isten, az Úr megsegít, ezért nem vallok szégyent.
Arcomat megkeményítem, mint a kőszikla,
s tudom, hogy nem kell szégyenkeznem" (Iz 50,4-7).

„Isten, az ÚR" áll a szöveg élén, főnségesen. Azaz, az igehirdető nem önmaga szerzi illetékességét! Nem kemény munkával begyakorolt képességről van szó. Nem is Demoszthenész esetéről, aki kavicsal nyelve alatt híres szónokká képezte ki magát. Aki gondolkodik és figyel azokra, akiknek szavát megőrizte a hívő hagyomány, mert illetékes szavakat mondtak, az rájön, hogy az igehirdető illetékességét úgy jellemzik, mint ami egyszerre csak megjelenik, és amit meglepő módon nyerünk el: „Reggelenként ő teszi figyelmessé fületem". Nem a próféta teszi figyelmessé önmagát. Az az éberség, amiről beszél, nem szerzhető meg úgy, mint ahogyan felébresztjük magunkat, ha felhúzzuk az ébresztő órát. Itt az Isten ébreszt!

„Ő teszi figyelmessé fületem, hogy rá hallgassak, mint a tanítványok." Úgy hangzik, mintha a fület külön fel kellene ébreszteni. A hiithirdető képessége ugyanis nem a beszéddel, hanem a hallgatással kezdődik. Sőt, maga a hallás-képesség sem önmagától értetődő; és sok szempontból veszélyeztetett. Így folytatja tehát a szöveg: „Isten, az Úr nyitotta meg fületem. S én nem álltam ellen, és nem hátráltam meg." Nyilvánvalóan két változattal aka-

dályozhatjuk meg, hogy megnyíljon fülünk: ellenállunk vagy meghátrálunk, körülbástyázzuk magunkat vagy visszavonulunk. Ezért mondja a próféta: „Nem álltam ellen, és nem hátráltam meg. Hátamat odaadtam azoknak, akik vertek, arcomat meg, akik tépáztak. Nem rejtettem el arcomat azok elől, akik gyaláztak és leköpdöstek.” Ezzel azután világossá lesz, milyen föltételek mellett nyitja meg az Isten az ember fülét, képesíti őt a hallásra: határélményekben és a szenvedés megtapasztalásában; olyan helyzetekben, amelyek választás elé állítanak.

Nagyon mély értelmű megjegyzést találunk az Újszövetségben a határélmények megtapasztalásának és a hallás képességének kapcsolatáról. Jézusról ugyanis ezt mondja a Zsidókhoz írt levél: „Földi életében hangosan kiáltozva, könnyek között imádkozott, s könyörgött ahhoz, aki meg tudta menteni a haláltól, és hódolatáért meghallgatásra talált. Annak ellenére, hogy ő volt a Fiú, a szenvedésből engedelmességet tanult. Műve befejeztével pedig örök üdvösséget szerzett azoknak, akik engedelmeskednek neki, mert az Isten őt tette főpappá, Melkizedek rendje szerint” (Zsid 5,7-10).

A szenvedés és a határesetek megtapasztalásából sarjad ki a hallás képessége. Ezen tapasztalatokban meglepő módon bukkan föl az Isten hűsége: „Isten, az Úr megsegít, ezért nem vallok szégyent, Arcomat megkeményítem, mint a kőszikla, s tudom, nem kell szégyenkeznem.” Aki a határhelyzetekben ily módon tapasztalja Isten hűségét, az képes odatartani fejét. Kinyitja ajkát, amint szövegünk első sora mondja: „Isten, az Úr megadta a nyelvet, a tanítványok nyelvét. Hogy megfelelhessenek a fáradtaknak, maga adja ajkamra a szót.” Itt egyszerű szóban van kimondva az, amit attól várunk el és remélünk, aki Isten nevében közeledik az emberekhez: fölemeli az elfáradtakat a szó erejével.

Foglaljuk össze az igehirdetés illetékességének legfontosabb jellemzőit, ahogy a bibliai hagyomány példaként idézett szövege eléink tárja:

— A beszéd képessége benső összefüggésben áll a hallás, a meghallgatás képességével. Mindkét képesség abból a tapasztalatból fejlődik ki, hogy megbízhatóan, ismételten, minden reggel itt van az Isten. Ezt éljük át az élet összefüggéseiben, kapcsolataink keresztül, a tehetetlenség és válság helyzeteiben.

— Éppen a másik ember válsághelyzeteiben igazolja magát mindkét adottság. Olyan képességek ugyanis, amelyek fölemelik a fáradtakat, kimerülteket és kedvteleneket. A szó erőtlennek tűnik, de végül is életet ad a másik embernek, ismét talpra állítja a megfáradottat.

— Az igehirdető illetékessége képesség, aminek erejében mint ifjú tanítvány, nem pedig mint valami aggastyán beszélünk.

— Az igehirdető illetékessége szenvedésben megszerzett képesség. Nem az ő tulajdona, amivel szabadon rendelkezhetne, nem elidegeníthetetlen képesítése és nem is elvitathatatlan joga. Inkább társas kapcsolatok összefonódásának gyümölcse, miközben úgy érzi magát, hogy belegabalyodott Isten hálójába. Egyrészt Isten serkenti őt, másrészt az emberek szorongatják, ütlelik az igehirdetőt. Így az az illetékesség növekedési folyamat, a hithirdető életrajzában része; forrása viszont az Isten. Vessük most össze ezt a Biblia alapján szerzett megállapítást az emberrel foglalkozó tudományok eredményeivel és távlataival.

2. „Iletékesség“ a társadalomtudományokban

Eddig azoknak a képességeknek gyűjtőneveként szemléljük az „illetékességet“, amelyek napjainkban kíváncsok az evangélium hirdetőjénél. Most igyekszünk tájékoztatást adni arról, honnan ered és mit jelent pontosan a fogalom (1).

A történelem folyamán különböző értelemben fejtették ki és alkalmazták az illetékesség fogalmát. (*H. Peukert: Wissenschaftstheorie — Handlungstheorie — Fundamentalthologie* [Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft 231], Frankfurt 1973).

1. A legősibb alkalmazás a jog területéről származik, ahol az illetékesség tulajdonképpen hatáskör. E fogalom mögött a társadalmi szervezet áll: a munkamegosztásra épülő szociális rendszer, különböző szerepeivel és megfelelő hatásköreivel, illetékességekkel, amelyeket tiszteltben kell tartani.

2. Ebből levezetve jelenik meg a mindennapi szóhasználatban elfogadott jelentés, ahol az illetékesség kevésbé jogi, inkább tényleges hatáskört fejez ki. A szakember illetékes, ezért figyelünk véleményére és tanácsot kérünk

tőle. Aki szakmailag illetéktelennek bizonyul, elveszíti állását, hacsak képesítése alapján esetleg nem nevezték ki egész életére.

Az igehirdető illetékességének fogalmában nyilvánvalóan mindkét értelmezést megtaláljuk. Egyrészt jogi hatáskörrel rendelkezik: pl. a „venia legendi” vagy a „missio canonica” révén megbízott előadó egy intézetben. Ennek alapján mint az Egyház képviselője jelenhet meg az iskolában. Ő a hittanár. Másrészt — remélhetőleg — szakmai illetékessége is van. Ért pl. ahhoz, hogy jelen létünk problémáit a keresztény hagyomány fényében értelmezze. Méghozzá ellenőrizhető szabályok (pl. a történelemkritikai módszer elvei) alapján.

Talán érdemes megjegyezni, hogy mindkét fogalomkör aránylag személytelen, tárgyi képesítést hordoz magában. Maga a személy pótolható.

Az illetékesség fogalma a pedagógiai és társadalomtudományi irodalomba azonban csak a Noam Chomsky és Jürgen Habermas által továbbfejlesztett jelentésben került be.

3. Noam Chomsky dolgozta ki a „nyelvi illetékesség” fogalmát. Szerinte ez képesíti az embert arra, hogy anyanyelvének korlátozott mennyiségű szabályai alapján sok „helyes” mondatot szerkesszen. Megfigyelte ugyanis, hogy a gyermek beszédképességének fejlődését csak részben foghatjuk fel utánzó tanulásként. A gyermek meghatározott életkor után saját, veleszületett nyelvérzéke révén, képes anyanyelvének korlátozott szókincsével és meghatározott mondatszerkesztési rendszerével számtalan olyan szókapcsolatot teremteni, amelyeket soha sem hallott, vagy amelyek egyáltalán nincsenek használatban. Chomsky ezt az adottságot nyelvi illetékességnek nevezi; ez által a nyelv szabályrendszerét alkotó módon használjuk. Ez magában foglalja az aktív és passzív beszélőképességet; azt a képességet, hogy beszéljünk és megértsük a nyelvet.

Chomsky átfogó, különösen a számtalan és eddig feltáratlan indián nyelv területén végzett néprajzi kutatásai igazolták, hogy az a „nyelvi illetékesség” alapvető emberi tulajdonság.

4. Jürgen Habermas kifogásolja a „nyelvi illetékesség” ilyen fogalmát, mivel Chomsky kizárólag az egyes beszélőt, illetve hallgatót tartja szem előtt. A társadalmi valóságban

nem létezik ilyen „magányosan illetékes” beszélő, aki anyanyelve szabályrendszerének segítségével valószínűsíti meg a beszédtevékenységet és ezzel továbbítana bizonyos tudattartalmat. Mert a beszéd alapformája nem a monológ, hanem a társalgás. Az első kísérlettől kezdve úgy kell értelmeznünk a beszédet, mint személyek közötti eseményt. Két vagy több ember között valósul meg, akik éppen ennek révén egymást kölcsönösen fejlesztik. A sikerült társalgás ugyanis sokkal több, mint az egyes személyek tevékenységének összessége. Olyan folyamat, amely a résztvevőket abba az irányba vezeti, ahova egyikük sem juthatott volna el egymaga. Olyan folyamat, amelyből — ha valóban belebocsátkozunk — megváltozva kerülünk ki. Annak a lehetőségét foglalja magába, hogy a másokban önmagunkat találhassuk meg. Ezért kérdezi Habermas: melyek az előfeltételei annak, hogy ez a kapcsolat sikerüljön?

Nyilván lehetővé kell tenni a feleknek, hogy egyformán bevethessék magukat a társalgásba. Le kell mondaniuk arról, hogy egymást ármítsák, vagy egyik a másik felett uralkodjék. Nyitva kell állniuk egymás előtt és minden tárgyalagos érv előtt, sőt minden esetleges beszélgető társ előtt, aki képes most vagy a jövőben valamivel hozzájárulni a szóban forgó üggyhöz, vagy mondanivalója volt erre vonatkozólag a múltban. Az elvileg nyílt, le nem szűkített és egyetemes láthatáron valósul meg tehát a sikeres kommunikáció. Ahol a kölcsönös megértés érdekében kezdünk beszélni egymással, ott alapjában készeknek kell lennünk, hogy ezeket a feltételeket teljesítsük, bár a tényleges beszédmagatartás nem mindig váltja be az egyetemes és „uralkodásmentes” kommunikáció vágyálmához fűzött reményeinket.

Habermas „kommunikatív illetékességnek” nevezi a képességet, amellyel egyáltalán létrejöhetnek a termékeny kommunikáció lehetőségei. Teremtünk „helyet”, ahol lehetővé válik a kölcsönös szabadság és ahol végül is megvalósulhat a személyek önállósága, egyedisége és az önrendelkezés!

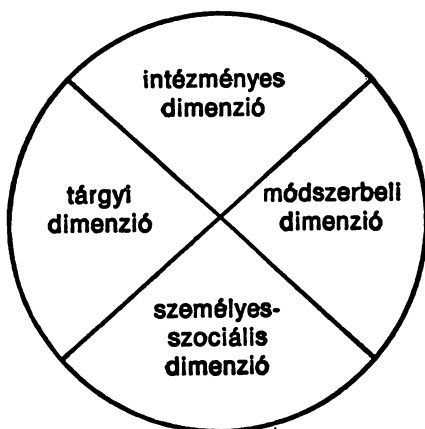
A „kommunikatív illetékesség” — Habermas szerint — magába foglalja a Chomsky-féle „nyelvi illetékességet”. Viszont a jogi és szakmai illetékességgel szemben nem független a személytől, hanem nagy fokban személyes és szociális képesség: a dolgok észrevezésére, a saját és

mások érzelmeinek megfelelő kezelésére, és arra, hogy magunknak és másoknak megadjuk a kellő szabadságot.

Az illetékesség négyféle szempontját szem előtt tartva térjünk vissza bibliai példánkhoz. Nyilván nem a jogi vagy szakmai illetékesség jellemzi a hallgatásnak és beszédnek azt a tapasztalatát, amelyről szentírási szövegünk beszél. A képesség: Isten hűségének megtapasztalása nyomán, saját szenvedésünk közepette fölemelni szavainkkal az elfáradtakat, mindenképpen összeegyeztethető a Jürgen Habermas-féle kommunikatív illetékességgel.

Világos, hogy van értelme és létjogosultsága a jogi és szakmai képesítésnek is, mint pl. a kézzátételnek, felszentelésnek, a missio canonicának, illetve a teológiai kutatásnak, tanításnak és képzésnek. Ezért fel kell vetnünk magunknak a kérdést: kapcsolatba hozhatók-e egymással a illetékesség fogalmának különböző jelentésrészei? Esetleg úgy, mint az illetékesség általános fogalmának különböző szintjei és kiterjedései, amelyeknek krisztológiai alapjait is kereshetjük.

Ebben az irányban ajánlotta Manfred Josuttis, hogy különböztessük meg egyrészt az illetékesség intézményes és személyes-szociális, másrészt pedig a tárgyi és módszerbeli dimenzióját. Az egyes pólusok kiegészítik egymást.

Az intézményes dimenzióval komolyan vesszük azokat a társadalmi kereteket, amelyekben továbbadjuk az Öröm-

hírt. Nem sövények és kerítések mentén hirdetjük az evangéliumot, mint annakidején Jézus, hanem bonyolult tantervek és iskolatípusok keretei között. Vagy a vasárnap reggeli istentiszteleten nyolc és tizenegy óra között. Az ígehirdetők fizetése is díjszabással rendezett, öreg napjaiknak biztosítása pedig az egyházmegyével vagy kultuszminisztériummal kötött munkaszerződésükben vállalt kötelességük teljesítésétől függ.

Az intézményes dimenzióval szemben áll a személyes-szociális. Ez utóbbi a hit tapasztalatának dimenziója. Benne a törekvés, hogy hétköznapijainkat az evangélium szerint irányítsuk, félelmeinket ennek alapján közelítsük meg, és engedjük, hogy az evangélium magával ragadjon, valamint azt is, hogy tapasztalatainkat másokkal megosszuk. Ide tartozik a hallgatás és a meghallgatás képessége, továbbá olyan adottságok is, hogy mások tapasztalatait engedjük érvényesülni, vagyis vegyük észre a kérdés mögötti kérdést, esetleg megkockáztassunk egy összetűzést, nehogy megtagadjuk saját tapasztalatainkat. Egyházunk ősi meggyőződése, hogy az intézményes illetékeség a személyesből él, enélkül kiüresedik, elveszti hitelét és eltorzul.

Az ígehirdető illetékeségének tárgyi dimenzióját azok a tartalmak alkotják, amelyeket képvisel. Ugyanis nem akármilyen beszédre illetékes, hanem arra, hogy Jézus örömhírét továbbítsa. Ide tartozik tehát az ígehirdető képessége, amivel a hagyományt kezeli, aminek viszont Jézus örömhírét köszönheti. Olyan adottság ez, amellyel — az egyházi hagyományon belül — megkülönbözteti a hiteles tradíciót a másodlagostól. A történelmi és hermeneutikai módszerek segítségével kifejezésre juttatja az evangélium eredeti tanúságát azokkal az „ájtatos” és veszélyes átértékelésekkel szemben, amelyek megbújnak minden fordítás- és értelmezés-kísérlet mögött. Ezt az eredeti jelentést adja tovább korunk uralkodó közvéleményével szemben, és esetleg még az Egyházban megrögzött gyakorlatokkal szemben is.

A tárgyi dimenzió ellenpárja a módszerbeli. Az utóbbi segít, hogy a helyzethez mértén érhetően és erőszak nélkül lépjen kapcsolatba másokkal. Vele jár a gondosság, a szabályok tisztelete, a részletek megtapasztalása és gyakorlása. Mindez része a hitoktató-, szónok-, telefonlelkipásztor- és újságíró-képzés sajátos tantervének.

Ha egyensúlyba akarjuk hozni a négy dimenziót, akkor a súlypont — a társadalom-tudományok szempontjából — a személyes-szociális kiterjedésen van. Vagy fejezzük ki a szociálpszichológia szókincsével: mindenfajta kommunikáció alapja a kapcsolatokra való képesség. Tartalmat kizárólag csak a kapcsolat síkjának sínein szállíthatunk. A kapcsolatformák is különböznek tartalmuk szerint: minél inkább érinti a tartalom a személyt, annál döntőbb a kapcsolat légköre. Más a vegytani előadás nagytermének hangulata, és más az irodalmi esté; más síneken fut a családkoránál rendezett vitadélután, más az önismereti csoportmunka. A kapcsolatteremtés képessége meghatározza és átalakítja a módszerbeli dimenziót is. Ahol a módszer elszakad a kapcsolatoktól, trükkökbe és kezelési fogásokba fullad.

Végül az intézményes keret értelme is az, hogy tartósan biztosítsa a megfelelő kapcsolatszerkezeteket. Ahol azután ez az intézménykeret önállósul és (mint vallami tekintélyi szerkezet) megterheli vagy egyenesen meggátolja az igazi kapcsolatokat, ott egyes tartalmakat sem közvetíthet többé.

3. A hagyomány hangja

Milyen illetékességgel hagyja el az egyetemet a teológiai kar hallgatója tíz szemeszter után? — kérdezhetjük.

Kutatásaink szerint: A szakmai területen sokat elsajátított, de a módszertani képzésnek már jóval kevesebb jutott. A személyes-szociális illetékesség pedig szinte kizárólag a jó Istenre és a spirituálisra, esetenként az egyetemisták lelkeszése maradt! Viszont éppen ezen a területen várhatjuk a sorsdöntő megterheléseket és a hivatásgyakorlás (ami a jogi illetékesség megszerzésével kezdődik) nehézségeit. Itt érvényes igazán: tanuljunk az öregektől! Forduljunk tehát a korszerű problémák és a fogalom meghatározásának területéről a hagyomány tanúságtételéhez.

Elsőként a képbeszéd tűnik fel, amivel a hagyomány kifejezi a prédikátor illetékességét. C. Stock már 1741-ben így beszél témánkról:

„Az Egyház igazi tanítója — tanítói hivatásában — legyen 'didaktikos' vagyis ügyes. Hasonlítsa az órához, amely szabályosan ketyeg, amikor előre jelzi és mutatja az időt. Legyen olyan, mint a gázlámpa, amelyben fény

van és ezt a világosságot árasztja maga körül, hogy az emberek megtalálhassák a helyes utat és jár hassanak rajta. Olyan legyen, mint a kocsis: Nemcsak másnak mutatja a falu és vidék útjait, hanem maga is velük utazik. Fény ő, amely nem gyújthat lángra másokat, ha maga nem ég. Kakashoz is hasonlíthatjuk: Amikor kukorékolásával másokat igyekszik felébreszteni, összeveri szárnyait, hogy önmaga éber legyen.“ (C. Stock: Homiletisches Reallexikon Oder Reicher Vorrath zur geist- und weltlichen Beredsamkeit, 1741).

Nem barokk túlzás a felsorakoztatott képek gazdagsága! Teológiai hagyomány maradt ránk bennünk, és ez meg egyezik az ígehirdető alapvető tapasztalataival. A hagyomány szerint melyek tehát az ígehirdető kellékei?

Éberség

Egészen Nagy Szent Gergelyig visszavezethetjük a szövegünkben előfordult kakashasonlatot. A nagy egyház- atya megköveteli a szónoktól: „Beszéljen inkább tetteivel, mint szavaival az emberekhez! Ne csak szavaival mondja, merre tartsanak, életével hagyjon lábnyomokat maga mögött! Mert a kakas is — amit szóvatesz az Úr, midőn vázolja a prédikátor képét — összeütögeti szárnyait, mielőtt kukorékolna. Veri magát, hogy felébredjen. Így először a jó gyakorlásával önmagát ébressze fel az, aki az ígehirdetés szavával akar hatni. Aki ugyanis átalussza életét, az nem ébreszthet fel szavaival másokat. A szárnyak lendületet jelentenek: azt tegyük, ami tovább sodor minket! Ezután vezethetünk másokat is a helyes életre. Saját testünket ütögetni a szárnyal, ezt fejezi ki: gondolkodjunk el magunkról. Ismerjük fel, mi terhel és mi akadályoz, s ezt megtéréssel távolítsuk el. Ezután teremthetünk rendet mások életében is. A híthirdető először bánja meg saját hibáit, ezután figyelmeztethet másokat arra, hogy mi ártalmas nekik. Mielőtt azonban egy szó is elhagyná ajkát, hirdesse életével, amit majd mond“ (Nagy Szent Gergely, PL 77,124 kk).

A felszólítás uralja az idézett szöveget, de az Atyák teológiájában mélyebb összefüggésekre is találunk a kakaskukorékolással kapcsolatban.

A kakas hirdeti a reggelt, mert megsejti a hajnalt, mielőtt virradna. Ezzel válik a keresztény remény jelképévé.

Pontosan ezért kezdte a kakaskukorékolás idején első imáját az ősegyház. Jeruzsálemben – a feltámadás templomában – ebben az órában olvassák fel a feltámadás örömhírét minden vasárnap.

Mindezt szem előtt tartva elmélkedik Szent Gergely a Vulgáta Jób szövegéről: „... kinek köszönheti értelmét a kakas?” (Jób 38,36). Majd így gondolkodik: „Kit jelképez itt a kakas, ha nem a szent prédikátort, mint annyiszor más helyütt is? Ő fáradozik azon, hogy jelen életünk sötétségében meghirdesse az eljövendő fényt szava erejével. Ezt mondja ugyanis: Múlóban az éjszaka, a nappal pedig közel! (Róm 13.12). Szava megszakítja álmunkat és így szólongat: Itt az óra, hogy felébredjünk az álomból (Róm 13,11). Majd ismét: Ébredjetek igazak és ne vétkezzetek! (1Kor 15,34)” (Nagy Szent Gergely: *Moralia in Job* XXX, 3,9)

Az eszkatológikus irányú lelkiség fejeződik itt ki magas teológiai szinten. A prédikáló az a személy, aki húsvét és a parúzia között áll, és hirdeti Isten uralmának hajnalát.

Gyöngédség

Rokon a kakashasonlattal és éppen annyira hasznos a hírhirdetőszolgálat teológiájának a tyúk képe: gondosan hívogatja csibéit (Mt 23,37). Eszünkbe juttatja Isten anyai tulajdonságát (Iz 66,13 és 17 Zsolt 10), valamint Krisztusét, aki szárnyai árnyékába fogad minket a kereszten (17 Zsolt 8), de még Pálét is (Gal 4,19 és 1Kor 4,15). Ebből kiindulva azután lelkére kötik az Atyák az igehirdetőknek: ne apai szigorral, hanem anyai gondoskodással forduljanak hallgatóikhoz (2). Fölcsendül ez később angolszász területen is, pl. Canterbury Anselm 20. levelében: „Pálnak, édesanyámnak!” De a kevésbé ismert középkori lelkiségben is: „Jézus, a mi anyánk!” (3). Luther úgy beszél a prédikátorról, mint bábáról: „A szószéken – mondja – vegye elő a cuclis üveget és tejjel itassa a népet” (*M. Luther: Tischreden*, WA 3, 310, 5 k.). A Trevirai Szertartáskönyv (1688) pedig a Tridenti zsinat rendelkezését – miszerint a hívő köteles saját plébánosának prédikációit hallgatni – így magyarázza: „Az anya – és ez a plébános – saját prédikációival táplálja gyermekeit, és nem bízta azokat a dajkára.”

A hasonló szövegek valószínűleg a lelki hatalom férfi-jogú és tekintély értelmezéséből eredő hibák kiigazítását célozzák, de szentírási alapokon állnak. Az Ó- és Újszövetség számtalanszor használja a tej (1Pét 2,2 és Zsid 5,12) és a mell motívumát (Én 4,5) mint képletes magyarázatot.

Johann Michael Sailer (*J. M. Sailer: Neue Beiträge zur Bildung der Geistlichen* [Ges. Werke, Bd. 19], München 1839, 36, 60 o. és köv.) egy másik, ugyancsak merész hasonlattal figyelmezteti az igehirdetőket a prédikáció érzelmi vonalának fontosságára: „Prédikációd ragadja meg a szíveket! Sokat mond már maga a kifejezés is: megérinteni a szívet. S itt elsősorban lelki érintésre gondolunk. A fizikai érintés – folytatja – két test közvetlen találkozása ugyanazon tér egy és ugyanazon pontján. A lelki érintéssel viszont az igazságot közvetítjük. Egy pontban találkozik az igazság és az igazság elfogadásának érzülete. Nem kerülhetik el egymást, mert ez a pont közös mindkettő számára. Benne ismerik föl és köszöntik egymást. A „béke csókja“ ez az érzelem meghitt otthonában.”

Bizonyos fokú elkerülhetetlen találkozásra kerül sor, amikor az üdvösség ígéje érintkezik az elvárás nyílt távlatával. A megváltás sejtése és maga a megváltás mintegy két együvé tartozó személy találkozása, akik bibliai értelemben „megismerik“, és köszöntik egymást. A gyöngéd és heves csókhoz hasonlóan itt is a legbensőbb mélységeket érintjük és mozgósítjuk.

„Másodsorban, a szív érintéséről beszélünk – folytatja Sailer. Ne csak az értelemmel, ne csak a képzelettel találkozzon az igazság, amit hirdetsz. Vagy miután találkozott velük, ne csak ezeket a képességeket mozgássa, hanem hasson a szívre is. Érintsd meg tehát az ember ezen leghatalmasabb, legbensőbb és legmélyebben fekvő erejét: azt a forrást, amelyből az élet és halál, a menny és pokol fakad. De ki írhatná le hűen, mi a szív érintése? Mennyei erejével megérinti az ember szívét az igazság; az érintés beágyazódik a mélységbe, a szív alapjaiba. Azaz: az alap is érintett lesz. S az alap érintésével felébred és megmozdul a szív minden képessége. Arról beszéllek, amikor az ember szíve minden erőinek lüktetésével megszületik és gyökeret ver az az elhatározás, hogy teljesen és örökre átadja magát a mennyei igazság hatásának és akaratának. Mindezen mozgások összessége „a szív

érintése", és ezt kell a prédikátornak tevékenysége eszközévé tennie . . ."

„Úgy prédikálj — toldja meg Sailer —, hogy megérintsd a nép szívét! Ami azt jelenti: ne csak a puszta értelmet és képzelőerőt keresd prédikációddal, hanem a szívet is, főleg a nép szívét. De ne csak érintsd, rendítsd is meg azt. Célod az a szív alapjából feltörő átalakulás, ami az embernek új értelmet és új lelkiületet ad, s meghirdeti az igazi „új teremtményt“. Éppen ebben rejlik a hithirdető méltósága! Nem elégszik meg az élet pusztán külső át-szervezésével vagy átrendezésével. Célja a benső, sőt a legbensőbb élet átalakulása — ami az isteni művek között is a legistenibb. Az igehirdető a szív érintésével igyekszik elérni, beirányítani, gyorsítani és biztosítani a legbensőbb élet átváltozását.“

Igaz azonban, hogy ez nincs minden további nélkül a prédikátor hatalmában. Érzékeltetik ezt Sailer utolsó mondatai és a későbbi szövegösszefüggés. Mégis, az az igehirdetés, amely alapjában véve még csak nem is igyekszik ezt megvalósítani, üres és élettelen fecsegés. Ezért figyelmeztet Sailer: „Faemelvényen állsz, és a népnek közönséges forgácsot osztogatsz, közben pedig azt követeled tőle, hogy eleven gondolatokká változtassa a forgácsot, méghozzá csöndes benső elmélyüléssel. Hát nem tudod, hogy csak élő nézetből születhetnek eleven gondolatok? Ide figyelj! Nincsen benned semmiféle eleven nézet, gondolataid is olyan halottak, mint a szíved! Semmit sem tudsz szemléltetni, mert egyebet sem szemlélsz, mint saját halott gondolataidat.“

Végül Sailer szerint is a prédikátor illetékességéhez tartozik az a képesség, hogy tanuljon hallgatóitól, méghozzá éppen akkor, amikor ezek alárendeltnek tűnnek. „Éppen ez — mondja — vezetett félre egyes hithirdetőket. Nem engedhetjük, hogy a nép mindig gyermek maradjon — mondták. Felnőtté tesszük a gyerekeket. Fogalmakkal kell megértésre nevelni. — Fogalmakkal, a puszta megértésre irányuló fogalmakkal akarjátok a népet emberré nevelni? Inkább a szeretetetekkel, de semmiképpen sem csak fogalmakkal! Mondjátok csak: hol elégítheti ki a nép a szemléltetésre és érzelmekre vonatkozó kiáltó igényét; merítheti életerejét puszta fogalmakból? Hol találunk olyan gyermekeket, aki csupán fogalmakon fejlődött felnőt-

té? Tehát, a fogalom teszi az embert? ...” Majd így fejezi be fejtegetését: „Legkedvesebb Barátaim! Gyermekeké kell lennünk, hogy a gyermekeket felnőttekké nevelhessük. Legyünk mindenkinek mindenévé, hogy mindenkit megszentelhessünk. Miért vonakodunk attól, hogy olyanokká váljunk, mint a nép, hogy ezzel a népet Krisztushoz vezessük?”

Kortársi mívolt

Olyan szemelvényeket válogattunk össze, amelyek a prédikátor illetékességének személyes-szociális dimenzióját hangsúlyozzák és kulturális összefüggéseit érzékeltetik. A történelem különböző korszakai az illetékes prédikális más-más jellegzetességét emelték ki. Dicséretes feladat lenne részletesen elemezni a korokat.

Alexandriai Kelemen — hogy legalább egy jeles tanítót emeljünk ki a Konstantin előtti időkből — valamiféle gu-runak kell tekintenünk. Ő fejlesztette ki a hitből fakadó életet a későantik nagyváros életstílusává: a személyes illetékesség nemcsak mindennek a magva, hanem az egész életformát is az tartja meg.

Alig 150 évvel később, Ágoston már kényszerítve érzi magát, hogy Észak-Afrikában hangsúlyozza az illetékesség intézményi sajátosságait. Kiemeli a lelki hatalom jelentőségét a donatistákkal szemben, akik minden papot el akartak bocsátani szolgálatából, ha — az üldözés idején — szent iratokat szolgáltatott ki a pogányoknak. Ezért azzal vádolták az ilyeneket, hogy nem megbízhatóak többé. Ágoston szembehelyezkedett: ha a lelki tisztség viselője elveszíti is személyes hitelét, akkor is Krisztus szól belőle!

Ehhez az intézményi illetékességhez ragaszkodott aztán a középkor egyháza annál egyoldalúbban, minél inkább elvítatta azt a megjelenő „laikus-lelkiség” és — a XII. századtól — az eretnekek földalatti mozgalma.

Luther is hamar szorgalmazta — a szakmai mellett — a jogi illetékességet és ezt igyekezett érvényesíteni, hogy segítségével úrrá lehessen a „rajongókon”, valamint a nyomukban járó fenyegető szociális feszültségeken.

A felvilágosodás korát — a mienkéhez hasonlóan — elbűvölték a hit megvalósításának lehetőségei, ezért erősen hangsúlyozta az illetékesség módszerbeli oldalát. Erre a

pietizmus jelentkezett ellenhatásként, és a személyes megtérés és érintettség tapasztalatát emelte ki. Illetve megint a személyes illetékességet tette a hiteles igehirdetés döntő mércéjévé (4).

Midőn ezeket az eltérő hangsúlyokat látjuk, arra a végkövetkeztetésre jutunk, hogy nyilván nem létezik eszmei, szabványszerű és általános érvényű igehirdető illetékesség. Kor és társadalom szerint változóak a képességek, melyeket az igehirdetőben szívesen látnánk. Az illetékességet tehát csak történelmi korok szerint határozhatjuk meg mint az adott korra és a szóbanforgó csoportra vonatkozó illetékességet. Általánosságban és elvonatkoztatva nem beszélhetünk róla, csak a konkrét emberekre alkalmazhatjuk. Nem is lehet ez másképpen, ha valóban érvényes, hogy a sikeres kommunikációs folyamatokban a személyek éppen kölcsönösségükkel válnak személyekké.

Ezzel adott a kérdés: milyen illetékesség jellemző korunk igehirdetőjére? Alapképességét, amelyet a hitigehirdetés nevében elvárunk tőle, talán így fejezhetjük ki: kötelessége, hogy felnőttként szóljon a felnőttekhez!

A megállapítás szerzője egyébként Alex Stock. A mindennapi szóhasználat jelentéktelensége következtében, szerintem, ez a megfogalmazás jó adag teológiai robbanóanyagot tartalmaz. Az igehirdetőnek ugyanis, hogy képes legyen felnőttként beszélni a felnőttekkel, személyes szinten kell rendelkeznie azzal az adottsággal, hogy a többieket mint felnőtt társakat, szabad embereket fogadja el. Szakmai síkon pedig szüksége van arra a képességre, hogy felnőtt módon használja föl a tulajdonképpeni hagyományt. Vagyis ne kötődjék éretlenül vagy aggodalmaskodva, de állandó lázadással sem, a múltbeli helyzetekhez. A módszerek területén azután legyen képes arra, hogy ő maga áttekintse azt, amit az embereknek tesz. Végül intézményes szinten meg kellene tartania azt a bizonyos távolságot saját szerepétől, amely nélkül egyáltalán nem létezik felnőtt, azaz lelkiismeretre építő és szabad beszéd.

4. Igehirdetés és küldetés

Miért van az, hogy éppen a hitoktatók és lelkipásztorok — akik különösen érzékenyek az evangélium tanítására és ugyanakkor befolyásosak az emberek előtt — keveset

kezdhetnek a klasszikus teológiai szakkifejezéssel: „az igehirdető hatalma”? (A fogalom mondanivalója: Mindenféle igehirdetés hordozó pillére a Krisztustól kapott küldetés. Az apostoloknak adta át, s azokról szállt utódaikra, a püspökökre. Ezek azután továbbadják munkatársaiknak, a papoknak és laikusoknak, akik az igehirdetés szolgálatában állnak. Eszerint az hirdeti illetékesen az igét, aki elnyerte ezt a küldetést.)

Eddigi megfontolásaink alapján azzal magyarázhatjuk a fenti kérdésünkben kifejezett jelenséget, hogy a lelki hatalmat tárgyaló teológia a „küldetés” és a „teljhatalom” bibliai fogalmát ilyen formában kizárólag az intézményes illetékesség alátámasztására alkalmazta. Még hozzá kifejezetten kijátszotta a másik három dimenzió: a teológiai tartalom, a módszertani alaposság és a személyes elkötelezettség rovására. Vagy legalábbis így érez sok laikus teológus, amikor a diakónusszentelésnek az egyházjogban kifejtett jelentőségét olvassa, vagy azt a rendelkezést, miszerint a szentmise alatt a prédikáció kizárólag a papnak és diakónusnak van fenntartva (c. 767. l).

Márpedig minél jobban elválasztódik az egyház az államtól, minél inkább eltávolodik kortársaink beszédmódja a hagyományostól, annál kevésbé az az igazi probléma: ki adhatja tovább az evangéliumot? Ehelyett inkább ez a kérdés: ki képes továbbadni azt?

A legfennköltebb teológiai érvelés sem vitathatja el, hogy a pusztaság nem alapozza meg az igehirdető tekintélyét. Eppen az ellenkezője igaz: maga az igehirdető kénytelen — saját személyes elkötelezettségével, személyes és szociális illetékességével — visszaállítani a hivatal tekintélyét.

De felhasználhatjuk-e akkor ma egyáltalán a klasszikus dogmatika és az egyházjog által szorgalmazott küldetésfogalmat az igehirdető illetékességének teológiai meg-alapozásához? Attól függ, hogy az alapul szolgáló biblikus küldetésfogalom többet tartalmaz-e, mint pusztasági megbízatást. Magában hordja-e a küldetés szóbanforgó fogalma a szakmai szintet és a személyes illetékességet is? Sőt, pontosan ez-e a súlypontja?

Az Újszövetség szerint azonban semmiképpen sem értelmezhetjük formális jogi meghatalmazásként az igehirdetésre szóló küldetést! Mert csak egyetlen küldetést is-

mer az Újszövetség: a Jézus ügyéhez kötött küldetést. Ez viszont azt jelenti: a küldetés arra kötelez, hogy kövessük Jézus stílusát az igehirdetésben. Az Újszövetség meggyőződése szerint ugyanis csak ott terjed Jézus örömhíre, ahol folytatják Jézus gyakorlatát.

Vessük fel a következő kérdést: mi készítette az embereket, akik Jézust hallgatták, erre a megállapításra: „Úgy beszél, mint akinek hatalma van, s nem úgy, mint az írástudók” (Mt 7,29)? Az, hogy Jézus, amiről beszélt, közvetlenül igazolta azzal a móddal, amellyel odafordult az emberekhez. Nem azt mondta pl. a fán kuporgó Zakeusnak: „Szeret az Isten!”, hanem betért hozzá. Viselkedése igazolta: Isten szereti Zakeust.

Jézus tanítása tehát „be van csomagolva” az emberekkel való tényleges kapcsolatába. Jézus igehirdetése és magatartása kölcsönösen magyarázzák egymást és együtt változtatják meg a helyzetet. Isten országának elérézése annyira központi témája az Úrnak, hogy saját életében közvetlen helyet foglal el. Ahogy a bűnös nőt, a vámost a gyermekeket kezelte, azzal közvetlenül szemléltette, amiről beszélt. Isten országának beteljesülését szorgalmazta, „még hozzá úgy – mondja H. Peukert (1973) –, hogy gyakorlatilag saját életében közölte másokkal Isten létét és üdvözítő tervét. Tulajdonképpen az ő léte az üdvösség mások számára” (5).

Ez az összefüggés jellemzi Jézus beszédmódját. Éppen ezért használt beszédeiben főleg hasonlatokat, mert – amint ez legújabb kutatások kimutatják – ezeket Jézus kísérletének kell tekintenünk: áttekinthetővé akarta tenni azt a helyzetet, amelyben az Isten feltétel nélküli jósága új életlehetőségeket teremt az embereknek. Isten ugyanis ezzel a jósággal akar uralkodni az embereken. „Amikor Jézus Istenről és uralmáról tanít – folytatja Peukert –, azt mindig Jézus cselekedete vezeti be és alapozza meg az adott helyzetben. Isten valóságát úgy határozza meg, hogy ez összefügg az adott kommunikációs gyakorlatmóddal, színhelye pedig az emberekkel való bánásmód. Jézus saját létével és cselekedeteivel határozottan képviseli Istent mint üdvözítő valóságot.” És miközben így megalkuvás nélkül kitart az emberekhez való odafordulásban, közeledik halálához és azt az örömhír igaz voltának végső áráként fogadja el.

A húsvét utáni közösség sohasem értelmezte úgy a tanítványok Jézustól származó küldetését, mint valami „szógyártásra” vonatkozó megbízatást, hanem mint elkötelezettséget Jézus átfogó praxisa mellett. Így olvashatjuk ezt Máténál: „Összehívta tizenkét tanítványát, és hatalmat adott nekik, hogy kiűzzék a tisztátalan lelkeket és gyógyítsanak minden betegséget, minden gyengeséget... Ezt a tizenkettőt küldte Jézus, megparancsolva nekik: Menjetek és hirdessétek: Közel van a mennyek országa. A betegeket gyógyítsátok meg, a halottakat támasszátok fel, a leprásokat tisztítsátok meg, a gonosz lelkeket űzzétek ki” (Mt 10,1.5.7-8).

Az igehirdetés illetékessége csak az emberekhez való egyetemes odafordulás részeként létezhet, amelyet Jézus átélt és halálával hitelesített. Gyökere, Jézus együttérzése az emberekkel: „Amikor látta a tömeget, megesett rajta a szíve, mert olyan volt, mint pásztor nélkül a juhok: elcsigázott és kimerült” (Mt 9,36). S éppen ezért csatolta Jézus az igehirdetésre szóló illetékességhez utasításait, amelyekkel útra bocsátotta tanítványait: „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok. Övetekbe ne szerezzetek se arany-, se ezüst-, se rézpénzt. Ne vigyetek magatokkal az útra tarisznyát, se két ruhát, se sarut, se botot. A munkás ugyanis megérdemli a bérét” (Mt 10,8-10).

Ne gondoljuk elhamarkodottan, hogy itt Jézus vándor-tanítói életének csak apró részletéről van szó. Ennél sokkal több a tanítványok szétküldését tartalmazó híradás! — állapította meg már régen a formatörténeti kutatás. Az igazolás szövegei ezek, amelyekben a húsvét utáni misztiós egyház körvonalazza a hiteles igehirdetés elveit és főtételeit. Nemcsak a történelmi Jézus szólal meg, hanem a hit Krisztusa is. A húsvétból élő közösség vallomást tesz ezekben a szövegekben saját igehirdetői gyakorlatának alapjairól. Beismeri, hogy kötelessége vállalni ugyanazt a tehetetlenségi helyzetet, amelyből Jézus is hirdette az ígét: az idegen, a vendég helyzetét; annak helyzetét, aki nem talált helyet, ahová lehajthatná fejét. Nem eléggé tudatosítjuk, hogy milyen mértékben függ össze Jézus teljhatalma és az a tehetetlenségi helyzet, amelynek Jézus mint vendég, kiszolgáltatta magát. Nem hirdeti az ígét — hogy a hasonlatnál maradjunk — a házigazda biztonságos helyzetéből, saját négy fala között; de a tanszék társadalmilag

bebiztosított magaslatairól sem. Vendégként szólal meg a vámos Máté házában és Zakeusnál, Lázár, majd Simon anyósának hajlékában. Rá van utalva azok barátságosságára és vendéglátó szeretetére, akik saját asztalukhoz engedik. És pontosan ebből a kilátástalan helyzetből meríti csodálatos szabadságát, hogy nyíltan szóvátegye az asztaltársak magatartását, akik a legjobb helyeket válogatják. Vagy például vendéglátóját, Simont a farizeust, a két adós hasonlatával szólítja fel, hogy vizsgálja felül véleményét az asszonyról, aki beosont házába, és most Jézus lába fölé hajol. Kétségtelen, hogy a húsvét után kialakult közösség úgy rendelkezett azzal a képességgel, hogy vendég legyen, mint ahogy a keresztény közösség létrejöttének alkotó eleme volt a vendégszeretet megvalósítása. Ezt tartotta a hiteles igehirdetés követelményének és feltételének. „Ha egy városba vagy faluba betértek, érdeklődjetek, hogy ki az, akire számíthattok és maradjatok nála, míg tovább nem mentek. Amikor házába léptek, köszöntsétek. Ha méltó rá az a ház, rászáll békétek, ha nem, békétek visszaszáll rátok. Ha valaki nem fogad be benneteket vagy nem hallgat szavatokra, hagyjátok ott a házat, sőt a várost is, és még a port is rázzátok le a lábatokról.” (Mt 10,11-14.) Ebben a szövegben az őskeresztény közösség ugyanazon szabadsága és méltósága szólal meg, mint amit az „idegen” Jézusnál tapasztaltunk.

Elég, ha átfutunk a tanítványok küldésének további szövegén és ott találjuk a figyelmeztetést: Óvakodjanak az emberektől, de ugyanakkor ne féljenek tőlük; viseljék el a nézeteltéréseket a családokban; és maguk is összeütközésbe kerülnek a vallási és világi hatalommal. De mindez csak azt szolgálja, hogy fölismerjék: Az evangélium teljhatalmú, Lélektől eltöltött hirdetésének döntő alapja a hűség Jézus életstílusához, azaz a Krisztus-követés. Annyiban és azon feltétel mellett igazolt a küldetés, amennyiben az igehirdetés része és kifejezője ennek a követésnek.

Egyébként a Krisztus-követést nemcsak a keresztény közösség kialakulásának korai fokán értékelték, mint a küldetés belső alapját. Az igehirdetés történetének későbbi folyamán is mintegy ellensúlyként emlegették az intézményes illetékesség túlértékelésének irányzatával szemben. Lelki „ellenhagyomány”-ként jelentkezett az

egyházjogi engedélyezés feltételeinek növekvő túlkapásai ellen. Asszisi Szent Ferenc személyében azután feltartóztatlan utat tört magának ez a lelkiület.

Már Ferenc életében terjedni kezdett rendjében az a szokás, hogy a testvérek a prédikáláshoz pápai felhatalmazással biztosítsák magukat. Ezzel igyekeztek függetlenné tenni működésüket a nép, a helyi papság és a püspökök engedélyétől. A szent számára azonban a lelki törvényesség a fontos, nem pedig az egyházjogi. Ezért parancsként adta testvéreinek végrendeletében: „A legszigorúbb engedelmesség nevében parancsolom minden testvérnek: bárhol legyetek is, ne merészkedjetez semmiféle felhatalmazó iratot kérni Rómától, se ti közvetlenül, se közvetítő útján, se a templom, se a rendház számára. Még csak a prédikálás vagy saját biztonságotok leple alatt sem. Ahol nem fogadnak be benneteket, onnan — ahogy az evangélium mondja — meneküljetez más vidékre és ott fáradozzatez a lelkek megtérésén és dicsőítését Istenet” (Testamentum 8).

Ferenc még tudta, hogy a szó hatalma a vendég tehetetlenségében rejlik, aki kénytelen bebocsátást kérni. Ez biztosabb alap, mint az egyházjogi felhatalmazás, mert a jogi illetékesség nagyon hamar önkényes illetékességgé változik. Nem veszi ugyanis figyelembe a sikeres kommunikáció feltételeit és az embertárs szabadságát.

Azt mondják, hogy Ferencet szorongatták testvérei: „Atyánk! Nem látod, hogy egyes püspökök egyszerűen nem engednek minket prédikálni? Napokig tétlenül ácsorgunk, mire beszélhetünk a néphez. Mégiscsak jobb lenne, ha inkább kieszközölnéd, hogy a testvérek jogot kapjanak a pápa Őszentségétől — természetesen a lelkek üdvére.”

Ferenc így válaszolt: „Kis Testvérek szeretnétek lenni, de nem ismerítez Isten akaratát. Meg szeretnétek akadályozni, hogy úgy alakítsam át az egész világot, ahogyan azt Isten akarja. Először ugyanis alázattal és istenfélelemmel igyekszem a főpapokat megtérésre vezetni. Miután látják szent életünket és istenfélelmünket, ők fognak kérni benneteket, hogy prédikáljatez és térítsétek a népet. Sokkal jobb ez a ti számotokra, mint az előjogok, melyek csak felfuvalkodottá tesznek titeket. Magamnak csak egy kiváltságot szeretnék Istentől: ne legyen semmilyen em-

beri kiváltságom — kivéve azt, hogy tisztelettel legyek mindenkihez, engedelmeskedjem szent reguláinknak, és inkább vezessem megtérésre az embereket példámmal, mint szavammal.“

Napjainkban azt tapasztalja az igehirdető, hogy a pusztai egyházi felhatalmazás nem elegendő. Nagy tehát a kísértés, hogy — szakosított társadalmunkban — az igehirdetés eredményességét elsősorban az elmélyült szakmai képzésben, nagyobb teológiai szakosításban és jobb módszerbeli képzésben keressük. Tagadhatatlan, hogy mindaz, amit a teológiai kutatás és tanítás az utóbbi húsz évben elért ezen a téren, hozzájárult az igehirdető illetékességének növeléséhez. De a helyzetfelmérés érdekes dolgokat vet fel a mai igehirdetés határtapasztalataival kapcsolatban: a szakiskolák tanárai túlterheltek, a kórházi lelkészek önazonossági válságról panaszkodnak, tanácstalanul kutatnak a hit új nyelvezete után... Be kell tehát vallanunk: a teológiai kiképzés más, hasonló hivatásokhoz való pusztai alkalmazkodása semmire sem vezet.

Az igehirdető illetékessége persze a teológiai szakember illetékessége is. De rossz néven vehetjük-e az egyetemi hallgatótól vagy a szülőknek rendezett tanfolyam látogatójától, ha titokban azt várja el, hogy az igehirdető illetékessége több legyen ennél? Kihez irányítsuk tehát az ilyen egyént?

Eckhart mester ismerte még a mondást: „Egy életművész többet ér ezer könyvmolynál.“

Az illetékes igehirdetés tényleges mércéje és hitelességének hordozó alapja Jézus hívő, saját életünkben meg-honosított gyakorlata, praxisa!

Éljünk egy hasonlattal. A dogmatikai krisztológia nemcsak Jézus halálával, hanem életével is foglalkozik. Kimutatja, hogyan szerzett az Úr üdvösséget szavai és cselekedetei által. De azt is megvilágítja, hogyan bánt Jézus azokkal, akiket személyekké tett, akik találkoztak vele, és hogy tulajdonképpen ebben a folyamatban vált ő maga is Krisztussá. Mármost ha az üdvönyt segít abban, hogy jobban megértsük a krisztológiát, akkor a praktikus teológia kereteiben méginkább kimutathatjuk és begyakorolhatjuk, hogy a mai igehirdetés illetékessége alapján ezt kívánja: álljunk Jézus helyére az emberek között és vigasztaljuk a fáradtakat az Ő szavával. Eszerint tehát az az

illetékes az igehirdetésre, aki követi Jézust és képes leereszkedni az emberi helyzetekbe az Isten-közelség jézusi hitével. Méghozzá úgy, hogy meginduljanak a csodálkozás, öröm és felszabadulás folyamatai, amelyeket Jézus életvitele váltott ki és még ma is megvalósít azokban, akik engedik, hogy ez az életmód megragadja őket.

VI. A KERESZTELÉSI OKTATÁS TERHE

Napjaink elsőosztályú lelkipásztori problémájává vált az új tagok bekapcsolása az Egyházba. Amit a késő antikorban és az egész középkoron át évszázadunkig mintegy magától értetődően elért a népi egyház társadalmi hatásával, az ma már nem megvalósítható (1). Kérdezzük meg tehát a korai egyház lelkipásztori intézményeit, első helyen a katekumenátust: milyen szabályok szerint, mely hangsúlyokkal és milyen fokozatokban valósult meg annak idején az új tagok bevétele az Egyházba? Megdöbbenve látjuk, milyen nagy jelentőséget tulajdonítottak a keresztelelésre jelentkezők kisebb körének tartott hitoktatásnak (2). Szerencsénkre nemcsak tantervek, és liturgikus minták maradtak fenn az ősegyház katekumenátusi gyakorlatából, hanem olyan okmány is, amely átfogóan tárgyalja azokat a nehézségeket, amelyekkel szembekerülünk a keresztelelésre készítő oktatás során. Ágoston kis műve: *De cathéchizandis rudibus*, a keresztelelési oktatás legősibb lelkipásztori kézikönyve (3). Sohasem íródott volna meg, ha a gyakorlati lelkipásztornak nem lettek volna kudarcai és melléfogásai. A karthágói diakonus, Deogratias tehernek érezte a keresztelelési oktatást. Ágoston nem csinál titkot abból, hogy ő is hasonló helyzetben van.

„Azt állítod — foglalja össze Ágoston a diakonus panaszeit —, hogy szinte állandóan sarokba szorítva érzed magad, hogy hogyan tudnád alkalmasan továbbadni azt, amiben hiszünk és ami által keresztények leszünk. Miből indulj ki és melyik pontig vedd át az anyagot? Csatolj-e az ismeretet közlő részhez íntést is, vagy csak enélikül add elő a parancsokat? Úgyis tudja a hallgató: csak akkor tart-

hat ki a keresztény életben és hitvallásban, ha ezeket megtartja. És gyakran — megvallod és panaszolod leveledben — azt tapasztaltad, hogy hosszú és vontatott előadásod neked is olcsónak és taszítónak tűnik. Hát akkor azoknak, akiknek beszéltél, és azoknak, akik még jelen voltak és hallgattak?”

Deogratiasszal ellentétben, Ágoston mégsem a tartalmi és didaktikai nehézségekben látja a fő problémát, hanem abban, hogyan érhetjük el, hogy mi magunk örüljünk a kereszteselési oktatásnak. „Éppen ezért — folytatja — ne túlzottan törjük a fejünket azon, milyen tananyagot nyújtunk, mily méretben fejtsük ki az üdvörténetet, vagy hogyan tehetjük változatossá az előadást. Egyes dolgokat úgyis hosszabban, másokat rövidebben tárgyalunk, egyoldalúság nélkül, természetesen. Legnagyobb gondunk az legyen: hogyan érjük el, hogy a hitoktató tegye mindezt örömmel. Mert minél inkább sikerül ez neki, annál jobb lesz katekézise is.”

Megállapítása meglepő és első pillanatban túlságosan egyszerű ahhoz, hogy igaz lehessen. A kis mű magyarázóinak épületes tulzásnak is tűnhet, egyébként nem hallgathatnák úgy agyon Ágoston megállapítását (4). Aki viszont éppen kis csoportokban kezdi a kereszteselési, az elsőáldozási és a bértálási előkészületet megvalósítani, Ágoston kitételét különösen mellbevágónak tarthatja. Főleg ha tapasztalja, hogy a hangsúly a személyek közötti érintkezésen, az egymásra irányuláson, előítéleteken és fönntartásokon, a szóban meg nem nyilvánuló kommunikáción és a beszélgetés érzelmi feltételein van. Jól tudja, hogy a katekéta pusztán tartalmi előkészülete nem megfelelő felkészülés feladatára, mert itt elsősorban nem ismeret-közvetítésről van szó. Be kell vezetni a másikat a hitbe, ami életstílus, és az Egyházba, ami életközösség. Ez pedig hosszú távon nem lehetséges, ha a katekéta rideg és tartózkodó.

Mielőtt tehát két mintakatekézésének szövegét bemutatná, Ágoston ismét kiemeli, mennyire különbözően adja elő a témát, aszerint, hogy közönsége olvasókból vagy hallgatókból áll, kis vagy nagy, illetve vegyes vagy egyenmő körrel van-e dolga. „Vitathatatlan — mondja —, hogy az adott hallgatóság érzelmileg különböző módon érinti az előadót. Az pedig, amit mond — bizonyos fokban —

éppen azzal nyeri el sajátos arculatát, hogy mennyire ragadták magukkal a szónokot a hallgatók. Ugyanis ő maga is eltérően rendíti meg hallgatóit, mint ahogyan ők is – már pusztán jelenlétükkel – különbözően hatnak egymásra. Ami a kereszteselési oktatásokat illeti, bevallom, különböző módon lendülök bele. Másképpen tartom a művelt embernek és másképp az írástudatlannak, más módon váro-sunk polgárának vagy az idegennek. Más beállításban tárgyalom az anyagot a gazdaggal és másban a szegénnyel, és ismét más módon beszélek a magánemberhez, mint a közéletben szereplő egyénhez. Befolyásol az is, hogy földim-e az illető vagy sem, milyen korú és nemű. Hatnak rám eddigi vallás-ismeretei, valamint a társadalmi osztályával adódó előítéletei is. Mindennek megfelelően másképpen kezdem és más módon zárom az oktatást, de az anyag tárgyalásában is különböző utakat járok.“

Aki beveti magát, az a különböző befolyásoknak teszi ki önmagát. Aki aratni akar, annak számolnia kell a veszteség lehetőségével. Ezért a felkészítő számára abban rejlik a hitoktatási beszélgetés fő nehézsége, mennyire képes feldolgozni titkos félelmeit és ellenállását, a sikertelenségeket és a nem kielégítő eredményt. Vagy pozitív módon: mennyire képes megőrizni a kockázat bátorságát és a beszélgetés örömet. Ebben az értelemben érdemes Ágoston tapasztalatait emlékezetünkbe idézni.

1. A katekéták nehézségei

A katekéták Deogratias levertségét komolyan veszi és elemzi Ágoston. Gyanítja: az unalom és sikertelenség egyik forrása az, hogy nehezebbre esik szolgálata, s ennél-fogva kifejezései csak sántikálva követik azt, amiről beszélni szeretne. Ami meghatározott összefüggésekben elő-buggyan és fontosnak tűnik, azt nem képes kedve szerint visszaadni. A kereszteselési oktatásban különösen érdek-el minket a hallgató. Ezért mondja Ágoston: „Úgy szeretnénk beszélni, ahogyan a tárgy indít az adott pillanatban. De éppen ezen törekvésünk akadályoz a beszédben. S mivel nem sikerül a beszéd, gátlásosak leszünk és úgy kezdjük munkánkat, mintha az eleve hiábavaló lenne; kíno-z az unalom. A rosszkedvűség miatt azután még nehezkesebb és erőtlenebb a szavunk, mint amilyen abban a helyzetben volt, amely elkedvetlenített.“

Mit tanácsol Ágoston ilyen esetben? Mit mond annak, aki amiatt szenved, hogy szavainak semmi köze ahhoz, amit tulajdonképpen mondani szeretett volna?

Arról szeretné meggyőzni, hogy ugyanazt a beszélgetést nagyon is különböző módon élük át a beszélgető felek. Ezzel az állítással azonban nem csak vigasztalni akar. Valóban ez az első lépés a feszélyezettségből az egyéni lehetőségek felé. „Ne nyugtalankodj amiatt — hangsúlyozza —, hogy szavad közönségesnek és zamatnélkülinek tűnik. Lehetséges ugyanis, hogy az, akit oktatsz, másképp látja... Gyakran észrevettem azok érdeklődéséből, akik szívesen hallgattak, hogy nem rideg a szavam, amint az nekem tűnt. Lelkeseidésükből következtettem, hogy mégis csak kaptak tőlem valamit.”

Az viszont természetes, hogy megmarad a különbség a között, amit valaki mondani óhajt és amit valóban mond. De ennek az eltérésnek is megvan a krisztológiai értelme. Kimondott szavunk bármennyire elmarad is szellemi fölismeréseink mögött, összehasonlíthatatlanul nagyobb a távolság Krisztus emberi létformája és isteni valósága között. Ennek ellenére, mégis szolgai alakot öltött (Fil 2,6-8). „Miért tette volna ezt — kérdezi Ágoston —, ha nem azért, mert a gyengékkel gyenge akart lenni, hogy üdvözítse őket (1Kor 11,22)? Hogyan adhatta volna magát lelkükért (2Kor 12,15), ha vonakodott volna attól, hogy alkalmazkodjék fülükhöz? Gyermekeké lett hát közöttük; olyan volt, mint az édesanya, aki gyermekeit gondozza (1Tesz 2,17). A szeretet vitte őt erre rá. Egyébként élvezet lenne-e gügyögő és csonka szavakat motyogni? És mégis gyermekekre vágnak a felnőttek, akikkel ily módon bánhatnak. Sokkal jobban élvezi pl. az anya, hogy táplálhassa a kis apróságot, mint hogy maga egyék. De azt se feledjük, hogyan oltalmazza a kotlós csibéit finom tollaival, és gyűjtögeti csipogó kicsinyeit félhangos kotyogásával.”

Az egyházi gyakorlat érzélgős képei a mezőgazdasági kultúra idejéből? Mindenesetre Jézus prédikációi során ismételten találkozunk a kotlós képével (pl. Mt 23,37). Utolsó századunknak az első szentségekre felkészítő és hitértítő gyakorlatából kifolyólag azonban azt is kérdezhetjük: nem tette-e volna okosan az Egyház, ha nagyobb tekintettel lett volna „csibéire”, és ha kissé lehalkította volna hangját, amikor „kicsinyeihez” szól?

Joggal jegyezheti meg azt is, aki Ágoston érvelésével készségesen egyetért: ezzel még nincs megoldva a probléma, csak bizonyos módon fölvetettük azt! Nem éppen amiatt keletkezik-e a meguntság, hogy az ember a kereszteselési oktatásnál kénytelen ismételtelen előszedni a legalapvetőbb igazságokat, mert minden előismeret hiányzik hallgatósa részéről? Hogyan oldhatjuk meg a kezdők katekizálásának e sajátságos feladatát?

Valószínűleg illetékesen válaszolhat kérdésünkre Ágoston. Tapasztalatból beszél a távoleső északafrikai kikötőváros püspöki székében ülő nyugati teológus: egyetlen kiút létezik, „amikor már nincs kedvünk ismételtelen ajkunkra venni azon témákat, melyek már régóta ismeretesek, és csak a gyermekek számára újak.” Az egyetlen kiút a „menekülés” előre: „Alkalmazkodjunk a gyermekekhez testvéri, atyai és anyai szeretettel, és látni fogjuk, hogy amikor szívből feléjük fordulunk, hirtelen újszerűek lesznek számunkra is az ismerős dolgok.” Mivel Ágoston tapasztalatból beszél, értelmesen megvilágítja, amire gondol. Vegyük az ő hasonlatát.

Ismerjük a várost és a vidéket, ahol élünk. Váratlan vendég érkezik, akit végigvezetünk utcáinkon. „Nem ébred fel újra a mi örömünk is az idegenek lelkesedése következtében, amellyel csodálják ezt a sok újdonságot? S nem éppen abban a mértékben, ahogyan ezeket az embereket kedveljük? Ragaszkodásukban mi élünk tovább bennük, s ennek mértéke szerint újként fedezzük fel azt, ami számunkra már régi és magától érthető.” Mi emberek végül is Isten felé tartunk mindaz által, amit az ilyen séta alkalmából látunk, és amire egymást figyelmeztetjük a kikötővárosban. Nem több joggal örülhetünk akkor, amikor „az emberek — mondja Ágoston — kereszteselési oktatást kérnek tőlünk azért, hogy jobban megismerjék Istent, akit minden ismeretünk szolgál a földön? És mennyivel inkább reménykedhetünk abban, hogy magunk is megújulunk az által, amit újként fedeznek fel? Hallgatóink rendkívüli figyelme révén hírhirdetésünk is visszanyeri talán azt a tüzet, amit elvesztett a mindennapok megszokottságában? Ugye, amikor segítünk valakit, aki eltévedt, milyen nagy-lelkűen és éberen szeljük át az ismert utcákat? Hasonló, sőt erőteljesebb elégtételnek és örömnak kellene eltöltenie bennünket akkor, amikor a kereszteselési beszélgetések

során „ismét végigjárhatjuk azokat az utakat, amelyeket önmagunk miatt már nem kellett volna megtennünk! Mert ez az út egy embert vezetett a béke ösvényére, egy embert, aki megérdemli együttérzésünket, mivel kimerült az élet kerülőútain. Méghozzá annak akaratából találta meg a békét, aki éppen hozzánk irányította ezt a személyt” – mondja Ágoston.

Ágoston idézett szövegei nemcsak pusztá felszólítás lelkipásztori nagylelkűsége. Ő a saját tapasztalatait írja le, amit azután teljes egészében igazol a modern társalgás-pszichológia: Tulajdonképpen a hallgatóinkhoz való érzelmi odafordulás biztosítja a kommunikációs megértést; az sem marad üresen, aki tényleg ily módon közeledik embertestvéréhez. A tanító-tanuló kapcsolat fordítva is érvényes: az adakozó megajándékozottként érzi magát. „Bizonyos értelemben egymásba kapcsolódunk, amikor hallgatóink hagyják magukat megragadni attól, amit beszélünk, és amikor mi is engedjük, hogy megérintsen bennünket az, hogy ők reánk figyelnek.” Ágoston szerint így történik meg az, hogy – bizonyos fokban – ők mondják el bennünk azt, amit tőlünk hallanak, mi viszont – titokzatos módon bennük tanuljuk meg azt, amit tanítunk.

2. Nehézségek a hallgatóság miatt

A beszélgetés sima lefolyását természetesen nemcsak az előadó beállítottsága és magatartása gátolhatja, hanem maga a hallgató is. Ágoston kifejezetten ismeri a szorongatottságot, ami a lelkipásztort azért nyomja, mivel hallgatója „egyáltalán nem indul meg, mivel őt semmi sem képes megrendíteni, vagy pedig semmilyen jelét sem adja annak, megértette-e, illetve tetszik-e neki, amit mondunk.” Tanácsa éppen olyan gyakorlatias, mint amilyen határozott: mindenképpen, minden eszközzel ki kell csalogatni az illetőt tartózkodó magatartásából! Ha pl. – tanácsolja Ágoston – félelemből vagy tiszteletből hallgat az illető, bátorító és kedves szavakkal, valamint a beszélgetés testvéries légkörével építhetjük le túlzott gátlásait. Kérdezzük meg tehát: megértette-e, amit mondtunk? Kérjük, hogy közzölje szabadon, ha valami ellentmondásosnak tűnik számára. Mondja meg ugyancsak, ha valamit már ismert s ezért a téma nem érdekli annyira. Nyilatkozatának megfelelően beszélünk azután részletesebben vagy rövideb-

ben, megválaszoljuk kifogásait vagy tudatosítjuk az összefüggéseket. Igyekszünk megfelelő válogatást nyújtani a Szentírásból. Az előadásban törekszünk vonzóvá tenni beszédünket, amit előadunk és kifejtünk. Persze, ha hallgatónk egyszerűen szellemileg tompa és semmi érzéke sincs a témához, nem marad más hátra, mint hogy irgalmasan elviseljük őt és a beszélgetést a legszükségesebbre korlátozzuk. „Ilyenkor jobb az illetőnek – tanácsolja Ágoston –, ha inkább Istenhez beszélünk róla, mintsem Istenről tárgyalnánk vele!”

Beszélgető társunk közlékenysége dönti el az oktatás szintjét, stílusát és időtartamát is. Ezzel kapcsolatban ismerteti Ágoston a keresztelést kérők meglepően sokrétű típusát és motivációját. Legyen tehát a katekéta érzékeny minderre, nehogy túlzott követelményeket támasszon hallgatójával szemben. Különösen vegye komolyan a kimerültség jeleit. Ezért tanácsolja Ágoston, hogy abban az esetben, ha valaki kezdetben szívesen figyelt, de belefáradt a hallgatásba vagy állásba, tegyük lehetővé a pihenést (5). Talán úgy, hogy tréfásan fejezzük ki magunkat vagy elmondunk valami csodálkozást ébresztő, esetleg nagyon szomorú eseményt. Mindezt az ő személyére vonatkoztatjuk, hogy felébresszük benne az érdeklődést önmaga iránt s ezzel tegyük ismét éberré. „Mivel ismeretlenek annak okai, miért hallgat és miért nem figyel... amint mondtam, azokat a gondolatokat kell szellemesen vagy komolyan egyensúlyoznunk, amelyek a saját életteréből nehezedenek rá. Ezeket kell eltávolítanunk azáltal, hogy bizonyos értelemben nevükön nevezzük őket, hátha azok kötötték le figyelmét. De történjék az ilyesmi gyorsan – tanácsolja Ágoston –, különösen azért, mert az egész mintegy melléleg játszódik le. Nehogy a betegség (pl. az unalom), amit szeretnénk kigyógyítani, csak súlyosbodjék a gyógyszer következtében. Ezután témánk hátralévő részét gördülékenyen adjuk elő és megígérjük, hogy hamarosan vége lesz a beszélgetésnek. Persze be is váltjuk ígéretünket.”

Mindig előfordulhat, hogy nem találjuk meg a közös hullámhosszat, esetleg alaposan félre is értjük egymást. Ez az eshetőség is súlyosan terhelheti a keresztelési oktatást. „Szívesebben hallgatunk és olvasunk olyasmit – mondja Ágoston –, amit valahol szépen kimondtak, amiről nem kell magunknak gondoskodnunk és amivel nem kell

törődnünk. Idegen légkörben viszont nehezen kezdünk beszélgetést, mert bizonytalan: azt fejezik-e ki szavaink, amit mondani szándékozunk. De még az is kétes, eredménnyel fogadják-e szavainkat." Azonban ilyen esetekre is érvényes, nézzünk jól szét és ne engedjük, hogy elrabolja tőlünk a beszélgetés örömét a meghatározatlan szorongás! Mert ha csak a kifejezésben fogtunk mellé, hallgatónk megtanulhatja belőle – tanácsolja Ágoston –, „milyen keveset szabad adni arra, hogy valamit kevésbé tökéletesen vagy nem eléggé találóan mondtak mindaddig, amíg a magvát még érthetjük annak, ami elhangzott.”

Ha ellenben magában a tárgyban tévedtünk, tegyünk különbséget: felfigyelt-e hallgatónk a tévedésre vagy sem. Ha ugyanis rejtve maradt számára a hiba, más alkalommal újra tárgyalhatjuk a kérdést. De ha a hallgató megbotránkozott, vegyük szemügyre, óvatos javítással gyógyítható-e vagy sem az okozott kár. Amennyiben arra a megállapításra jutnánk, hogy az ügy menthetetlen, hagyatkozzunk az Úr példájára, aki szintén nem kerülhetett el minden megbotránkozást! – tanácsolja Ágoston.

Ő azonban nem ájtatos menekülésként irányítja figyelmünket Krisztusra a lelkipásztori magatartás lehetőségeinek tárgyalása végén. Inkább komolyan veszi, hogy végül is mindig elégtelen az emberek közötti beszélgetés, amikor a hitről és hitetlenségről van szó. Minden ilyen társalgás mindig magában hordja az ellenállás és visszautasítás lehetőségét. Így fejezi be tehát fejtegetését: „Amikor erre gondolunk és Urunkat szölongatjuk szívünkben, hallgatónk előre láthatatlan válasza miatt kevésbé fogunk félni az oktatás bizonytalan kimenetelétől. Ha megengedjük és vidáman elfogadjuk, hogy Isten szóljon általunk, amennyire erre képesek vagyunk, akkor nagyobb biztonsággal fogjuk kérni, hogy Ő szóljon hozzánk, ahogy szeretnénk. Így valósul meg az, hogy, akik Istent szeretik, azoknak minden javukra válik.” (Róm 8,28).

3. A helyzetből adódó zavarok

A két utolsó ok, ami – Ágoston szerint – teherré teheti a keresztesítési oktatást, kapcsolatos a keresztség alkalmi jellegével. A keresztségi katekézis ugyanis nincs tekintettel a lelkipásztor egyéni időbeosztására vagy érzelmi világára.

„Kedvetlenségünk gyökere néha abban rejlik — írja —, hogy olyan tevékenységtől von el az oktatás, amit talán csak azért szerettünk volna elvégezni, mert érdekesnek vagy fontosnak tartjuk. Viszont előjárónk óhaja — akit nem szeretnénk felbosszantani —, vagy néhány személy könyörgése — akiktől nem szabadulhatunk — kényszerít a katekézis megtartására. Így azután kellenként indulunk a munkára, amely pedig a legkomolyabb lelki egyensúlyt követeli meg. Mi azonban bosszankodunk, mert nem végezhetjük a munkánkat olyan sorrendben, amint azt helyesnek véljük. Emiatt azután képtelenek is leszünk az oktatás alapos végzésére.

Feltűnő, hogy ennél a problémakörnél Ágoston nem kínál fel semmiféle pszichológiai segítséget. Nyilvánvaló, hogy ez az érdekösszeütközés nem oldható meg módszertani útmutatásokkal. Kiutat csak akkor találhatunk, ha meggondoljuk, tulajdonképpen mi a lelkipásztor és mivé akar válni? Vagyis Isten érdekeinek ügyvédje az emberek felé, és ezért az emberek érdekeit is képviseli! Ide kívánczok Ágoston intelme:

„Ha lehangol, amikor fel kell számolnod azt a tevékenységet, ami fontosabbnak tűnik és amiben már elmélyültél, és amikor elégedetlenséged következtében az oktatás is barátságtalannak bizonyul, tisztáznod kell a következőt: amikor kapcsolatba lépünk az emberekkel, kötelességünk irgalommal és feddhetetlen jósággal közeledni hozzájuk. Az azonban bizonytalan, mi lenne a legcélravezetőbb teendő, vagy mit hagyjunk el az adott pillanatban, illetve egyáltalán.“ Tudatában vagyunk annak, mit érnek az emberek — akiknek magunkat szenteljük — Isten előtt? Meg tudnánk mondani, mi segíti fejlődésüket az adott időpontban? Munkánkat tehát tervezni kell, de amikor előre nem látható zavarok állnak be, igyekezzünk könnyedén változtatni, nehogy magunk törjünk össze. Végül is — mondja Ágoston — az tervez leghelyesebben, aki a legnagyobb mértékben képes elfogadni és érvényesíteni az elsőbbségi sorrendet, amit Isten állít fel. „Mennyi terv van — ugyanis — az emberek szívében! De csak az maradó, amit az Úr határoz“ (Péld 19,21). Hittel kell tehát legyőznünk azt a levertséget, amely a lelkipásztori csalódások vagy saját sikertelenségeink következtében képzetelenné tesz arra, hogy barátságosak és kiegyensúlyozottak legyünk a keresztesítési oktatásnál.

A hitehagyás valamint az érdeklődés hiánya természet-szerűen elszomorító. De ha hajt minket az emberek iránti szeretet, akikért Krisztus meghalt, akkor maga az ajtónkban álló és keresztelését kérő ember segíthet, hogy kiemelkedjünk a levertségből. Velünk is az történik ugyanis, ami a kereskedővel: úgy vészeli át veszteségeit, hogy újabb nyeresésre tesz szert. Éppen a középszerűség és a hittagadás veszélyének tudata serkenetheti a lelkipásztort lelkesebb keresztelési oktatásra. „Óva intsük ezért beszélgető társunkat — figyelmeztet Ágoston —, hogy ne kövesse azok példáját, akik csak név szerint keresztények, de a valóságban nem. Maga döntse el, engedi-e, hogy ezek száma befolyásolja őt, követi-e őket s miattuk nem jár Krisztus nyomában? Vagy inkább nem csatlakozik Isten Egyházához, melyben nekik is megvan a helyük? Úgy óhajt az Egyházban élni, mint egy azok közül? A kérdés ugyanis ez: sokkal szenvedélyesebb-e szavunk, nagyobb bevetéssel és több lánggal képviseljük-e — annak következtében, ami nekünk fáj — azt, amit saját biztonságunk megingása nélkül talán túlzott ridegséggel és nagyon vontatottan mondtunk volna el. Tulajdonképpen örvendoznünk kell, mert a keresztelési oktatás teszi lehetővé, hogy benső háborgásunk ne csituljon el gyümölcstelenül.”

Járjunk el hasonlóképpen, ha keserűségünk saját hibánkból ered, amikor sebzettek vagyunk és senkivel sem óhajtunk tárgyalni arról, ami minket gyötör. S közben valaki kér: — Gyere, beszéljess el ezzel és ezzel, mert keresztény szeretne lenni! — Örüljünk most is a keresztelési oktatásnak; ez vii. olyan lehetőség, amely — az irgalmas-ság gyakorlása által — elveszi saját vétkünket. „Mert nem az áldozat kell Istennek, hanem a szeretet“ (Oz 6,6), az „alázatos és töredelmes szív“ (Zsolt 50,19) kedves előtte. Amint a víz kioltja a tüzet, úgy törli el a vétket az alamizna (vö. Sir 3,30) — hangsúlyozza Ágoston.

Tehát még tényleges hibáink sötét felhőként ránk nehezedő súlya sem szolgáltatathat alapot arra, hogy megfosszon a hitoktatás örömétől.

4. Összefoglalás

Túlzott követelmény lenne egy negyedik századból származó szöveggel szemben, ha meg akarnánk találni benne összes jelenkori problémáinkat és ezek megoldását.

Szeretnénk legalább részben megfogalmazni a korszerű keresztelési oktatás átfogó leírását? Ágoston nyújt anyagot a kedvetlenség és sikertelenség forrásaira vonatkozóan. Ezekhez kell még sorolnunk a következőket; ezek sajátágosan jellemzők korunkra: kapkodás, belső üresség, kifejezésbeli zavartság, lelkipásztori elbizonytalanodás az ún. „kereszténység utáni korban” és sok más egyéb.

Ugyanakkor meglepő, hogy számos problémakör egyezik. A pasztorálpszichológiai józanság, a másik világába való beleélési képesség, a nyíltság és a beszélgető társ tiszteletben tartása korunkban is előfeltétele annak, hogy valakit gyümölcsözően bevezethessünk a kereszténységbe. Az a tény, hogy Ágoston kis könyve általában kevés figyelmet kapott az egyházi ígehirdetés történelme folyamán, és az, hogy pasztorálpszichológiai értékeit is csak napjainkban kezdjük méltányolni, sejteti, hogy sok mindent kell még megtanulnunk.

Mitől függnek a hitoktatási beszélgetés és az Egyházba való befogadás szentségi előkészítésének esélyei? Kétségtelenül attól, hogy úgy szembesülünk-e a felmerülő nehézségekkel, ahogyan azt Ágoston sugallja. Azaz olyan feltétel nélküli pozitív odafordulással közeledünk-e az emberhez, amely ledönti a kapcsolatépítésben felmerülő gátlakat, sőt semlegesíti és gyógyítja saját kudarcainkat is. Az ilyen emberszeretet mindig járható és mindenkor helyes út. Ismertető jele az alkalmazkodási képesség. Azzal igazolja ugyanis, hogy valóban önzetlen szeretetet indítja, hogy szemmel kíséri minden egyes személy igényét.

Ahogyan Ágoston mondja: „Az egyikkel gyermekded, másokkal pedig gyengéd. Az egyiket keresi, hogy fölemelje; a másikra vigyáz, hogy ne követeljen tőle túl sokat. Az egyikhez lehajol, a másik mellé odaheveredik; az egyikhez jószágos, a másikhoz szigorú. Senkivel szemben sem ellenséges, mindenkinek anyja.”

Ebből az odafordulásból fakad az a derű, amely megszabja minden ígehirdetés alaphangját. „Az ilyen megfontolással és mérlegeléssel elűzhetjük a legsötétebb rosszkedvet is, és megszerezhetjük a keresztelési oktatáshoz szükséges helyes beállítottságot — figyelmeztet Ágoston. Könnyeddé válik, mert nem az erőlködés, hanem a gazdagság gyümölcse. Ezt nevezzük mi szeretetnek, amely vidám

és magától értetődő." Az ilyen szeretet fölött persze nem rendelkezhetünk minden további nélkül, mert Isten irgalmasságától függ; Ő pedig a vidám adakozót kedveli. „Ha már a pénzügyekben is elmondhatjuk, hogy Isten a vidám adakozót szereti (2Kor 9,7), akkor még inkább áll ez a mi lelki gazdagságunkra. Természetesen nincs a mi hatalmunkban, Isten irgalma viszi ezt végbe bennünk – mondja Ágoston. Ez az öröm éppen akkor jelenik meg, amikor szükségünk van reá.”

Aki az ilyen szeretet révén maga nem tapasztalta meg, amiről Ágoston beszél, továbbra is azt gondolhatná, hogy az ígehirdetésnél a „siker” az adottságtól függ. Ágoston zárószavában nem restelli kiemelni, hogy végül is honnan nyer erőt a kereszteselési oktatás terhének hordozásához: „Isten, akinek színe elé jut mindazok sóhaja, akik teher alatt görnyednek (vö. Zsolt 88), tekintsen alázatosságunkra és törekvésünkre, s bocsássa meg minden bűnünket” (vö. Zsolt 25,18).

VII. URAM, KÜLDD LE BÖLCSESSÉGEDET, HOGY MUNKÁMBAN VELEM LEGYEN ÉS SEGÍTSEN

Elmélkedés a Bölcsesség könyve 9. fejezetének 1–11. verséről (Teológiai hallgatók számára)

Engem mélyen érint ez az imádság. Miért? Mert elismerést nyer benne, hogy fáradozom, dolgozom s egyszer-mind felszólít arra, hogy ezt fejezzem is ki Isten előtt. Nem olyan munkáról van itt tehát szó, amely csak alkalmilag nehezedik reám. Számolnom kell azzal, hogy a munka egész életem során megmarad. Rá kell magamat állítani arra, hogy életem során tulajdonképpen csak fele akkora munkával leszek megterhelve.

Ezt szerényen ténynek veszi imádságunk, és arra bátorít, hogy könyörögjek a bölcsességért mint jóbarátért, aki „munkámban velem van és segít” (9,10). Velem fon-

tolja meg a dolgokat, tanácsot, támogat, amikor gyöngé vagyok. Legyen olyan segítőtárs, amelyet Isten Ádámnak teremtett.

Mi tehát az én munkám?

Beszéljünk konkrétan, amennyire csak lehetséges. A teológus munkája szellemi munka: állandó foglalatoskodás elvekkel, könyvekkel, iratokkal.

Keserves ez a munka, mert túl sok a kérdésfeltevés, temérdek a könyv, folyóirat és lexikon. Amikor belépek az olvasóterembe, ráammeresztek a szemüket és megszólítanak: „Én nagyon fontos vagyok! Mennyi erőfeszítés és költség árán kerültem ide – s te még mindig nem olvastál el engem!”

Bizony, fáradságos a teológus munkája: nyomja a vállát a múlt hallatlanul nagy öröksége és terheli a kérdésfeltevés nemessége. A feltett kérdések sokkal csiszoltabbak, mint a magam kérdései és sokkal tekintélyesebbek, mint a magam gondolatai. Egyszer-másszor el is veszik a kedvemet attól, hogy én kérdezzek. Csak ezzel magyarázhatjuk meg, hogy teológiai tanulmányaink kezdetén tele vagyunk kérdésekkel, és minél hosszabb ideig tanulunk, annál inkább kifogyunk belőlük.

„Hiszen szolgád vagyok, szolgálód fia, gyöngé és rövid életű ember, és édeskeveset értek a joghoz és törvényhez“ (5. v.).

A teológia feneketlen hordó. Mindig akkor kell abbahagyni a kutatást, amikor kezd érdekessé válni. Alig kezdjük kiismerni magunkat az egyik tárgyban, máris (hiszen rövid az életünk és főleg a kiképzésre szánt idő!) a másikra kell áttérnünk. Az egzegézisből a valláspedagógiába, a filozófiából az erkölcstanba. S az új tárgyban elsőnek ismét azt tanuljuk meg, hogy – semmit sem tudunk.

Alighogy beledolgoztam magam a történelmi fejlődés menetének összefüggéseibe és fölismertem a szellemi fejlődés főbb vonalait, a gyakorlati teológia máris az emberrel foglalkozó tudományok útvesztőit állítja elélem. Nyakamba zúdul az adatanyag halmaza, amit képtelen vagyok kiértékelni, mert még azt sem tudom, milyen körülmények

között jutottak el ezekhez a számokhoz, s ezek milyen feltételek mellett tarthatnak igényt érvényességre.

Különösen azért munkaigényes a teológiai studium, mert egyoldalú: állandóan a fejünket foglalkoztatjuk, míg évekig parlagon hever a hangulat, a képzelőerő, a társadalmi felelősség, valamint a sírás és nevetés, a vitatkozás és kiegyezés képessége. S miután talán végső erőfeszítéssel jó teológus lettem, átélem tehetetlenségemet. Tudásomat ugyanis képtelen vagyok önmagamra alkalmazni, amikor például döntenem kellene hivatásom felől, vagy amikor beköszönt a halál családomba, vagy amikor bensőmben vívódom egy másik ember miatt, aki iránt vonzalmat érzek. A tudásom képtelen megvigasztalni, amikor idegenné lettem önmagam előtt, vagy amikor úgy érzem, hogy mások nem fogadnak el.

„Ha mégoly tökéletes is valaki az emberek fiai között, de a tőled való bölcsességnek hiányával van, semmibe kell venni“ (6. v.).

Azt mondhatjuk tekintélyesnek, akire szívesen felnéznek, akit szeretnek, és akivel öröm együtt lenni. Tekintélyes az, aki megbízható, teherbíró, aki nem ismer félelmet, aki bonyolult helyzetekben is hidegvérű és megtalálja a meglepő megoldást.

Nem véletlen, hogy ez a bölcsességi szöveg Salamon imádságaként maradt reánk. Mert annak az embernek az imája ez, akit politikai felelősség terhel. Szüntelenül döntenie kell tehát, még hozzá elégtelen adatok alapján. Az ilyen embernek szüksége van életbölcsességre, gyakorlati értelmességre, találékonyságra és szemmértékre. Ebből is nyilvánvaló, mennyire töredékes, milyen gyöngye és mennyi segítségre szorul a pusztán értelmi tudás. Minden sokrétűsége ellenére is teljesen bizonytalanná válhat, ha elveszti a kapcsolatot a mindennapi élettel.

Milyen tehát az én munkám? Nem látom a fától az erdőt. Amilyen mértékben növekszik szakmai jártasságom, annál inkább tévesztem szem elől az élettel kapcsolatos összefüggéseket. Módszertani biztonságom növekedésével csökken ösztönös teremtmény-késztségem. És mi a „te bölcsesség“?

„Nálad a bölcsesség, ismeri műveidet, jelen volt, amikor a világot teremtetted, és tudja, mi kedves a szemedben és mi a helyes parancsaid szerint“ (9. v.).

Isten bölcsessége nem egyetlen részleges szempont ismerete, hanem az egészet átfogó tudás. Jelen volt, amikor Isten megteremtette ezt a változatos világot. Előbb volt tehát, mint a nap és az éj, a tenger és a szárazföld, a férfi és nő, az értelem és érzelem közti különbség. Ő rakta le ezeket az ellentéteket s megteremtette ellentétes jegyeiket. A bölcsesség enged létezni egymás mellett olyan ellentéteket, amelyek minket valósággal felőrölnék. Sőt, uralkodik fölöttük, átszellemíti, összetartja őket. Isten bölcsessége nem merül el a részletekben, nem ragad meg a pontoknál és nem tudattalan. Olyan tudás, mely az időt alkotta. Ezért számításba is veheti az időt, türelmes és terveibe beépíti az előre nem láthatót. Ezért vannak „idegei“ ahhoz, hogy hagyja a búzát együtt felnőni a konkollyal.

„Tudja, mi kedves a szemedben és mi a helyes parancsaid szerint“ (9 b v.).

Isten nemcsak azt tudja, amit ismer, hanem azt is, hogy mi tetszik neki. Ezért bölcs! Világunkba beépített törvényei nemcsak azt fejezik ki, hogy a világmindenség jó, hanem arról is tanúskodnak, hogy szép. Az „helyes parancsai szerint“, ami megfelelő, ami megéri, ami fejlődést biztosít, ami örömben és sikeres életben teljesedik ki. Érdeklődési köréhez nemcsak az igazság tartozik, hanem az is, hogy életünk sikeres és „harmonikus“-e. Ebben az értelemben „nőnemű“ a bölcsesség (sapientia). Ezért kéri őt magának társnőül Salamon:

„Küldd le szent egedből, dicsőséged trónjától, hogy munkámban velem legyen és segítsen, és így fölismerjem, mi kedves a szemedben“ (10. v.).

Nem ránk tartozik, hogy az egész valóságot átfogjuk értelemmel. Ez Istenre tartozik. Mi mindig felaprózva gondolkodunk és észlelünk. Rövidlátók vagyunk, kiszolgáltatottak a pillanatnak. Annak, ami most látszik elfogadhatónak, és annak, ami éppen most emelkedik ki tudatalattinkból mint bizalom vagy levertség, félelem vagy erő érzete.

Az egészet átfogó érzék olyasvalami, amit csak ajándékba kérhetünk attól, aki felelősséget vállal az egészért és kezében tartja azt. De az egészet átfogó érzéket — bizonyos mértékig, kölcsönképpen — megkaphatjuk mint Isten ajándékát vagy még helyesebben, mint utitársnőt. Mit visz majd vége bennem? Erről szól az utolsó vers:

*„Mert tud és ért mindent: tetteimben józanul vezet
majd és megoltalmaz hatalmával“ (11. v.).*

Fontos tehát, hogy a gondolkodás erőfeszítése, az idegen gondolatok megértésének munkája közben, valamint új eszmék kigondolásának magányában „megállj“-t mondjunk, és megfontoljuk, hogy létezik valaki — Isten —, aki mindent tud és mindent megért. Az ilyen eszmélődés ugyan nem kímél meg a további gondolkodástól, de higgadtabbá tehet. És megóvhat attól, hogy megzavarodjunk, önmagunkat bolonddá tegyük, önmagunknak ártsunk a túlbuzgóság kíméletlensége által.

„Tetteimben józanul vezet majd.“

Isten bölcsessége szelíd. Nem rohan és senkit sem használ. Szünetet engedélyez eszmélődésre; erre azért van szükségem, hogy döntéseim ne csak fejemmel hozzam meg, hanem érzelmeim is tisztázódhassanak. Ez a bölcsesség vezeti lépteimet, hogy amit teszek, azt egész emberként tegyem. Irányítja gondolataim járását éppúgy, mint döntéseimet. És döntésekből áll az élet.

„... és megoltalmaz hatalmával.“

A fény, amiben ez a bölcsesség részesít, nem csupán utat bevilágító fény, hogy lássam: merre menjek. Tulajdonképpen fénypalást, amely oltalmaz, mert szelíddé tesz. Oltalmaz másoktól és önmagamtól. Hogy ne kötelezzem el magam kizárólagosan az értelem káprázata mellett, hanem engedjem érvényesülni magamban a másik oldalt is, mely szintén eleven bennem. Így például a melegszívűséget, a nőies vonásokat, a játékosságot, a gyermekded ösztönösséget, az igényt a gyengédségre, a vágyat, hogy valamin elidőzzem és valamit elfogadjak. Mert mindez

olyasmi, amit Isten, az irgalmasság Atyjának szava alkotott, és bennem, teremtményében óhajtja biztonságban látni ebben a világban:

„Atyáim Istene, irgalomnak Ura, aki a szavaddal teremtetted mindent, és bölcsességeddel alkottad az embert, hogy uralkodjék a teremtményeken, amelyeket alkottál, és igazgassa a világot szentségben és igazságban, és egyenes lélekkel tegyen igazságot: add meg nekem a bölcsességet, trónod osztályosát, és ne zárj ki engem gyermekeid közül“ (1–4 v.).

JEGYZETEK

I.

1 — A St. Benno-Verlag „Katolikus Családi Könyve“ jó érzékkel tárgyalja ezt a lekipásztori szempontból fontos témát. Különös-képpen is tekintettel van a diaszpóra helyzetére. (Gäste Gottes und der Menschen. Ein Buch von der Gastfreundschaft, Leipzig 1978.) Jelentős ösztönzéseket kaptam **H. J. M. Nouwen**: Der dreifache Weg (Freiburg 1984) c. könyvéből.

2 — **H. Esser**: Die fremden Mitbürger, Düsseldorf 1983; Mobilität heute. Aufgaben und Chancen für Caritas und Pastoral, in: Caritas 80 (1979) 61–119 (Themenheft); Vom Umgang mit Fremden. Erfahrungen und Anregungen zur Interkulturellen Kommunikation. Schriftenreihe der Internat. Arbeitsgem. f. Kommunikationspädagogik, Heft 5, Ludwigshafen 1984. **H. Leuninger**: Unsere neuen Gastfeinde. Wachsende Aggressionen gegen Ausländer, in: Evangelische Kommentare 15 (1982) 664–666; **K. Barwig — K. Ph. Seif**: Muslime unter uns. Ein Prüfstein für christliches Handeln, München 1983.

3 — **Vö.**: A kivándorlás és turizmus pápai bizottsága: Az Egyház és az útonlevők 1978; Muslims in Deutschland, Arbeitshilfen, hrsg. vom Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz Nr. 26 (Juni 1982); Kirche und Ausländer (1982); Dokumentation der Stellungnahmen des Ausländerreferenten der Deutschen Bischofskonferenz, Helmut Hermann Wittler, Bischof von Osnabrück (Nov. 1981 — Juni 1982); Zur Bildung und Lebenssituation der ausländischen Kinder und Jugendlichen. Erklärung des Zentralkomitees der Deutschen Katholiken (9. Dez. 1981); Probleme ausländischer Kinder in deutschen Schulen, Kath. Elternschaft Deutschlands (Essen, Juli 1982). **J. Höffner**: Pastoral der Kirchenfremden, hrsg. vom Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, Bonn 1979.

4 — **Vö. E. v. Severus**: Fremde beherbergen, Heidelberg 1947; **H. Rusche**: Gastfreundschaft in der Verkündigung des NT und ihr Verhältnis zur Mission, Münster 1958; **E. Neuhäusler**: Art. Gastfreundschaft in: ThK IV (1960); **M. Puzicha**: Gastfreundschaft der Benediktusregel, Münster 1979; **Th. Schuler**: Ungleiche Gastlichkeit. Das karolingische Benediktinerkloster, seine Gäste und die christlich-monastische Norm, Diss. Bielefeld 1979.

5 — **Vö.** 1 jegyzet; továbbá: **Chr. Elsas**: Ausländische Arbeitnehmer als Gäste christlicher Kirchengemeinden in Berlin, in: Theologia practica 15 (1980); a plébániák egész évi munkatervéhez

innovációs ötletekkel szolgál **H. M. Schulz** könyve: Wenn du mit meinen Augen siehst, Mainz 1980. További, a gyakorlatról beszámoló írások in: Mitten in der Welt 20 (1981) 1–64; **H. Mette** (Hrsg.): Wie wir Gemeinde wurden, Mainz 1982. 169–194.

6 – **H. Schönicg**: Anregungen zur Seelsorge im Hotel- und Gastgewerbe, Augsburg 1979; továbbá vö. 2. és 3. megjegyzést; **B. Gottlob**: Die Missionare der ausländischen Arbeitnehmer in Deutschland, München 1978; **K. Richter**: Die katholische Kirche und die ausländischen Arbeitnehmer. Die Ausländerpastoral und ihre Bedeutung für die deutsche Ortsgemeinde, Altenberge 1984.

II.

1 – **F. X. Kaufmann**: Kirche begreifen. Analysen und Thesen zur gesellschaftlichen Verfassung des Christentums, Freiburg 1979; **ua.**: Die Hyperthrophie des Wirtschaftlichen – oder: Was dem Fortschritt fehlt (Referat R. C. Bielefeld-Süd 23./24. 2. 1981).

2 – **M. Josuttis**: Der Pfarrer und der Erfolg, in: Theologie und Handeln, hrsg. v. Otthmar Fuchs, Düsseldorf 1984, 164–176; **ua.**: Der Pfarrer ist anders. Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie, München 1982.

3 – **A. v. Eiff** (Hrsg.): Streß, Stuttgart 1980. A papok túlterhelése kérdéséhez, vö.: Das Forum in: Diakonia 11 (1980) 421–427 és **G. Heinemann**: Zur gegenwärtigen Situation der Priester in Deutschland, in: Lebendige Seelsorge 33 (1982) 165–169. Vö. még: **N. Friedmann – R. H. Rosenman**: Der A-Typ und der B-Typ, Reinbek 1975; **J. B. Rohrlach**: Arbeit und Liebe. Auf der Suche nach dem Gleichgewicht, München 1982.

4 – **R. Zerfass**: Gemeinde als Ort der Hoffnung, in: Diakonia 15 (1984) 32–41; **ua.**: Ein Arbeitspapier zur Aktivierung basiskirchlichen Bewußtseins in unseren Pfarr- bzw. Kirchengemeinden, in: N. Mette (Hrsg.), Wie wir Gemeinde wurden, München 1982, 16–23; **H. Nouwen**: Der dreifache Weg, Freiburg 1984, 72–95.

5 – **J. Jacobi**: Die Psychologie von C. G. Jung, Zürich⁵ 1959, 168–192; **M. L. von Franz**: Der Individuationsprozeß, in C. G. Jung, Der Mensch und seine Symbole, Olten–Freiburg 1968, 177–188; **E. Drewermann**: Psychoanalyse und Moraltheologie, 2 Bde., Mainz 1982 f., I. 35 f.

6 – Az „árnyék” problematikájához vö. **Jacobi** 168–176; **von Franz** 168–177; **Drewermann** I 33–39; **Sh B. Kopp**: Kopfunter hän-

gend sehe ich alles anders. Psychotherapie und die Kräfte des Dunkels, Düsseldorf 1982; **V. Kast:** Chancen des Scheiterns, in: P. M. Pflüger (Hrsg.), Grenzen in Seelsorge und Psychotherapie, Fellbach 1982, 45–63.

7 – Hans Wittmann (Haus Werdenfels, 8411 Eichhofen) előadásai segítenek bölcs egyensúlyba hozni a lelkipásztori munka tervezését és a lelkiélet igényeit. Továbbá pl. P. Thomas Kaschten (Luxemburg/Kath. Akademie Trier), P. Dr. Karl Frielingsdorf SJ (St. Georgen, Frankfurt), Sr. Dr. Josefine Heyer (Bad Homburg): Institut für Missionarische Seelsorge, Frankfurt; Theologisch-Pastoral Institut, Mainz; Theologische Fortbildung, Freising.

III.

1 – „Zur Ordnung der pastoralen Dienste“ (2. 3. 1977), Reihe: Hirten Schreiben der deutschen Bischöfe, hrsg. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz.

2 – Ezek főleg arra a megkülönböztetésre vonatkoznak, ami a „tiszttség“ (lelki hatalom) és a „szolgálat“, az „üdvösség szolgálata“ és a „világ szolgálata“ között van, és arra az állásfoglalásra, hogy nem lehet tisztséget létesíteni felszentelés nélkül. **Vö. J. Bommer:** Priester, Diakon, Laientheologe, in: Benzberger Protokolle Nr. 17, Laientheologen im pastoralen Dienst. Standortbestimmung und Trends, Benzberg 1976; **O. Fuchs:** Laien in pastoralen Berufen der Kirche, in: Diakonia 10 (1979) 221–236; **G. Greshake:** Der theologische Ort des Pastoralreferenten und sein Dienst, in: Lebendige Seelsorge 29 (1978) 18–27; **P. Hünermann:** Ordo in neuer Ordnung, Dogmatische Überlegungen zur Frage der Ämter und Dienste in der Kirche heute, in: F. Klostermann (Hrsg.), Der Priestermangel und seine Konsequenzen. Einheit und Vielfalt der kirchlichen Ämter und Dienste, Düsseldorf 1977, 58–94; **L. Karrer:** Zehn Jahre Laientheologen in der Seelsorge, in: Orientierung 43 (1979) 261–265; **H. J. Pottmeyer:** Die Zuordnung von Laie und Priester im pastoralen Dienst, in: Lebendige Seelsorge 29 (1978) 9–18.

3 – A szentírási szövegmagyarázatok ilyen formájához vö. **W. Wink:** Bibelauslegung als Interaktion, Stuttgart 1976; Zugänge zu biblischen Texten. Eine Lesehilfe zur Bibel für die Grundschule, Düsseldorf 1980; Neue Wege der Verkündigung, hrsg. v. P. Dusterfeld, Düsseldorf 1983; **H. Frankemölle:** Biblische Handlungsanweisungen, Mainz 1983.

4 – **Vö. H. Peukert:** Sprache der Freiheit, in: F. Kamphaus – R. Zerfass (Hrsg.), Ethische Predigt und Alltagsverhalten (Praxis der

Kirche 25), München – Mainz 1977, 44–75. Továbbá **K. Schäfer**: Jesu indirekte und praktische Rede von Gott, in: Concilium 8 (1972) 424–428 és **P. Hoffmann**: „Er weiß, was ihr braucht“ (Mt 6,7). Jesu einfache und konkrete Rede von Gott, in: Ich will euer Gott werden (Stuttgarter Bibelstudien 100), Stuttgart 1981, 153–176.

5 – A földai püspökség körirata (Nr. 111/1984): „A ‚lelkipásztor‘ cím védett cím. Szükségesnek tartjuk, hogy erre felhívjuk a figyelmet valamennyi, pasztorális szolgálatban álló férfi és női világi hívőnek, akik plébániákon vagy azokon kívül, vagy pedig egyházi egyesületekben dolgoznak. Egyikük sem sajátíthatja ki magának a „lelkipásztor“ címet, még olyan szókapcsolatokban sem, mint például: kórházlelkipásztor. Ez a megjelölés papoknak van fenntartva, akik fölszentelésben részesültek. A lelkipásztor-kodásban segítő világi hívőknek – akik erre a munkára meghívást, a keresetség és a bérálás erejéből pedig képességet kaptak –, erre a címre: ‚lelkipásztor‘ igényük és joguk nem lehet.“ Ezt a közlést eddig az augsburgi és regensburgi püspökségek vették át – a német püspöki kar pasztorális bizottságának ajánlása ellenére.

6 – **H. W. Gärtner**: Individualseelsorge in der Alten Kirche, in: Wege zum Menschen 34 (1982) 95–101; **K. Gastgeber**: Die westliche Tradition der Einzelseelsorge, in: Lebendige Seelsorge 34 (1983) 103–108; **M. Schmid**: Ars moriendi, in: Arzt und Christ 21 (1975) 13–27.

V.

1 – Ez annál is inkább szükséges, mert a katolikus teológiai tanterv tartalmazza a gyakorlati-teológiai tárgyak célkitűzései között: „A papnövendék – hivatása jövődő gyakorlására való tekintettel – tanulja meg a helyzetek, problémák, mozgalmak és társadalmi rendszerek elemzését. Tanulja meg, hogyan kell szervezni, az egyház építésén dolgozni és sajátítsa el az ehhez szükséges jó fellépést, a közösségteremtő és szónoki erőnyeket... Hiszen a teológiai elméletet a hitélet gyakorlati síkjára kell lefordítani. Ehhez pedig sajátos didaktikus-módszertani képességek szükségesek. Ezeket a képességeket ‚esztétikai jártasságnak‘ is nevezhetjük. Igen szükségesek például az igehirdetéshez, hitoktatáshoz, ünneplések vezetéséhez.“ Vö. **E. Feifel** (Hrsg.): Rahmenordnung (Studium Katholische Theologie 5), Einsiedeln 1975, 28–32.

2 – A téma megérdemelne egy külön patrisztikai tanulmányt. Példának említjük: Agoston: De cat. rud. II, 4. – **B. Fischer**: Pre-

digtgrundsätze des heiligen Karl Borromäus, in: *Trierer Theologische Zeitschrift* 61 (213–221), 218 lapon ezt írja: „Aranyszájú Szent Jánost is, a szónokot, valósággal édesanyai szolgálatkészség éltette. A középkorból főleg Szent Bernátot kell említenünk. Ő ismételten használja ugyanezt a képet, utal a szolgálatkészségre. Borromei Szent Károly két kortársánál is megtalálhatta ezt a motívumot, műveik megvoltak könyvtárában. Az egyik a bragai dominikánus-érsek, Bartholomaeus a Martyribus (műve: *Stimulus Pastorum*). A másik: Granadai Lajos (műve: *Rhetorica Ecclesiastica* I, 7, 3).“

3 – **Anselm von Canterbury**: Ep. 20 (PL 158, 1086). – **A. Cabasut**: Une dévotion médiévale peu connue. La dévotion à „Jesus notre mère“, in: *Revue d'ascétique* 25 (1949) 234–245; **E. Mc Laughlin**: „Christ My Mother“: Feminine Naming and Metaphor in Medieval Spirituality, in: *Medievalia et humanistica*, Nova Series 4 (1973) 37–53; **B. Fischer**: „Jesus unsere Mutter“. Neue englische Veröffentlichungen zu einem wiederentdeckten Motiv patristischer und mittelalterlicher Christusfrömmigkeit, in: *Geist und Leben* 59 (1985) 147–156.

4 – **H. v. Campenhausen**: Kirchliches Amt und geistliche Vollmacht in den ersten drei Jahrhunderten, Tübingen² 1963, 195–233. – **F. Schnitzler**: Zur Theologie und Verkündigung in den Predigten des Hl. Augustinus, Freiburg 1968, 134–141. – **R. Zerfass**: Der Streit um die Laienpredigt, Freiburg 1974. – **W. Schütz**: Geschichte der christlichen Predigt, Berlin 1972, 145–159.

5 – **H. Peukert**: Sprache und Freiheit 326. Vö. **H. U. Brachel – N. Mette** (Hrsg.): Kommunikation und Solidarität. Beiträge zur Diskussion des handlungstheoretischen Ansatzes von Helmut Peukert in Theologie und Sozialwissenschaften, Freiburg (Schweiz)/Münster 1985.

VI.

1 – Vö. **L. A. Vaskovics**: Religionssoziologische Aspekte der Sozialisation wertorientierter Verhaltensformen, in: *Internationales Jahrbuch für Religionssoziologie* 4 (1967) 115–146; **P. M. Zulehner**: Religionssoziologie und Kindertaufe, in: W. Kasper (Hrsg.), *Christsein ohne Entscheidung*, Mainz 1970, 188–206; *Pastorale. Die Eingliederung in die Kirche*, Mainz 1972.

2 – A katekumenátus irodalmának az igehirdetés szempontjából jó összefoglalását nyújtja **K. Baus**: *Erwägungen zu einer künftigen Geschichte der christlichen Mission in der Spätantike* (4. –

6. Jh.), in: *Reformata reformanda*, Festgabe für H. Jedin, 2 Bde., Münster 1965, I 22–38, 37, Anm. 56.

3 – A mű valószínűleg 405-ben keletkezett. A G. Combès – M. Farges: *Le magistère chrétien* (*Oevres de Saint Augustin* 11), Paris 1949 – féle kiadást használjuk; ebből vesszük az idézeteket.

4 – Ha leszámítjuk a két mintakatekézist (c. 24–55), akkor elmondhatjuk, hogy terjedelem szempontjából a mű legnagyobb része ennek, az igehirdetés kérdésének lélektani szolgálatában áll. Ez a kérdés a bevezető oktatásnak a tartalmáról és felépítéséről szóló fejezetekben is elő-előjön, például a finom megkülönböztetésekkel dolgozó hallgatóság-típológiában is. A Combès–Farges műben közölt tanulmányokon kívül megemlítiük: **J. B. Christopher**: *S. Aurelii Augustini Hipponiensis episcopi, De catechizandis rudibus*, Washington 1926; **P. L. Huillier**: *Le rôle du catéchiste dans la première initiation chrétienne d'après S. Augustin*, Lyon 1947; **J. P. Belche**: *Die Bekehrung zum Christentum nach des hl. Augustinus Büchlein 'De catechizandis rudibus'*, Münster 1956.

5 – Ágoston – keserű tapasztalatokra hivatkozva – nyomatékosan óv attól, hogy a tanító a maga kizárólagos jogának tartsa az ülést. (Ez a korabeli, tekintélyről alkotott elképzelésekből adódó visszaélés volt.) Sem a keresztelendők kis csoportja előtt, sem a plébániai istentiszteleten nem tartotta ezt megengedhetőnek. „Micsoda felfuvalkodottságra vall, hogy nem kínáljuk meg ülőhellyel testvéreinket, illetve azokat, akikért a legnagyobb gonddal kellene fáradoznunk: leendő (hit-)testvéreinket! Hát nem ülve hallgatta a betániai Mária a mi Urunkat, akinek pedig anygálok szolgálnak?!“

